

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
КАФЕДРА ТУРИЗМУ**

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

МАГІСТР

(освітній ступінь)

на тему: «Організація обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму (на прикладі Полтавської області)»

Виконала: студентка 2 року навчання,

групи 8.06.242.010.Z.20.1

спеціальності 242 Туризм

Ірина ЧЕРНИШ

Керівник: д.е.н., проф. Олена СУЩЕНКО

Рецензент: Директор ТА

Харків – 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТУРИСТІВ В РАМКАХ ПРОГРАМ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ.....	9
1.1 Сутність послуг сільського туризму та їх характеристика.....	9
1.2 Нормативно-правове забезпечення процесу надання послуг в сільському туризмі.....	18
1.3 Світовий досвід та вітчизняна практика організації надання послуг у сільському туризмі.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.	47
2.1 Аналіз стану розвитку сільського туризму в Україні.....	47
2.2 Аналіз туристично-рекреаційних ресурсів Полтавського регіону, що використовуються при обслуговуванні туристів в рамках сільського туризму.....	59
2.3 Обґрунтування доцільності розвитку сільського туризму на Полтавщині.....	70
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТУРИСТІВ В РАМКАХ ПРОГРАМ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ.....	83
3.1. Обґрунтування розробки нового туристичного маршруту «Зеленими стежками».....	83
3.2 Технологія формування туру в рамках програм сільського туризму «Зеленими стежками» та розрахунок його економічної ефективності....	94
3.3 Шляхи вдосконалення послуг в сільському туризмі.....	103
ВИСНОВКИ	110
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	113
ДОДАТКИ	120

ВСТУП

Сільський туризм – це відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму; послуги сільського зеленого туризму – діяльність членів особистого селянського, особистого підсобного або фермерського господарства з надання послуг бронювання, розміщення, харчування, інформаційного обслуговування, інших видів послуг, що спрямовані на задоволення потреб туристів. У дипломній роботі за обраною темою «Обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму» пропонується розглянути питання збільшення обсягів внутрішнього туризму за рахунок розвитку програмного обслуговування сільського туризму.

Історичні витоки, особливості практики і наукові основи розвитку сільського туризму за кордоном і в нашій країні викладено в працях багатьох авторів, зокрема: Бірковіча В., Васил'єва В., Васил'єва Ю., Виноградової О., Гловацької В., Горішевського П., Дехтяря Н., Ешлі К., Зінько Ю., Камушкова О., Кіна С., Леонт'євої Ю., Лобо Р., Любіцевої О., Маєвського Я., Максвела С., Медліка С., Мельніченко С., Музиченко-Козловської О., Ткаченко Т., Чеглей В., Щепанського Е., Юнгка Р. та ін.

Актуальність теми магістерської дипломної роботи полягає в тому, що сільський туризм має важливе значення для розвитку держави. Він сприяє розвитку внутрішнього туризму та збільшує обсяги туристичних потоків; сприяє покращенню місцевої інфраструктури; стимулює розвиток селянських господарств; сприяє охороні туристичних ресурсів та збереженню етнокультурної самобутності українців; створює можливості для змістовного відпочинку незаможних людей; сприяє підвищенню культурного рівня мешканців села та підвищенню екологічної свідомості тощо.

Мета магістерського дипломного дослідження полягає у розробці теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу організації обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму (на

прикладі Полтавської області).

Відповідно до поставленої мети було сформовано та вирішено ряд завдань для її досягнення:

вивчено сутність послуг сільського туризму та надано їх характеристику;
охарактеризовано нормативно-правове забезпечення процесу надання послуг у сільському туризмі;

проаналізовано світовий досвід з організації надання послуг в сільському туризмі;

проведено аналіз стану розвитку сільського туризму в Україні;

досліджено туристично-рекреаційні ресурси Полтавщини, що використовуються при обслуговуванні туристів в рамках програм сільського туризму;

обґрунтовано доцільність розвитку сільського туризму на Полтавщині;

розроблено новий туристичний маршрут для ТА ;

сформовано туристичний пакет послуг та розраховано вартість запропонованого туру.

Об'єктом дослідження є процес організації обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму.

Предметом дослідження дипломної роботи є теоретичні та практичні аспекти організації туристичних послуг у сільському туризмі.

Інформаційно-методологічною базою даної дипломної роботи стали: держані нормативно-законодавчі акти; навчальні посібники, підручники, монографії вітчизняних та зарубіжних авторів; наукові статті періодичної літератури; статистичні дані державної служби статистики України.

Під час написання дипломної роботи використовуються такі методи дослідження, як: аналіз, синтез, порівняння, індукція, дедукція, аналогія, узагальнення, конкретизація, класифікація.

Структура дипломної роботи складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 36 таблиць та 19 рисунків. Обсяг основного тексту становить 105 сторінок.

Основні положення роботи і результати досліджень були запропоновані та опрацьовані на: V Міжнародної науково-практичної конференції «Управління туристичною індустрією: методологія і практика»: збірник наукових праць / Теоретичне підґрунтя розвитку гастрономічного туризму /І.В. Черниш// – Полтава: Видавництво ФОП «Мирон», 2018.

За результатами написання дипломної роботи була опублікована стаття: Гастрономія як фактор формування конкурентних переваг послуг пізнавального туризму. - Економіка і регіон, 2021. - № 2. - С. 33-40.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТУРИСТІВ В РАМКАХ ПРОГРАМ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

1.1. Сутність послуг сільського туризму та їх характеристика

Сільський туризм можна визначити як переміщення людей з їхнього звичайного місця проживання до сільської місцевості протягом мінімального періоду від двадцяти чотирьох годин до максимуму шести місяців з єдиною метою дозвілля та задоволення. Сільський туризм – це всі види туристичної діяльності в сільській місцевості. Будь-які форми туризму, які демонструють сільське життя, мистецтво, культуру та спадщину в сільській місцевості, тим самим приносячи економічну та соціальну користь місцевій громаді, а також забезпечують взаємодію між туристами та місцевими жителями для більшого збагачення туристичного досвіду, можна назвати сільським туризмом.

Поняття «сільський туризм» виникло ще до виділення терміну «туризм». Члени заможних родин у Римській імперії були першими, хто започаткував поїздки з міста до сільської місцевості. Масовий інтерес до цього виду відпочинку відзначається, починаючи з ХІХ століття. А вже з другої половини ХХ століття поширюється в урбанізованих країнах Європи, він стає єдиним засобом від стресового впливу розвинутих промислових міст.

Історичні витоки, особливості практики та наукові основи розвитку сільського туризму за кордоном і в нашій країні викладено у працях таких українських авторів, як Ю.В. Зінько, В.В. Гловацька, В.І. Бирковича, В.Ф. Кифяка, В.П. Васил'єва, Н.Є. Кудла, Ю.Е. Губені, О.Ю. Дмитрука, А.В. Єфремова, О.М. Капітанець, Косодій Р.П., М.М. Костриці, С.П. Кузик, Т.Ю. Лужанської, О.О. Любіцевої, С.С. Махлинець, Г.І. Михайліченко, Д.Л. Олесневич, Т.В. Ніколаєнко, Д.В. Ніколаєнко, Г.А. Папирян, Т.А. Пінчук, А.С. Слепокуров, Х.Й. Роглева, М.Й. Рутинського, І.Г. Смирнов,

Ю.І. Стадницького, В.В. Храбовченко, Л.І. Тебляшкіна, Т.І. Ткаченко. Про важливість цього виду туризму свідчить велика кількість робіт і статей.

Сільський туризм поширюється і продовжує активно розвиватися в багатьох європейських країнах, та не є винятком і Україна.

Дане визначення у хронологічному порядку приведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Тлумачення поняття «сільський туризм» за джерелами надходження

Визначення	Автор, джерело
Сільський туризм – відпочинковий вид туризму, зосереджений на сільських територіях, який передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсводами	Медлик С. [41]
Сільський туризм – це туризм в сільській місцевості, де засобами розміщення туристів служить не приватний житловий фонд, а звичайні готелі	Медлик С. [41]
Сільський туризм – це форма проведення вільного часу у вигляді стаціонарного відпочинку, тоді як базовою метою екотуризму виступає активне відкриття дикої природи, традицій і культури, їх глибоке пізнання і сприйняття	Горішевський П.А. [27]
Сільський (зелений) туризм – це тимчасове переміщення туристів в сільську місцевість з метою відпочинку і ознайомлення з її способом життя, культурою, традиціями	Кифяк В. [35]
Сільський туризм – це кожен вид туризму, який відбувається в сільському середовищі і використовує його цінності	Маєвський Я. [39]
Сільський туризм – туристична діяльність, яка пов'язана з сільським середовищем, сільським будинком і заняттями, що ставлять в центр уваги природу і людину	Мунін Г., Зинов'єв Г. [43]
Сільський туризм – це туристична діяльність на території сільських поселень, де є умови для тривалого і короткочасного відпочинку, живописний природний ландшафт, сільське житло придатне для прийому туристів, необхідні об'єкти обслуговування	Ткаченко Т. [58]
Сільський туризм – це комплексна багатогранна діяльність, яка охоплює проведення часу на природі, фермі або приватному домогосподарстві, передбачає пішохідні екскурсії, катання на конях, спорт і оздоровлення, полювання і рибальство, оглядові поїздки і тому подібне	Смолій В., Федорченко В., Цибух В. [52]
Сільський туризм – альтернативний вид туризму, який на відміну від масового не має шкідливого впливу на довкілля і водночас прискорює соціально-економічний розвиток регіонів.	Бандур С.І., Заєць Т.А., Куценко В.І. [19]
Сільський туризм – це подорожі туристів до сільських районів для відпочинку на природі і ознайомлення з умовами сільського життя. Головна особливість цього виду туризму – розміщення в будинках господарів на території сільських садіб	Ткаченко Т. [54]
Сільський (зелений) туризм – різновид екотуризму, в якому предметом туристичного попиту є екологічно чисті території, природне різноманіття, привабливі ландшафти, базою для його розвитку є сільські поселення, розташовані переважно в межах або поблизу об'єктів природно-заповідного фонду, де передбачені відповідні обмеження щодо господарської і рекреаційної діяльності.	Кравченко Н. [36]

Продовження таблиці 1.1

Сільський зелений туризм – такий вид туризму, який поєднує відпочинок на сільській території і оздоровлення, а також пізнання історичної та культурної спадщини краю, а з другого боку – різновид господарської діяльності сільських мешканців (господарів) у межах та з використанням будівель власного господарства з метою надання послуг відпочивальникам (туристам) у вигляді місць для проживання, забезпечення харчування та надання інших послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю, при цьому використовується власна праця членів родини	Гловацька В. [23]
Сільський туризм – певний вид рекреаційної діяльності, який розвивається в екологічно чистих місцевостях з використанням житлового фонду домогосподарств для відпочинку та відновлення здоров'я рекреантів.	Скрипник Н. [52]
Сільський (зелений) туризм – специфічна форма відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна і трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості, культурної, історичної і етнографічної спадщини.	Биркович В., Гловацька В. [19,23]
Сільський зелений туризм – це відпочинковий вид туризму, що передбачає тимчасове перебування туристів у сільській місцевості (селі) та отримання ними послуг сільського зеленого туризму; послуги сільського зеленого туризму – діяльність членів особистого селянського, особистого підсобного або фермерського господарства з надання послуг бронювання, розміщення, харчування, інформаційного обслуговування, інших видів послуг, що спрямовані на задоволення потреб туристів.	Закон України «Про сільський (зелений) туризм» (проект) [5]
Сільський (зелений) туризм – певний вид рекреаційної діяльності, який пропонує відпочиваючим відпочинок на природі (озера, лісопарки, дендропарки, ліси, річки, гідропарки) в екологічно чистих сільських місцевостях в приватному житловому секторі.	Скрипник Н., Сердюк А. [52]
Сільський (зелений) туризм часто ототожнюють з агротуризмом (фермерським туризмом, який передбачає активну участь відпочивальників у процесі сільськогосподарського виробництва.	Маєвський Я. [39]

Виходячи з зарубіжного досвіду, маємо наступні визначення сільського туризму, які представлені у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Тлумачення поняття «сільський туризм» з точки зору зарубіжних авторів

Визначення	Автор
Термін «сільський туризм» був адаптований Європейським співтовариством для позначення всієї туристичної діяльності в сільській місцевості	Кін С. та ін. [33]
Сільський туризм – це туризм, який пропонує більше робочих місць, плюриактивність режиму робочого часу, більш диверсифіковану структуру зайнятості в сільських районах і засоби життєзабезпечення послуг, сільського господарства і лісового господарства	Lane J. [60]
Сільськогосподарський туризм, або є однією з альтернатив для підвищення доходів і потенційної економічної життєздатності малих фермерських господарств і сільських громад.	Nilsson P. [62]
«Сільський туризм» задає акт відвідин робочих ферм або будь-якої сільськогосподарської садиби з метою насолоди, освіти, або активної участі в діяльності фермерського господарства	Lobo R. [61]

Проаналізувавши дані, можемо зробити наступне визначення, що сільський туризм – це один із видів відпочинку, котрий охоплює послуги з розміщення туристів у сільській садибі, яка розташована у культурно-історичній та екологічній місцевості, харчування місцевими (домашніми) стравами з екологічно чистих продуктів, участь та допомога з організації традиційних розваг (ярмарки, фестивалі), робота по домашньому господарстві, на городі, скотному дворі, в саду, догляд за домашніми тваринами, полювання, рибалка, катання на човнах, конях, навчання народному ремеслу тощо [21].

При цьому, надання послуг у сільського туризму є корисною діяльністю для суспільства, що позитивно впливає на соціально-економічний, культурний та екологічний стан місцевості.

Даний вид туризму не є підприємницькою діяльністю, але за умови, якщо у садибі номерний фонд не перевищує 10 ліжко-місць, що призначені для розміщення гостей.

Сільський туризм можна розуміти як туристичну діяльність на «неміській» території, де відбувається людська (пов'язана з землею) економічна діяльність, насамперед сільське господарство.

Наразі відпочинок на селі носить різні назви (сільський, екологічний, агротуризм, зелений, екоагротуризм та інші). До цього часу серед науковців і практиків немає єдиного підходу до визначення цього терміну. Тому проведемо порівняльну характеристику складових сільського туризму (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Аналіз понять, що характеризують сутність відпочинку, пов'язаного з туристичною діяльністю в сільській місцевості [51]

Складові	Види послуг
Сільський	робота на скотному дворі, догляд за тваринами
Зелений туризм	спостереження за життям рослин, тварин, збирання ягід та трав .
Відпочинковий	екскурсії до цікавих природних об'єктів, збирання ягід, лікувальних трав, грибів, полювання, рибальство
Агротуризм	робота в саду, на фермі, огороді,
Агрорекреаційний	робота на дачних та присадибних ділянках
Екотуризм	робота в саду, на огороді, участь в фестивалях та ярмарках

Сільський туристичний продукт – це послуги, що містять в собі нічліг, харчування, екскурсій та розважальне обслуговування, які надає власник житла [20].

Відповідно послуга – це своєрідна форма суспільно-корисної праці, де продукт праці (річ або корисний ефект діяльності) та процес його виробництва (тобто обслуговування) є необхідною частиною один одного.

Згідно Закону України «Про туризм» «туристичні послуги» – це послуги, що надаються суб'єктами туристичної діяльності щодо розміщення, харчування, перевезення та інформаційно-рекламного обслуговування. Сюди також відносяться послуги закладів культури, побуту, розваг та спорту, які спрямовані на задоволення потреб туристів [7].

Для опису туристичної діяльності в сільській місцевості використовуються різноманітні терміни: агротуризм, сільський туризм, сільський туризм, м'який туризм, альтернативний туризм, еко-туризм та деякі інші, які мають різне значення від однієї країни до іншої.

Суб'єкти туристичної діяльності – це фізичні або юридичні особи, котрі зареєстровані у встановленому чинним законодавством України порядку і мають ліцензію на здійснення діяльності, що пов'язана із наданням туристичних послуг [37].

Дане визначення стосується малого агротуристичного підприємництва у сільській місцевості. Наявність платної ліцензії не є обов'язковою в тому випадку, якщо власник агрооселі надає послуги, які виступають як вид індивідуальної підсобної діяльності.

Послуги сільського туризму діляться на основні й додаткові.

До основних відносяться:

розміщення туристів;

харчування;

трансфер.

До дотикових послуг в сфері сільського туризму :

відвідування екскурсій;

участь в обрядових народних святах;
ведення домашнього господарства;
долучення до традиційних ремесел;
майстер-класи з приготування місцевих страв;
послуги гідів та перекладачів;
прокат човнів, санів, велосипедів, автомобілів;
побутові послуги [20].

Суб'єкти сільського туризму можуть запропонувати такі види відпочинку:

екологічний туризм (влаштувати гостям відпочинок в екологічно чистій місцевості, збирання ягід, грибів, лікарських трав та годувати продукцією без шкідливих добавок);

активний туризм (побудувати на території садиби спортивний майданчик, гірський витяг, загородити місце для прогулянки на конях, викопати ставок для спортивного рибальства, створити екостежки та пропонувати відвідувачам в якості гіда-екскурсовода пішохідні, велосипедні, санні прогулянки);

культурно-етнічною діяльністю (залучення туристів до участі у традиційних ярмарках, свят, фестивалів, проведення майстер-класів з місцевого ремесла, продаж продуктів власного виробництва, сувенірів та предметів ужиткових народних промислів, допомога по домашньому господарстві: випас худоби, збирання меду, заготівля сіна тощо);

мисливський туризм.

Головною послугою сільського туризму являється надання тимчасового проживання. Споруди, що виконують дану функцію поділяються на:

агрозотель або агропансіонат – це окрема будівля або мережа готельного типу призначений для розміщення туристів та організації надання жителям спеціальних рекреаційних послуг у сільській місцевості;

агрооселя – це приміщення для проживання туристів у сільській місцевості, номерний фонд якого не перевищує 5 ліжко-місць (залежно від категорії житла) і знаходиться у приватній власності господаря, котрий працює

в обслуговуючій або соціальній сфері селища та безпосередньо займається сільськогосподарською діяльністю [38].

Харчування туристів організовується за такими способами:

(1-, 2- або 3-разове), що входить у вартість проживання та є обов'язковим елементом гостьового циклу. Відвідувачі мають у своєму виборі страви традиційної української кухні, які господарі готують власноруч;

туристи самостійного готують собі їжу, у їхньому розпорядженні кухня та інвентар, що там знаходиться;

особисте замовлення за окрему плату;

гості харчуються окремо в ресторанах чи кафе, що знаходяться поза територією садиби.

Додатковими програмними заходами у харчуванні може бути:

приготування їжі з екологічно чистих продуктів, які вирощені власноруч власником агросадиби;

проведення майстер-класів під час готування унікальних місцевих страв та залучення до них туристів;

На прохання туристів також можуть надаватися такі основні послуги:

прання та прасування білизни;

ремонт одягу;

чищення взуття;

приготування та охолодження напоїв;

надання швейних приладів, канцелярії, газет, журналів, телефону.

До туристичного продукту також входять додаткові послуги, що мають внутрішній і зовнішній характер. Внутрішні – це ті, що надаються безпосередньо на території селянського господарства, до них відносяться: організація розважальних заходів для дорослих та дітей, спортивні ігри, допомога гостей у веденні та догляді домашнього господарства, участь у процесі створення і переробки сировини в готові продукти споживання).

Зовнішні послуги залежать насамперед від ресурсів історичної, культурної та природної спадщини місцевості. Відповідно до цього власники

агроосель можуть надавати велику кількість послуг (прокат інвентарю, екскурсії тощо) [20].

За змістом всі послуги (основні та додаткові), що надаються у сільській місцевості, які включені у вартість туристичного пакета можна розділити на кілька груп (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Туристичні послуги сільської місцевості за змістом [27]

Види	Послуги
Послуги гостинності	Проживання, харчування
Побутові послуги	Прибирання, заміна рушників, постільної білизни, прасування та прання одягу, користування побутовою технікою (праска, фен, пральна машина, чайник, мікрохвильова і т. д)
Транспортні послуги	Трансфер від вокзалу чи автостанції, до оселі, екскурсійних об'єктів, гірськолижних витягів, оренда транспортних засобів (особливо альтернативних), паркінг
Послуги з організації активного відпочинку	Кінні, піші та велосипедні прогулянки, полювання, риболовля, збирання грибів і ягід, спостереження за тваринами і рослинами, прокат інвентаря (човни велосипеди, лижі), послуги інструктора
Рекреаційно-оздоровчі послуги	Лазня, сауна, масаж, спортивний майданчик, басейн, фітотерапія, апітерапія тощо
Анімаційно-розважальні	Танці, народні пісні, ярмарки, фестивалі, ігри, організація пікніків, тематичних свят, весілля та корпоративи
Екскурсійно-інформаційні	Екскурсії по території населеного пункту, садиби та найближчих історико-культурних, природних пам'яток. Надання путівників, карт, буклетів та іншої інформації про музеї, кінотеатри, місцеві події для самостійного планування подорожі.
Етнокультурні	Майстер-класи народних ремесел, музейні експозиції, міні-скансени.
Агротуристичні	Участь у традиційних сільськогосподарських заняттях, догляд за домашніми тваринами, майстер-класи з приготування їжі
Інші	Фотографування в народному одязі, догляд за домашніми тваринами, продаж сувенірної продукції та продуктів харчування (сир, м'ясо, сало, фіто чаї, гриби, вино, мед, ягоди), одяг та взуття з тваринного хутра, користування комп'ютером та доступ до Інтернету тощо

Як додаткову послугу селяни або господарі зелених садіб пропонують навчання консервації з продуктів, які було вирощено в екологічно чистих умовах, і як приємний сувенір туристи везуть потім її додому. Попит на екологічно чисті харчові продукти та сільськогосподарську продукцію створює

сприятливі умови для розширення виробництва, щоб задовольнити постійно потреби ринку, що зростають.

Винятково важливим є те, що доходом може бути не тільки надання основних послуг (проживання та харчування), а й додаткові послуги: фізкультурно-оздоровчі, транспортні, екскурсійні, культурно-видовищні та ін. Так, власники в межах свого господарства пропонують охочим навчитися їздити на конях, спробувати підкувати коня, покосити траву, подоїти корову. Власники садиб, вивчивши бажання відпочивальників, залежно від пори року, влітку дають у прокат водні засоби, велосипеди, а взимку – лижі, санки та ін. [28].

Слід зазначити, що однією з функцій сільського туризму є розвиток патріотизму, шанування віковичних традицій свого народу, повертання з забуття історичних національних художніх промислів та ремесел (ковальство, гончарство, писанкарство, кераміка, видування, різьба по дереву, лозоплетіння тощо) з яких проводять майстер-класи з прийманням участі бажаючих туристів за додаткову плату [23].

З метою розширення пропонованих послуг відпочивальникам і створення сприятливих умов для максимально повноцінного відпочинку селяни розділяють сфери надання послуг між господарствами шляхом кооперування, тобто одна сім'я харчує, інша – забезпечує транспортом, ще інша – організовує культурно-розважальну програму (екскурсії, розваги). Та пропонують індивідуальні види відпочинку, щоб кожен турист вибрав заняття по душі. Активніші види відпочинку, наприклад, кінна їзда, рух на велосипеді гірськими серпантинами, подорожі на байдарках швидкими порогами гірських рік тощо.

Врівноважений відпочинок. Це відвідування історичних пам'яток, релігійних місць, а також просто прогулянки стежками лісу. Велике захоплення викликає у приїжджих збирання ягід і грибів. З кожним роком дедалі більше зростає чисельність відпочивальників, особливо тих, які прагнуть поєднати екологічно чисте повітря з домашньою родинною атмосферою. Саме таким і є відпочинок у господарствах сільського туризму.

Сюди слід віднести збільшення охочих ознайомитись у процесі відпочинку з культурною й етнографічною спадщиною регіону, яка розвиває інтерес до організації та участі в національних обрядах, дає можливість особисто брати участь у народних святах.

Пізнавальний відпочинок включає відвідування пам'яток історії та культури загальнодержавного та місцевого значення. Розвиток сільського туризму веде до відродження національних традицій і обрядів.

Отже, сільський туризм це вид відпочинку, що містить в собі основні та додаткові послуги. До основних відноситься: нічліг в сільській садибі, харчування екологічно чистих продуктів та трансфер. До додаткових: екскурсій та розважальне обслуговування, за народними традиціями, які надає власник садиби.

Наступним кроком з'ясуємо нормативно-правове забезпечення сільського туризму в процесі обслуговування туристів.

1.2. Нормативно-правове забезпечення процесу надання послуг в сільському туризмі

В Україні термін сільський туризм започаткували такі науковці як: брати Адами (Ужгород), подружжя Васильєвих, М. Тофт (Берегове), О. Слепокуров (Сімферополь), М. Халимоненко (м. Київ). На початку квітня 1996 р. було створено Всеукраїнську неприбуткову організацію «Спілка сприяння розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні». Після її реєстрації в Указах Президента України (1999-2000 рр.) з'являється визначення «сільський (зелений) туризм», основні його напрямки на вплив соціального розвитку села. Нині існує правова невизначеність даного терміну. Однак, мешканці села мають право надавати туристам відповідні послуги з використанням особистого господарського майна, про що йдеться у Законі України «Про особисте селянське господарство від 15 травня 2003 р. Розроблений в 2004 році Проект закону України вказує на те, що сільський туризм – це один із видів

відпочинку, який пов'язаний з розміщенням відвідувачів у власній оселі або окремому гостьовому будинку фермера, що знаходяться на території особистого селянського господарства [4].

У рамках проекту «Розвиток агробізнесу в Україні» Інститутом сільського розвитку та Спілкою сприяння поширення сільського (зеленого) туризму в Україні визначено, що «відпочинковий вид туризму, це нетривале проживання гостей в сільській місцевості та отримання ними належного обслуговування. Проект має державну перспективу та сприяє покращанню соціально-економічного становища даної території [55].

Надання основних та додаткових послуг спричиняє між об'єктами та суб'єктами сільського туризму тісний взаємозв'язок. При цьому потрібно враховувати також роль державних органів влади у розвитку туризму (місцеве самоврядування, державна адміністрація та інші).

Характеристика прав та обов'язків суб'єктів сільського туризму наведена у табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Права та обов'язки основних суб'єктів сільського туризму [5]

Права господарів сільських садиб	Обов'язки господарів сільських садиб	Права туристів сільського туризму	Обов'язки туристів сільського туризму
<ul style="list-style-type: none"> - самостійно обирати вид транспортного обслуговування; - корегувати період перебування туриста, - збільшувати визначену вартість туру (на 5% і більше, але тільки за взаємною згодою туриста, повідомивши його про зміни за 20 днів до початку туру); - самостійно обирати дозволений спосіб забезпечення безпеки туриста та 	<ul style="list-style-type: none"> - нести відповідальність за забезпечення особистої безпеки туристів та за збереження їхнього майна; - надавати оплачені послуги туристам у повному обсязі та у визначені терміни; - відшкодування туристам збитків, які були їм завдані, при ненаданні або їх наданні в неповному обсязі чи неналежної якості; - матеріальна та моральна відповідальність господарів садиби за свої дії при організуванні відпочинку туристів; - надання повної та вичерпної інформацію стосовно туру, 	<ul style="list-style-type: none"> - самостійний вибір міні-туроператорів сільського (зеленого) туризму для забезпечення туристичної подорожі; - самостійний вибір виду туристичної подорожі, її програми і маршруту, засобів пересування, типу ночівлі, категорії (класу) сервісних послуг під час здійснення подорожі; - самостійний вибір супроводу (екскурсоводів, гідів, провідників, інструкторів); 	<ul style="list-style-type: none"> - з повагою відноситись до власників сільських (зелених) садиб, а також до членів їх родини, та до інших туристів, які споживають туристичні послуги цих господарів; - дотримуватись умов і правил поведінки, при розміщенні в особистому селянському (фермерському) господарстві, які зазначені в договорі з власником сільської (зеленої) садиби;

Продовження таблиці 1. 5

<ul style="list-style-type: none"> - брати участь у розробці місцевих програм розвитку сільського (зеленого) туризму; - розривати договір про надання туристичних послуг, не відшкодовуючи збитків туристу в тому разі, якщо виникли форс-мажорні обставин (необхідно повідомити за 20 днів до початку туру). - отримання інформації, необхідної для здійснення підприємницької діяльності у сфері сільського (зеленого) туризму. 	<ul style="list-style-type: none"> відпочинку, повідомлення туристам їх прав, обов'язків та визначення правил порядку відшкодування завданих збитків, поведінки, умов відмови від замовлених послуг; - надання інформації стосовно місць розташування та роботи об'єктів сфери обслуговування (пошти, поліції, поліклініки, тощо); - компенсування шкоди, яка була заподіяна шляхом забруднення та іншим негативними впливами на навколишнє природне середовище; - сприяти збереженню навколишнього природного середовища; - здійснювати підприємницьку діяльність додержуючись вимог екологічної безпеки, лімітів використання природних ресурсів та інших екологічних нормативів ; - мати в наявності повністю укомплектовану аптечку для надання першої медичної допомоги; - забезпечення туристів предметами особистої гігієни. 	<ul style="list-style-type: none"> користуватися продуктами особистого селянського (фермерського) господарства (за згодою господарів); - виконувати господарчі роботи, які запропоновані туристам господарями сільської садиби або членами їх родини; - самостійно пересуватися, користуватися природними ресурсами довкілля (дотримуючись правил екологічної безпеки); - самостійно обирати об'єкти для ознайомлення та туристичного показу; - приймання участі у ярмарках, фестивалях, обрядах; - любительська риболовля у водоймах, які відкриті для даної риболовлі; - полювання (за правилами, дозволами, які визначені для цієї території); - приймання участі у виконанні робіт із збагачення природних ресурсів довкілля; - інші види активного відпочинку у сільській місцевості, що не задають шкоди довкіллю 	<ul style="list-style-type: none"> - надання суб'єктам туристичної діяльності, які надають послуги харчування, тимчасового розміщення, розважальних, екскурсійних та інших туристичних послуг, а також надавати інформацію, яка необхідна для укладання договорів на туристичне обслуговування, реєстрування туристів, оформлення інших, передбачених законодавством України документів; - виконання правил екологічної безпеки, встановлених для території відпочинку.
--	--	--	---

Однією з основних і найголовніших послуг даного виду туризму є проживання у сільській садибі. Щоб залучити велику кількість іноземних гостей та одержати належний дохід, потрібно встановити мінімальні стандарти сервісу та привести оселю до відповідно належного рівня. В Україні проводиться сертифікація садиб. Для кожного туриста наявність даного документу дає попередню гарантію у наданні якісних послуг. В нашій країні діє Програма екологічної сертифікації садиб для сільського туризму, що має назву «Зелена Садиба». Цей знак надає конкурентну перевагу при виборі туристів місця проживання. Тільки після проходження господарями санепідемстанції, надається право приймати відвідувачів. Також необхідною умовою є аналіз води, щоб в'яснити чи придатна вона для споживання, а за наявності домашніх

тварин – огляд і висновок від ветлікаря. Знак «Зелена Садиба» має три рівні якості, від найнижчого до найвищого. Вимоги до якості сільських осель за програмою «Зелена Садиба» наведено в табл. 1.7.

Таблиця 1.7

Вимоги до якості сільських садиб програмою екологічної сертифікації «Зелена Садиба» [9]

Сільська (зелена) садиба I рівня якості	Сільська (зелена) садиба II рівня якості	Сільська (зелена) садиба III рівня якості
<p>– до садиби (територія садиби є доглянутою та не має ознак неохайності; важливою умовою є виключення застосування хімічних засобів захисту рослин; сміття збирається в окремо відведеному місці);</p> <p>– до довкілля (околиці садиби виглядають охайно, є чистими і доглянутими);</p> <p>– до кімнат (кімнати оформлюються з використанням елементів традиційного стилю, витворів народних ремесл; обладнання кімнат та меблі виготовлені з використанням натуральних матеріалів, переважно місцевого походження);</p> <p>– до раціонального використання водних ресурсів (якщо наявний водогін, встановлюються система місцевої каналізації або обладнуються асенізаційні колодязі; забруднена вода не може потрапити у довкілля; за наявності водогону, всі елементи справні та відсутнє протікання);</p> <p>– до раціонального використання електроенергії та палива (; електропобутові прилади (електронагрівові прилади, холодильники,) вимикаються, якщо туристів немає; у садибах встановлюють лічильники газу та електроенергії);</p>	<p>– до садиби (органічні залишки збирають в компостні ями або ж згодовують домашнім тваринам, за їх наявності; відсутнє використання пластикових садових меблів; будівельні матеріали без вмісту азбесту; сміття сортують і вивозить централізовано; будинок і садиба оформлюються у традиційному стилі для даного регіону; створені умови щоб популяризувати види місцевої фауни);</p> <p>– до кімнати (паління дозволяється тільки в спеціально відведених місцях);</p> <p>– до довкілля (поблизу садиби відсутні джерела забруднення (сміттєзвалища, очисні споруди); доглянуті та очищені від сміття навколишні місця відпочинку);</p> <p>– до раціонального використання водних ресурсів (водогін обладнаний лічильником; асенізаційні колодязі ізольовані від ґрунтових вод);</p> <p>– до раціонального використання електроенергії та палива (прилади для сушіння рук та електричні нагрівачі не використовуються; підраховується споживання палива та електроенергії туристами; регулюється індивідуально опалення кімнат для туристів);</p>	<p>– до садиби (використані лише екологічно чисті природні матеріали при будівництві та оформленні садиби; не застосовують мінеральних добрив);</p> <p>– до кімнат (для обладнання кімнат не використовувалися синтетичні матеріали);</p> <p>– до довкілля (поблизу садиби є природоохоронна територія; садиба знаходиться на безпечній відстані від джерел, що несуть екологічний ризик);</p> <p>– до раціонального використання водних ресурсів (у садибі використовують тільки воду із природних джерел; кімнати для гостей обладнують окремими лічильниками);</p> <p>– до раціонального використання електроенергії та палива (для опалення не використовується паливо з не відновлюваних ресурсів; для освітлення використовують лише енергозберігаючі лампи; використовуються альтернативні джерела електроенергії);</p> <p>– до продуктів (туристам пропонуються сертифіковані продукти органічного землеробства; туристам пропонують продукти тільки місцевого виробництва);</p> <p>– до туристичної інформації (туристи забезпечені доступом до карти місцевості з нанесеними позначеними природоохоронними об'єктами та територіями; спеціалізована екологічна преса передплачується або купується);</p>

Продовження таблиці 1.7

<ul style="list-style-type: none"> - до продуктів (джерело питної води перевіряється відповідною лабораторією; їжу готуєть лише з використанням свіжих сезонних фруктів та овочів; наявне також вегетаріанське меню); - до туристичної інформації (Програма «Зелена садиба» доступна туристам; знак «Зелена Садиба» демонструється туристам; у садибі розміщені «Поради для гостей», що стосується екологічно прийнятої поведінки); - до обмеженого використання побутових хімічних засобів (використання побутових хімічних засобів зведене до мінімуму); - до рекомендованої туристичної діяльності (господарі надають туристам інформацію про можливість екологічно-сприятливих видів діяльності та відпочинку); - до підтримки народних традицій (в оформленні будинку і садиби використанні елементи традиційного стилю та декору); - до транспорту (туристам доступна інформація про маршрути та розклад громадського транспорту) 	<ul style="list-style-type: none"> - до туристичної інформації (інформація про місцеві природні, культурні та історичні цінності, охорону довкілля та біорізноманіття; туристам доступна карта місцевості); - до продуктів (не використовується одноразовий пластиковий посуд; туристам пропонуються продукти тільки українського виробництва; не використовуються продукти в індивідуальній упаковці); - до обмеженого використання побутових хімічних засобів (синтетичні миючі засоби не використовуються; миючі та дезінфікуючі засоби не містять бору та хлору); - до рекомендації туристичної діяльності (господарі пропонують туристам оренду спорядження для екологічно-сприятливих видів діяльності та відпочинку); - до транспорту (туристи забезпечені транспортними послугами між садибою та найближчою зупинкою громадського транспорту; є можливість оренди транспортних засобів (велосипедів, коней; облаштовано місця стоянки для автотуристів); - до досвіду роботи (більше двох років діяльності під знаком «Зелена Садиба»); - до підтримки народних традицій (будинки і садиба оформлені в традиційному стилі); - всі вимоги, що ставляться до садиб I рівня якості. 	<ul style="list-style-type: none"> - власники садиб мають добрі знання місцевих традицій, добре проінформовані щодо місцевих природоохоронних територій, стежок, пам'яток, історії та культури); - до обмеженого використання побутових хімічних засобів (засоби для прибирання, які використовують власники садиби, не мають містити хімії; не використовуються холодильники та аерозолі, що містять фреон); - до рекомендації туристичної діяльності (господарі активно сприяють розвитку екологічно-сприятливих видів діяльності та відпочинку у своїй місцевості); - до транспорту (можливість господаря надати в оренду туристам екологічні транспортні засоби); - до підтримки народних традицій (господарі володіють традиційними ремеслами, а також можуть запропонувати туристам свої власні вироби та продемонструвати традиційну технологію; проживання та побут туристів організовується згідно із старовинним укладом селянського життя; туристи можуть ознайомитись або придбати вироби народних ремесел; туристам пропонуються екскурсійні заходи та тури, які орієнтуються на розвиток та підтримку місцевих ремесел та традицій); - до досвіду роботи (більше ніж чотири роки під знаком «Зелена Садиба»); - всі вимоги, що ставляться до садиб I і II рівня якості.
---	--	--

Отже, щоб досягти першого рівня оселя повинна відповідати всім вимогам, які наведені в табл. 1.7. Для відзнаки другого рівня, вона повинна мати всі ознаки першого та на 80% – другого. Щоб досягти третій рівень,

садиба сільського туризму має відповідати усім критеріям першого та по 80% – другого і третього рівня.

На сьогодні правове забезпечення діяльності у сільській галузі представлено:

закон України «Про туризм» від 18.11.2003 р. №1282-IV [7];

«Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р. №742-IV [4];

постанова Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. №297 «Порядок надання послуг з тимчасового проживання» [15];

проект закону України «Про сільський зелений туризм» [5] прийнятий спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні та інститутом сільського розвитку у 2004 р., але ще й досі не затверджений Верховною Радою України.

В даному документі вказано, що діяльність яка пов'язана з надання послуг представленого виду відпочинку не належить до підприємницької за умови, якщо загальний щорічний дохід господаря та всіх його членів родини, що мешкають з ним, не буде більшим річного прожиткового мінімуму [5].

Нині ухвалено ще один проект закону України «Про сільський аграрний туризм». В ньому теж зазначається, що агротуристична діяльність не є підприємницькою, однак важливо, щоб номерний фонд агрооселі не перевищував 9 ліжко-місць. Основоположні Закони України щодо туристичної діяльності в Україні наведено на рис.1.1.

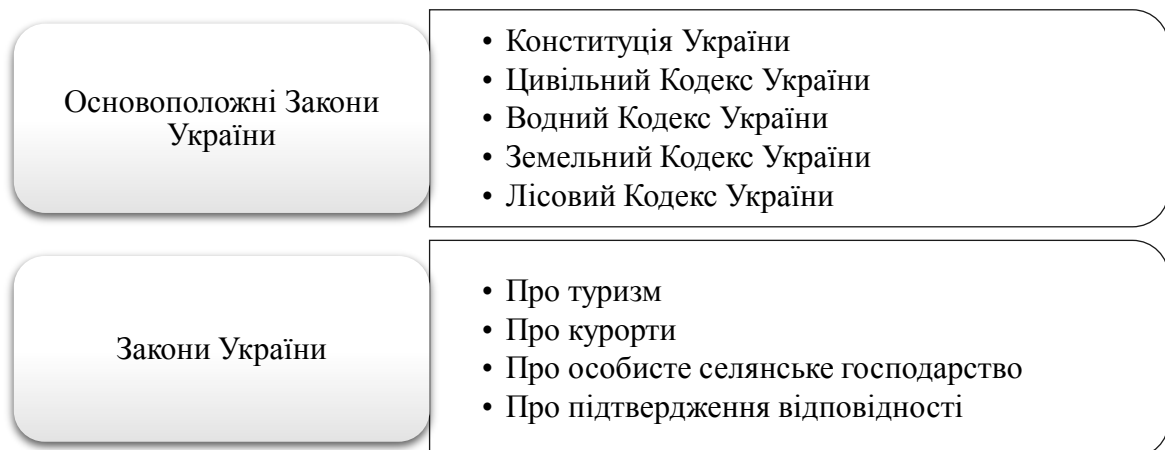

Рис. 1.1. Закони України щодо туристичної діяльності [45]

Як свідчать дані рис. 1.1, до основоположних Законів України щодо туристичної діяльності відносяться Конституція України та кодекси: Цивільний Кодекс, Водний Кодекс, Земельний та Лісовий Кодекси. Також до нормативно-правової бази туристичної діяльності в Україні відносяться наступні закони: «Про туризм», «Про курорти», «Про особисте селянське господарство», «Про підтвердження відповідності», «Про стандартизацію», «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», «Про ліцензування визначених видів господарської діяльності»

Нормативно-правова база туристичної діяльності в Україні наведена у табл. 1.8.

Таблиця 1.8

Нормативно-правова база туристичної діяльності в Україні [45]

Законодавча база	Складові
Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб (Закони України)	Про внесення змін у статтю 3 Закону України "Про концесії"
	Про автомобільний транспорт
	Про підприємців
	Про акредитацію органів по оцінки відповідності
	Про місцеве самоврядування в Україні
	Про внесення змін у Декрет Кабінету Міністрів України від 20.05.93 №56-93 Про місцеві податки і збори
Укази Президента України	Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні
	Про організацію літнього оздоровлення та відпочинку дітей у 2007 році
	Про деякі заходи щодо розвитку туристичної та курортно-рекреаційної сфери України
	Про подальшу діяльність закладів оздоровлення та відпочинку, що знаходяться у державній власності
	Про Основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року
	Про підтримку розвитку туризму в Україні
	Про День туризму
Розпорядження Кабінету Міністрів України	Про затвердження заходів щодо державної підтримки розвитку молодіжного та дитячого туризму
	Про затвердження плану заходів щодо державної підтримки розвитку сільського туризму на 2006-2010 роки
	Про затвердження плану заходів з виконання у 2007 році Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні
	Про затвердження заходів щодо розвитку іноземного і внутрішнього туризму
Накази	Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу фахівцям туристичного супроводу
	Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні
	Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання)
	Про затвердження складових Держкомстату галузевих стандартів вищої освіти по напрямку 0504 «Туризм»

Як свідчать дані таблиці 1.8, нормативно-правову базу туристичної діяльності в Україні становлять: Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб (Закони України), укази Президента України, розпорядження Кабінету Міністрів України та накази. Також до нормативно-правової бази туристичної діяльності в Україні відносяться національні стандарти ГОСТ та ДСТУ (табл. 1.9).

Таблиця 1.9

Національні стандарти ГОСТ та ДСТУ туристичної діяльності [45]

ГОСТ 28681.2-95	Туристсько-екскурсійне обслуговування. Туристські послуги. Загальні вимоги
ГОСТ 28681.0-90	Стандартизація у сфері туристсько-екскурсійного обслуговування. Основні положення
ГОСТ 28681.1-95	Туристсько-екскурсійне обслуговування. Проектування туристських послуг
ГОСТ 28681.4-95	Туристсько-екскурсійне обслуговування. Класифікація готелів
ГОСТ 28681.3-95	Туристсько-екскурсійне обслуговування. Вимоги по забезпеченню безпеки туристів і екскурсантів
ГОСТ 30390-95	Громадське харчування. Кулінарна продукція, що реалізовується населенню. Загальні технічні умови
ГОСТ 30389-95	Громадське харчування. Класифікація підприємств
ГОСТ 30523-97	Послуги громадського харчування
ГОСТ 30524-97	Громадське харчування. Вимоги до обслуговуючого персоналу. Загальні вимоги
ДСТУ 2375-94	Побутове обслуговування населення. Терміни та визначення
ДСТУ 3279-95	Стандартизація послуг. Основні положення
ДСТУ 2610-94	Пасажи́рські автомобільні перевезення. Терміни та визначення
ДСТУ 3862-99	Ресторанне господарство. Терміни та визначення
ДСТУ 3430-96	Перевезення повітряним транспортом. Терміни та визначення
ДСТУ 4268-2003	Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги
ДСТУ 3970-2000	Безпека у надзвичайних ситуаціях. Надзвичайні ситуації на акваторіях. Терміни та визначення
ДСТУ 4281-2004	Заклади ресторанного господарства. Класифікація
ДСТУ 4269-2003	Послуги туристичні. Класифікація готелів
ДСТУ 4527:2006	Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення
ДСТУ 4509:2005	Морська навігація. Терміни та визначення
ДСТУ 878-93	Води мінеральні питні. Технічні умови.
ДСТУ 878:2006	Води мінеральні природні фасовані. Загальні технічні умови

Як свідчать дані табл. 1.9, національні стандарти ГОСТ та ДСТУ туристичної діяльності стосуються туристсько-екскурсійного обслуговування, громадського харчування, побутового обслуговування населення, стандартизації послуг, пасажирських перевезень, туристичного обслуговування, морської навігації та мінеральних вод.

Нормативно-правову базу розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні представлено у табл. 1.10.

Таблиця 1.10

Нормативно-правова база розвитку сільського зеленого туризму в Україні

Назва документу	Вид документу
Про туризм [7]	Закон України
Про особисте селянське господарство від 15.05.2003 р. № 742-IV [4]	Закон України
Про захист прав споживачів [2]	Закон України
Про місцеве самоврядування в Україні від 21 травня 1997 [3]	Закон України
Про ліцензування певних видів діяльності» від 1.06. 200 р. [1]	Закон України
Про статус гірських населених пунктів в Україні [6]	Закон України
Державна цільова соціальна програма розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури від 29 червня № 702 [14]	Державна цільова програма
Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання) [16]	Правила
Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) від 3.09.2007	Порядок
Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. постанова кабінету міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 [12]	Постанова КМУ
ДБН В.2.2-9-99 Будинки і споруди. Громадські будинки та споруди. Основні положення.	ДБН
ДБН 360-92 Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень	ДБН
ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення» згідно наказу Держспоживстандарту України від 28 лютого 2006 р.	ДСТУ
54ДСТУ 4268: 2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги» згідно наказу Держспоживстандарту України від 23 грудня 2003 р. № 225 [17]	ДСТУ
Проект закону України «Про сільський аграрний туризм».	Проект закону
Проект закону України про сільський зелений туризм [5]	Проект закону
Про сільський та сільський зелений туризм	Проект закону
Про затвердження плану заходів Мінагрополітики України щодо розвитку сільського зеленого туризму на період до 2015 року» [8]	Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства

Сільський туризм – це законна діяльність. У статтях 4 та 6 Закону України «Про туризм» [10], № 324 від 15.09.1995 р. виділено як самостійний напрямок туризму. Розвиток цієї галузі – державна перспектива. Право власників агроселків займатись сільським туризмом та надавати відповідні послуги закріплено у статті 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» № 742 від 15.05.2003 [4].

Однак лише окремим законом можна визначити особливості сільського туризму як виду діяльності. У 2004 році Верховна Рада України ухвалила

проект Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм», але він ще не прийнятий [5].

Сільський туризм включає надання послуг з розміщення та харчування туристів, що не вимагає від власника будинку реєстрації як приватного підприємця, що підтверджується статтею 9 Закону України "Про туризм". Відповідні послуги може надати будь-хто, жодних додаткових дозволів не потрібно. Але якщо відвідувачі зобов'язані надати туристичну допомогу, показати місцеві історичні та культурні пам'ятки чи природну спадщину, для цього потрібен спеціальний дозвіл від власника будинку та відповідна освіта.

Власник садиби може створювати програми розвитку сільського туризму та має право отримувати від органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для розвитку їх діяльності (ст. 24 Закону України «Про туризм») [7].

Закон не передбачає ліцензування послуг із забезпечення туристів житлом та харчуванням. Про це йдеться у статті 5 Закону України «Про туризм», яку взято із Закону України «Про ліцензування окремих видів економічної діяльності» № 1775 від 01.06.2000.

Якщо власник зареєстрований як приватний підприємець, він має право пройти атестацію на отримання основних послуг. А також за бажанням присвоїти садибі категорію та, якщо це необхідно для задоволення потреб відвідувачів (ст. 19 Закону України «Про туризм») [7].

Для обслуговування туристів власник може не мати відповідної освіти за спеціальністю «готельно-ресторанний бізнес». Однак, якщо кількість номерів перевищує сім окремих номерів, необхідно буде дотримуватись правил надання готельних послуг та використання аналогічних типів розміщення. (Наказ Державної туристичної адміністрації України №19 від 16 березня 2004 р.).

Договори оренди є формальними, їх можна укласти як і письмовій, і усній формі. Але якщо відвідувачі завдадуть шкоди садибі, то краще укласти письмовий договір на розміщення для компенсації [4].

Цей документ визначає термін перебування, ім'я та прізвище туриста і, головне, вартість основних та додаткових послуг.

Якщо термін дії документа перевищує 12 місяців, то власник сільськогосподарського житла повинен завірити його нотаріально та зареєструвати в органах технічної інвентаризації (ст. 793 ЦК України). Щоб не порушувати п. 9.1 Закону України «Про податок з фізичних осіб», власник, який не зареєстрований як ФОП, повинен зазначити термін перебування одного мандрівника не більше 15 днів. Порушення цих правил є незаконними.

Важливо, що незареєстрований власник може укладати договори лише на розміщення туристів, а не на їх туристичні послуги. Але він має право оформити документ з туристичною компанією, а не з приватним клієнтом.

Основні послуги з розміщення та харчування туристів підлягають обов'язковому сплаті податку на додану вартість. Виняток становить лише доходи від оренди житла незалежно від ціни (п. 3.2.2 Закону України

«Про податок на додану вартість» № 168 від 03.04.1997 р.) та на продукти харчування, якщо за останні 12 календарних місяців дохід перевищує 300 тис. грн. (п. 2.3.1 вищезгаданого Закону).

Доходи від оренди житла в сільській місцевості оподатковуються за загальною ставкою доходу фізичних осіб, яка становить 13%. Ця сума не нараховується на загальнообов'язкове соціальне та пенсійне страхування, оскільки власник фермерського господарства лише надає у користування власне нерухоме майно, а інших оплачуваних робіт чи послуг для відвідувачів не виконує (лист Пенсійного фонду України № 1852) /04 від 27 лютого 2004 р.

Незареєстрований підприємець не зобов'язаний реєструвати свої витрати, пов'язані з проживанням туристів, але повинен вести книгу обліку доходів.

Власник садиби може повернути 25% орендованого житла, якщо він подає річну декларацію місцевим органам влади без документів, що підтверджують його витрати (додаток 6 до Інструкції з податку на прибуток з громадян № 12 від 21 квітня 1993 р.) [44].

Також на підставі цієї декларації сплачується податок за послуги громадського харчування або після звітного кварталу протягом 40 днів.

Не підлягають оподаткуванню і доходи, що отримані внаслідок продажу продукції сільського господарства, вирощені власноруч власником садиби та сировина первинної переробки (пункт 4.3.36 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» № 889 від 22.05.2003 р.). За умов, що територія буде використовуватися для ведення власного домашнього господарства без зростання паю чи з ділянкою при будинку.

За бажанням туристів власник може надати довідку про право на отримання такого доходу без податку. Форму цього документа затверджує Кабінет Міністрів України.

Приватний підприємець може займатися комерційною діяльністю без отримання патенту на реалізацію продуктів власного виробництва, таких як: хліб та хлібобулочні вироби, молочні продукти, крім згущених та добавок, цукор, олія, борошно, яйця, м'ясо, сало, мед, риба, ягоди, гриби, овочі, фрукти та багато іншого. Це право закріплено у статті 6 Закону України "Про патентування окремих видів господарської діяльності" № 98 від 23 березня 1996 року.

Якщо фермер хоче припинити свою діяльність у сфері сільського туризму, він може не виконувати додаткові формальності, але якщо підприємець не зареєстрований у державних органах.

Цей порядок визначено Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та індивідуальних підприємців» № 755 від 15.05.2003. Це досить довго та дорого. Тому власнику агроселища необхідно подумати, чи зможе дохід, отриманий від туристичних послуг, покрити всі витрати чи ще краще припинити свою діяльність.

Будь-які форми туризму, які демонструють сільське життя, мистецтво, культуру та спадщину в сільській місцевості, приносячи таким чином економічну та соціальну користь місцевій громаді, а також забезпечуючи взаємодію між туристами та місцевими жителями для більшого збагачення туристичного досвіду, можна назвати сільським туризмом.

Отже, сільський туризм є окремим, законним видом діяльності, розвиток якого є пріоритетним напрямом державної політики, що визнано Законом України «Про туризм». Це різновид діяльності, що не відноситься до підприємницької і включає надання послуг з розміщення і харчування туристів. Дані послуги може надавати будь-яка особа без додаткових дозволів.

Для того, щоб краще вивчити як правильно надавати послуги в сільському туризмі та перспективи його розвитку, потрібно розглянути світовий досвід у веденні даного виду відпочинку.

1.3. Світовий досвід та вітчизняна практика організації надання послуг у сільському туризмі

Європейська федерація сільського туризму – RURALTOUR – професійна туристична організація, що представляє цей сектор на європейському рівні. Його формують 30 національних та регіональних організацій провайдерів із 26 країн географічної Європи.

Європейська федерація сільського туризму була зареєстрована в травні 1991 року як юридична особа під аббревіатурою «EUROGITES» з метою співпраці у знанні, просуванні та регулюванні цього сектору в європейських та світових установах. На той момент до його складу входило 10 організацій з такої ж кількості країн. У 1991 році сільський туризм був невеликою частиною туристичної економіки. З тих пір він перетворився з нішевого продукту до одного з найбільш актуальних продуктів європейського туризму: у 2021 році сільський туризм надає близько 6 мільйонів ліжок у 500 000 послуг, що становить близько 15% загальної місткості в Європі.

Усвідомлюючи ці зміни, два роки тому Європейська федерація сільського туризму вирішила провести переорієнтацію та ребрендинг з нагоди свого 30-річчя. Нова аббревіатура «RURALTOUR», логотип і візуальна ідентичність, а також новий веб-сайт були офіційно представлені на заході в Люксембурзі 29

червня 2021 року. Марка відредагована Luxembourg Post вшановує цю подію, а звіт «30 років сільського туризму» буде опубліковано наприкінці року.

Туризм все більше стає ключовою галуззю економіки країн з міжнародними інвестиціями. У 2019 році, безпосередньо перед глобальною кризою охорони здоров'я через COVID-19, Всесвітня туристична організація (UNWTO) прогнозувала середньорічні темпи зростання міжнародного туризму на 5% до 2030 року, особливо в країнах, що розвиваються.

Нинішня криза жорстко перервала цю динаміку, зі зниженням приблизно на 80% міжнародного потоку, за оцінками, на 2021 рік, що спричинило серйозні економічні та соціальні наслідки. Однак UNWTO, Всесвітня рада з подорожей і туризму (WTTC) і більшість аналітиків у туристичному секторі прогнозують, що сектор відновиться з 2022 або 2023 року, після стабілізації санітарних умов. У рамках цього очікуваного відновлення сільський туризм може стати одним із перших секторів, які знову зростуть, особливо через зміни в поведінці туристів. Чи то через обмеження (наприклад, закриття кордонів), чи за бажанням (бажання втекти від міст і натовпу, прагнення «зв'язатися з природою» після ув'язнення тощо), протягом наступних кількох років люди все більше спрямовуватимуть свої інтереси до відносно мало відвідуваних місць, ближче до природи, але також ближче до місць їх походження. Таким чином, розвиток туризму представляє значну можливість для створення економічної діяльності та створення робочих місць у певних сільських районах.

Вираз «сільський туризм» часто асоціюється з поняттями «агротуризм», «агротуризм» та «фермерський туризм». Ми говоримо про агротуризм або агротуризм (також званий агротуризмом), коли головна мета поїздки полягає в тому, щоб виявити сільськогосподарські ноу-хау території і, відповідно, краєвиди, традиції та кулінарні особливості, що виникають у результаті сільського господарства. Візит має конкретну сільськогосподарську мету, наприклад, зустрітися з тваринами, зрозуміти виробництво вин та міцних напоїв або дегустувати місцеві продукти, наприклад, молочні продукти. З

іншого боку, вираз «фермерський туризм» стосується розміщення туристів на фермах, при цьому мета подорожі не обов'язково пов'язана з сільським господарством. Мета поїздки (наприклад, піші прогулянки, відвідування природної спадщини та об'єктів, гастрономія тощо) – у ширшій сільській місцевості, але відвідувачі розміщуються в діючих фермах, частково переобладнаних під житло.

Більше того, сільський туризм – це набагато ширше поняття, яке включає всі форми туризму, які мають місце в сільській місцевості. Це може включати інші форми проживання (притулки, табори, класичні готелі) та заходи, які практикуються в сільському середовищі, але які не обов'язково пов'язані з сільським господарством, такі як пригодницькі види спорту та відвідування об'єктів спадщини, природних заповідників, традиційних ринків, і навіть культурні фестивалі.

Проблеми, цілі та типи стратегій сільського туризму сильно варіюються залежно від дестинації, що створює певні проблеми при розробці логіки втручання.

В Європі туризм часто розглядається як рушій для відродження сільських територій, особливо в тих місцях, де традиційні сільськогосподарські ланцюги створення вартості занепадають. Тому стратегії розвитку сільського туризму здебільшого орієнтовані на внутрішніх відвідувачів та реструктуризацію економіки. З огляду на те, що об'єкти та інфраструктура, які дозволяють приймати та транзитні перевезення відвідувачів (лікарні, дороги, служби тощо), уже створені, стратегія полягає в тому, щоб адаптувати їх для туристичних цілей, комерціалізувати сільські визначні пам'ятки та залучити клієнтів, особливо місцевих відвідувачів, які проживають у містах. У Франції, наприклад, сільський туризм зробив значний внесок у доходи як фермерів, так і сільських громад. Це не обов'язково замінює прибуток від сільського господарства, скоріше, зростання сільського туризму створило додатковий дохід та міжгалузеві зв'язки.

У країнах, що розвиваються, стратегії підтримки сільського туризму базуються на диверсифікації сільської економіки. У цьому контексті туризм пропагується як новий вид діяльності,

У світі масовий розвиток сільського туризму розпочався у другій половині ХХ століття, разом з виникненням концепції «Bed & Breakfast» (Великобританія та США) – це тимчасове розміщення гостей у вільних кімнатах незалежно від їх розташування і не більше 7 днів (табл. 1.11) [24].

Таблиця 1.11

Види закладів типу Bed & Breakfast

Вид закладу	Сутність
Проживання в сім'ї та/або приймаючий будинок	Такі типи закладів зазвичай займають власники, а прийом гостей є другорядною проблемою. Кімнати часто здаються в оренду, щоб забезпечити додатковий дохід власникам. Типова кількість доступних номерів: один-три. Послуги: сніданок включено або сніданок самостійно.
Bed & Breakfast або B&B	Більшість закладів, які використовувалися як ліжко та сніданок (B&B), використовувалися як резиденції для однієї сім'ї. Ці житла часто купують для їхнього розташування, маючи на увазі перетворення в Bed & Breakfast. Зазвичай вони є власниками, які приділяють більше уваги оренді гостьових приміщень, ніж основним місцем проживання його власників. Типова кількість доступних номерів: чотири-п'ять. Послуги: можуть бути доступні сніданок і розширені послуги для гостей.
Country Inn	Ця модель розміщення пропонує ночівлю і схожа на готелі типу «ліжко та сніданок». Вони часто включають розширені операції харчування, подібні до ресторанних. Харчування для гостей часто входить у вартість проживання і його часто називають «модифікованим американським планом». Ці заклади можуть пропонувати свої послуги харчування широкій публіці. Типова кількість доступних кімнат: чотири – тридцять. Послуги: зазвичай доступне розширене харчування та проведення спеціальних заходів.
Bed & Breakfast – котеджі	Це окремі господарські будівлі або котеджі, які пропонують гостям більше конфіденційності та часто дозволяють сімейним одиницям ділитися житлом. Сніданок може бути доставлений в номер або поданий в атмосфері громадської їдальні. Власники цих закладів надають послуги з прибирання та пропонують вказівки щодо місцевості/розташування, але зазвичай менше взаємодіють з гостями й користуються більшою популярністю в деяких географічних місцях та місцях. Типова кількість доступних номерів: Один +. Послуги: Гостям, які ночують, подають сніданок і послуги прибирання.

Продовження таблиці 1.11

Bed & Breakfast – готелі	Часто великі історичні будинки з атмосферою та послугами типового типу «ліжко та сніданок». Багато з цих типів розміщення пропонують громадські харчування та додаткові послуги. Вони дуже великі за своєю природою і вимагають розширеного персоналу та послуг. Типова кількість доступних кімнат: тридцять +. Послуги: зазвичай доступні розширене харчування та проведення спеціальних заходів.
-----------------------------	--

Як свідчать дані табл. 1.11., основні види закладів типу Bed & Breakfast поділяються на: проживання в сім'ї та/або приймаючий будинок, Bed & Breakfast або B&B, Country Inn, Bed & Breakfast – котеджі, Bed & Breakfast – готелі.

Кожна країна різниться між собою позначенням категорійності засобів розміщення. Приміром, у країнах Південної Європи для позначення якості сільського житла використовують зірки від 1 до 5, в Ісландії діє літературний символ типу A, B, C, D, E, F, G, в Ірландії агросадиби отримують зелені листки [50].

На найпростішому рівні Bed & Breakfast – це місце, яке часто зустрічається в відремонтованому будинку, особняку чи невеликому готелі, де можна переночувати та насолоджуватися повноцінним сніданком (включеним у вартість номера). Але кожен номер типу «ліжко та сніданок» відрізняється, і немає єдиного загальноприйнятого визначення. Корчмарі, мандрівники, асоціації B&B, законодавці та інші, як правило, мають різні ідеї. Деякі готелі типу Bed & Breakfast пропонують лише континентальний сніданок, а деякі готелі не пропонують ранкової їжі взагалі.

Індустрія подорожей і туризму по всьому світу постраждала від пандемії з різних причин, необхідно розвивати сільський туризм, як тільки відновиться новий нормальний режим з новими правилами прийому туристів. Якість життя людей, які живуть у сільській місцевості, завжди викликала занепокоєння в усьому світі, постпандемічна ера зробила його більш критичним. За цієї обставини зростання сектору сільського туризму може принести розумні позитивні зміни для сільських жителів. Власники сільських садиб в період

пандемії прикладають більше зусиль до розвитку своїх помешкань та власного бренду, так як при зменшенні міжнародних туристичних потоків виникає більше перспектив для внутрішнього туризму.

В Україні використовується європейська категорія зірок. Про це йдеться у Законі України «Про туризм», в якому вказано, що об'єктам туристичної інфраструктури (готелям та їх різновидам, що призначені для надання послуг проживання, закладам харчування, санаторіям та інше) передбачається обов'язкове присвоєння належної категорії. Але на сьогодні ця процедура здійснюється за власним бажанням господаря садиби [7]

Класифікація баз відпочинку, які належать до типу «Bed & Breakfast» наведено нижче (рис 1.3).

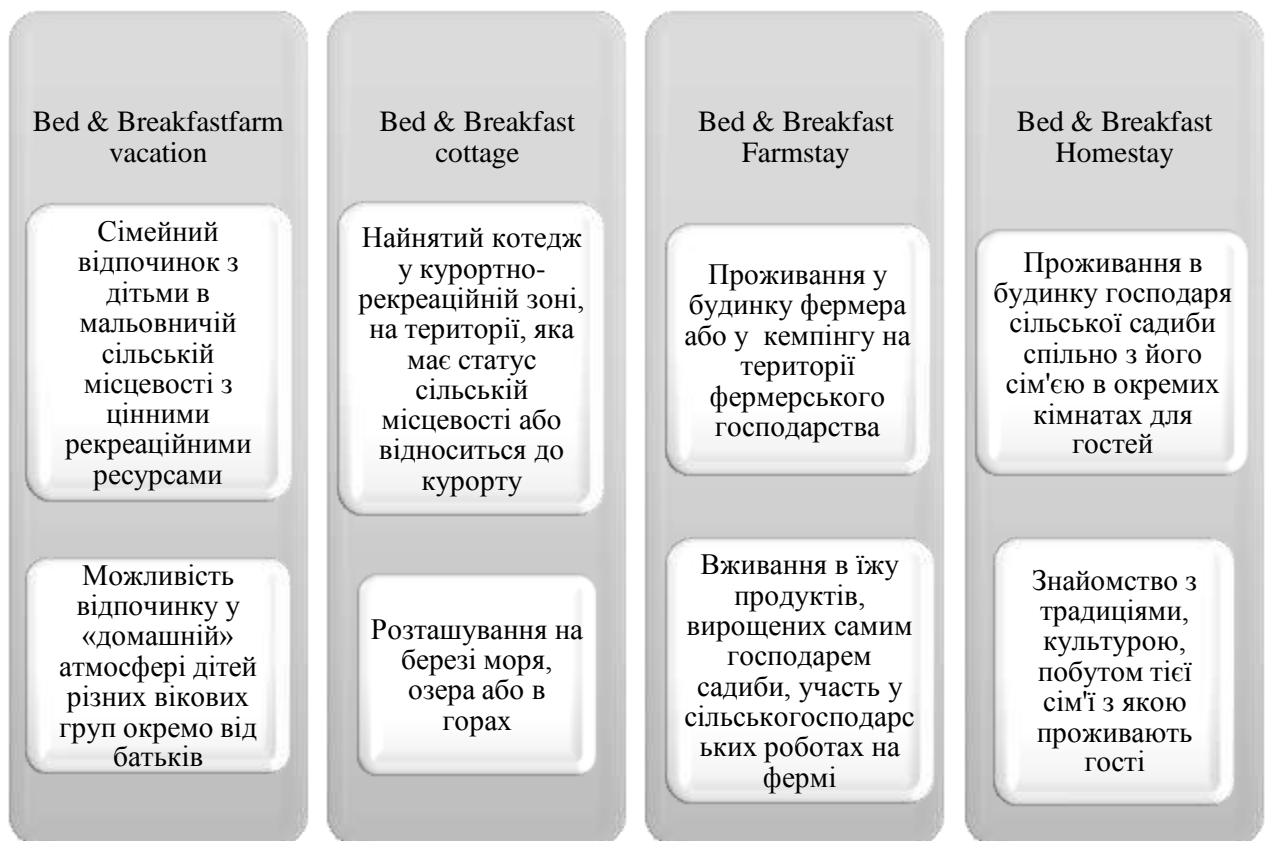

Рис. 1.3. Класифікація баз відпочинку, які належать до типу «Bed & Breakfast» [50]

Разом із супутніми послугами в галузі гастрономії та активного туризму, цей сектор генерує понад 120 мільярдів євро прямих витрат – переважно на

місцеву економіку – і є критичним елементом для життєдіяльності багатьох сільських районів. Федерація зараз охоплює 27 країн Європи, є визнаною частиною європейської туристичної індустрії та представляє сектор у транснаціональних структурах та в Європейській комісії. За останні 30 років попит на справжні, автентичні враження та послуги неухильно зростає. Досвідчені відвідувачі шукають традиційну культуру та спосіб життя, природу, гастрономію, здорове довкілля, культуру та історію. Усі ці елементи зараз користуються ще більшим попитом через соціальні, культурні та економічні наслідки COVID – і вони є основою продукту сільського туризму. Не дивно, що протягом 2020/21 року інтерес до цього виду послуг сильно зріс. Це можливість отримати нових клієнтів і перетворити їх на постійних клієнтів на майбутнє. Однак це також вимагає вирішення проблем, пов'язаних з цифровізацією, стійкістю та якістю послуг, які прискорилися з пандемією COVID-19.

Всі європейські організації, що спеціалізуються в галузі розвитку сільського туризму, наприкінці 90-х років ХХ століття об'єдналися в «EuroGites» – Європейська федерація фермерського і сільського туризму (European Federation for Farm and Village Tourism). Головні її цілі: удосконалення даного виду відпочинку та інвестування проектів. Експерти організації провели соціологічне дослідження з приводу споживання відповідних послуг з обслуговування і вияснилося, що ними користуються майже 35% мешканців ЄС, з них 86,7% – молодь до 35 років, яка проживає у великих містах [50].

Протягом 2020-2021 років у країнах Європи збільшилося бажаних відпочити в сільській місцевості не далеко від постійного місця проживання для того щоб відпочини від карантинних обмежень. Основними мотивами споживачів послуг сільського туризму в Європі наведено на рис. 1.1.

Рис. 1.4 Мотиви споживачів послуг сільського туризму в Європі

З наведеної діаграми на рис.1.4 видно, що найбільший відсоток припадає через напружений ритм міста, найменший показник відвідує сільську місцевість задля зайняття спортивним туризмом.

Експерти всесвітньої туристичної організації визнали, що індустрія сільського відпочинку в XXI ст. є суттєвим і найбільш сектором, динамічно росте у світовому туристичному господарстві. У постіндустріальних країнах обсяги надання агротуристичних послуг зросли майже в 2-3 рази, у порівнянні з темпом розвитку готельної мережі і курортної бази. Особливості організації сільського зеленого туризму різних державах надані на рис.1.2.

У Великобританії на даний момент акредитовано майже 1200 агроосель і забезпечено роботою близько 370000 жителів, завдяки створенню Національної організації сільського та агротуризму. Дане об'єднання англійських фермерів пов'язане із метою популяризації сільського відпочинку та пропозиції надання різноманітних послуг у своїх оселях. У південно-західній Англії популярним є реставрація старих будинків, метою якої є збереження традиційного інтер'єру і відродженням забутих форм ведення домашнього господарства [53].

У Фінляндії великий попит мають будинки без господарів, які знаходяться на берегах заповідних річок та озер (у тайзі). Туристи можуть користуватися сауною, брати в прокат човен та інше. В оренду житла також входять додаткові послуги: полювання, рибальство, піші прогулянки по маршруту [59].

У Франції організація рекреаційного сервісу в сільській місцевості представлена Maison des Gites de France et du Tourisme Vert – Національна організація будинків відпочинку і зеленого туризму. В її асортименті агрооселі на будь-який смак туристів та для різних видів відпочинку, що сертифіковані за високим рівнем національних стандартів якості.

Більш комфортні умови для туристів та особливий шарм мають етнічні прованські райони Франції, такі як: оселі Шампані, Гасконі, Нормандії, Савойї. Тут знаходяться як прості сільські будинки, так і вілли та приватні історичні замки (chateaux) [53].

Якість відпочинку в сільській місцевості та послуг контролюють та сертифікують Міністерство молоді та спорту Франції, а також Міністерство охорони здоров'я і соціального забезпечення, скорочено DDASS.

В країні також дуже добре розвиваються:

- кінні ферми;
- приморські агрооселі;
- гірськолижні шале;
- винні садиби;
- замки у сільській місцевості;
- рибацькі помешкання.

Протягом канікул у школах держава пропонує розроблену ними програму по відпочинку школярів у сільській місцевості. Дітям від 3 до 14 років пропонується проживання у місцевій сім'ї. Діти мають можливість займатися спортом, організувати піші та вело екскурсії, допомагати за доглядом свійських тварин, досліджувати природну місцевість разом зі своїми ровесниками.

Великою популярністю в іноземних туристів, а також місцевих жителів користується відпочинок, пов'язаний з розміщенням в замках, що знаходяться в передгірній місцевості Франції. Країна нараховує близько 800 палаців та замків, що різняться своїм незвичним архітектурним стилем та вишуканим інтер'єром

(картини, кераміка, скульптура, антикварні меблі, а також посуд) [50]. Всі вони сертифіковані та готові для приймання туристів.

Від Франції на ринку агротуристичних послуг не відстає й Іспанія. Це єдина країна де кількість іноземних відвідувачів сільського відпочинку перевищує внутрішні потоки «Turismo rural».

Щоб здійснювати категоризацію сільських садиб залежно від рівня наданих послуг і щоб контролювати їхню відповідність, іспанські фермери об'єдналися в асоціацію.

В Іспанії існують види нічліжних закладів, які знаходяться у сільській місцевості та підлягають оподаткуванню як суб'єкти агротуристичного підприємництва. Вони поділяються на такі три класи (рис.1.5).

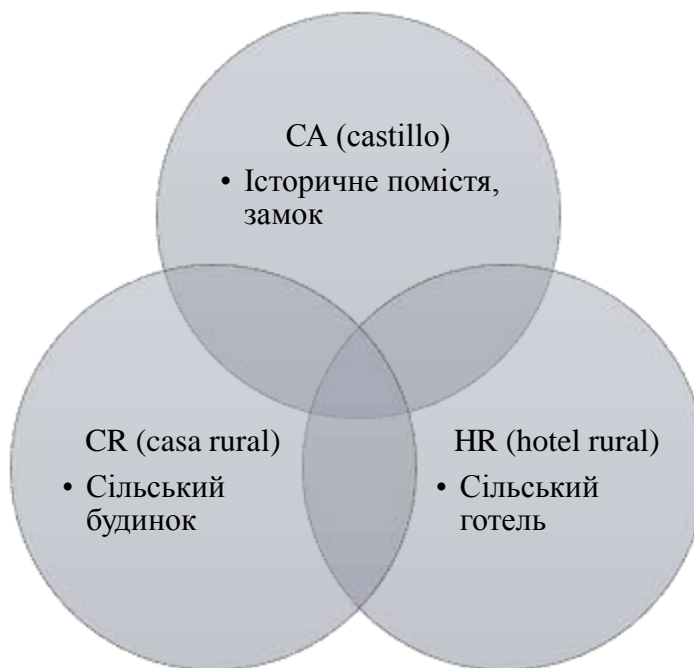

Рис. 1.5. Класи агротуристичного підприємництва в Іспанії [59]

Загалом в Іспанії нараховується більш як 6 тис. видів закладів відпочинку на селі. Їхня загальна кількість складає понад 2800 ліжко-місць. В даній країні використовується категоризація готелів за системою «INNS OF SPAIN», що в перекладі на українську мову означає «квітка Іспанії», за даною категорією присвоюється від 1 до 4 тюльпанів. Більшість сільських готелів – це переобладнані місцеві замки, монастирі, андалуські постоялі двори, історичні

помістя. Велика кількість також розташовується на Балеарських та Канарських островах. За статистичними даними держави кожного року майже 1,5 млн. осіб користуються послугами, що пропонує відпочинок на селі [59].

Про високий розвиток сільського туризму в країні свідчить проведений у 2003 р. в м. Хаен перший європейський Конгрес сільського туризму, котрий був організований EuroGites (Європейською федерацією фермерського та сільського туризму).

Одне із провідних місць у розвитку даного виду туризму посідає також Італія. Дана країна привертає до себе увагу туристів шляхом відпочинку у знаменитих історичних місцях: горах та передгір'ях мальовничих Альп та уздовж берегів теплого Середземного моря.

В країні функціонує біля 13000 агротуристичних підприємств, з них більше ніж 8000 ліцензованих державними інституціями, за даними Національної туристичної організації.

Послугами сільського відпочину щорічно користуються 2,5 млн. осіб. Частка внутрішніх туристів близько 79%. А прибуток від них становить більш як 355 млн. доларів кожного року. Ці показники перевищують майже вдвічі Францію та Іспанію [50].

Головним прибутковим напрямом Італії являється гастрономічний та винний туризм. Країна славиться своїми знаменитими різноманітними сортами винограду та винятковим смаковим букетом вин. Туристи їдуть звідусіль, щоб у винних підвалах дегустувати їх. Зазвичай всі винні заводи й винокурні приватні розташовуються у провінційних сільських районах.

За додаткову плату власники агроосель пропонують іноземним відвідувачам поласувати домашнім сиром та м'ясними продуктами.

Не відстає від провідних країн розвитку сільського туризму й Австрія. Ця невелика альпійська країна нараховує близько 16 тисяч зареєстрованих агротуристичних господарств, що у свою чергу мають понад 175 тисяч ліжко-місць. «Родзинкою» відпочинку в даній місцевості є залучення туристів у допомозі по традиційному фермерському господарстві. Вони мають змогу

спробувати свої сили у зборі альпійських трав та ягід, випасі худоби, виготовленні молокопродуктів зі збираного власноруч молока. Також пропонується активно провести свій час та відвідати гірські, екологічні й екстремальні програми відпочинку [59].

Україна запозичує у веденні сільського туризму саме австрійську «формула успіху». Зокрема це стосується Карпатського туррегіону.

Також вивчає та бере досвід у сусідніх європейських країнах: Угорщини, Румунії, Польщі [50].

В Угорщині сільський туризм майже повністю контролюється державою, формуються відповідні пільгові податкові інструменти. Великою популярністю у туристів користується південно – західна область Ваш, східний район Сольнок і уславлений Хортобадський степ [53]. Іноземні відвідувачі їдуть сюди задля участі у традиційному господарстві – конярстві.

У Румунії власників агроосель контролює Національна асоціація сільського, екологічного і культурного туризму, скорочено ANTREC, вона являється членом в EuroGites від Румунії.

На даний момент організація складається з 3260 членів, нараховує понад 2550 агроосель, що мають майже 12 000 ліжко-місць [48].

Сільський туризм у цій країні розвивається, насамперед, у Південних Карпатах та орієнтований на етнокультурних традиціях (звичаї, народні ремесла, гастрономічні традиції, обряди, вівчарство, гірськолижні курорти, унікальна архітектура, гірські замки, природно-заповідні території) та збереження природного середовища [49].

Дані послуги пропонують та мають велику популярність у західній частині України.

У Польщі пік розвитку сільського туризму припадає на початку 90-х років. Перша організація власників агроосель була створена у 1991 році та мала назву Suwalska Izba Rolniczo-Turystyczna. В даний час відбувається бурхливий розвиток цього виду туризму, насамперед завдяки державі та її підтримці.

Прибутки селянських господарств від надання послуг сільського туризму не підлягають оподаткуванню, через те, що за польськими законами даний вид відпочинку не належить до підприємницької діяльності.

Місцеве законодавство також звільняє податок з доходів за оренду житла, але за відповідними умовами:

кімнати оренднуються тільки туристам, а не третім особам чи сезонним працівникам;

житловий будинок, який надає послуги проживання, належить до сільського господарства;

номерний фонд не повинен перевищувати 5 кімнат;

місця для відпочинку мають знаходитися тільки у житловому будинку сільської родини, а не в іншій спеціально пристосованій будівлі.

Згідно з оприлюдненими статистичними даними організації об'єднаних власників агроосель працює близько 83 тис. місць, з них 17,1% знаходиться у Малопольському районі, а 12,6% – у Підкарпатському [24].

В країні також існує Польська федерація сільського туризму «Гостинні господарства», яка є центром, що координує його розвиток. Вона надає підтримку власникам агроосель, займається їх удосконалення на конкурентному ринку, здійснює добровільну категоризацію та організовує різні тренінги, зустрічі та семінари.

У 1998 році Італійська асоціація органічного сільського господарства (AIAB) розробила національну програму сталого туризму, засновану на концепції екологічно-органічних ферм. Основною метою є перетворення діяльності сільського туризму на екологічно чистий туризм через залучення органічних фермерів. У той час як органічні ферми, які займаються агротуризмом або діяльністю ресторанів/кейтерингу, є основними цілями для такого перетворення, особлива увага приділяється органічним фермам, які працюють у межах або поблизу природоохоронних територій. Дотримання еко-органічних відпусткових ферм включає основні обов'язкові та додаткові вимоги, включаючи органічне сільське господарство, ландшафтний

менеджмент та оцінку місцевої культури та продуктів. Ферми перевіряють і надають на етикетку кількість ромашок, від 1 до 5. Кількість виконаних необов'язкових вимог визначає класифікацію ферми: п'ять ромашок вказують на дотримання всіх вимог. Ця система класифікації вказує туристам на рівень прихильності до якості навколишнього середовища та агротуристичних послуг. У 2003 році до каталогу AIAB було включено 143 екологічно чисті святкові ферми, але ще багато інших перевіряються для включення.

Кілька регіонів Італії (наприклад, Тоскана, Емілія-Романья, Лаціо) прийняли органічне сільське господарство як найкращу сільськогосподарську практику в парках і заповідних територіях для підтримки туристичної діяльності: надається фінансова підтримка для переходу на органічне управління, створені інформаційні столи для фермерів в парках проводяться демонстраційні заходи. З метою моніторингу впровадження (та сприяння вирішенню конфліктів між аграріями та екологами) Італійська асоціація органічного сільського господарства (AIAB), Італійська федерація охоронюваних територій (Federparchi) та Асоціація захисту навколишнього середовища (Legambiente) заснували у 2003 році віртуальний «Parks Observatory» з метою збору досвіду та відповідей на питання про те, як органічне сільське господарство ведеться на заповідних територіях.

У північному Таїланді багато туристів вибирають піші походи, залишаючись у місцевих сім'ях і витрачаючи свої гроші в сільських громадах. Це дає місцевим жителям можливість для роботи, які інакше вони б не мали. Багато жінок залишають свої рідні села в Таїланді, щоб працювати в індустрії секс-туризму, де вони можуть заробляти набагато вищу заробітну плату, щоб утримувати свої сім'ї. Але зі зростанням сільського туризму багато жінок змогли уникнути переїзду в квартали червоних ліхтарів Бангкока і Паттайї і натомість змогли заробляти в сільській місцевості, в якій вони живуть.

Крім того, сільський туризм може допомогти розповсюджувати туризм у густонаселених країнах. Це спрямовує туристів від деяких із більш відомих і жвавих районів і надає можливість для роботи та економічної діяльності в

альтернативних районах. Це також допомагає боротися з проблемою обмеженої пропускної спроможності в деяких напрямках та негативним впливом туризму на навколишнє середовище .

Сільськими територіями потрібно керувати, щоб зберегти їх природну красу, не обмежуючи діяльність, що приносить економічну користь.

В Англії є багато організацій, які зацікавлені в сільській місцевості та в тому, як ними керують і використовуються. До них належать (рис.1.6):

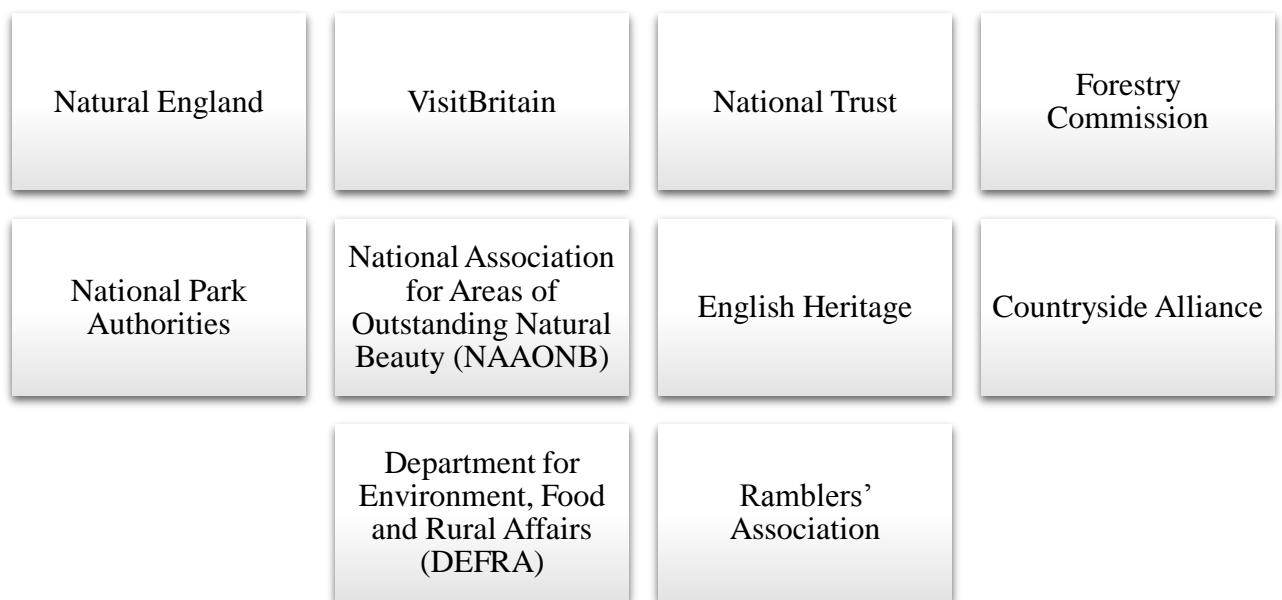

Рис. 1.6. Організації Англії, зацікавлені в розвитку сільського туризму

Організації, які займаються управлінням сільського туризму в Англії, виконують такі дії, як:

- Пропагування сільських занять;
- Надання інформації;
- Надання порад та інструкцій;
- Надання каналів доходу;
- Правове забезпечення;
- Збереження навколишнього середовища;

Захист дикої природи та ін.

Сільський туризм в Англії має багато позитивних економічних, соціальних та екологічних наслідків, якщо ним добре керувати та дотримуватися принципів сталого туризму. Сільський туризм часто потребує розвитку нової інфраструктури та об'єктів. Це особливо поширене, коли йдеться про транспортні мережі. По суті, сільські райони погано пов'язані громадським транспортом. Дороги часто вузькі та не найкращої якості. Сільський туризм часто призводить до будівництва нових транспортних мереж та інфраструктури, серед інших громадських об'єктів та послуг. Це вигідно не тільки туристам, які подорожують сюди, а й місцевій громаді.

Сільський туризм сприяє культурному туризму та культурному обміну. Багато людей з різних напрямків подорожують до сільських районів з метою туризму. Це дає можливість місцевим жителям і туристам познайомитися один з одним і дізнатися більше про культуру один одного.

Туризм часто носить сезонний характер і припадає на піки і спади. У Великобританії, наприклад, сільські райони більш завантажені у вихідні, ніж у будні, і під час шкільних канікул туристів більше, ніж у семестр.

Це може створити великий тиск на державні служби. Лікарні можуть бути переповнені в літні місяці, коли рівень заповнюваності готелів найвищий. Дороги можуть бути заблоковані у вихідні дні державних свят, оскільки мешканці міст тікають у сільську місцевість на свіже повітря.

Щоб максимізувати позитивний вплив сільського туризму та мінімізувати негативний вплив, необхідно прийняти відповідні методи управління. Нижче окреслено практики, які спостерігаються в усьому світі:

Обмеження доступу – багато територій сільського туризму доступні не для всіх. Забезпечення широкомасштабного доступу є важливою частиною забезпечення стійкості туризму.

Схеми навчання для місцевого населення – щоб заохотити сталий розвиток туризму, багато організацій інвестують у навчальні програми та схеми для підвищення кваліфікації членів місцевої громади. Це поширене явище

серед готелів, об'єктів та визначних пам'яток, які повинні зайняти людей з місцевої громади.

Сільський туризм на основі громад – у сільській місцевості часто зустрічається громадський туризм. Це тому, що часто існує згуртована спільнота.

Пропаганда традиційних артефактів – у районах є традиційні артефакти, які демонструють їхню історію, культуру та традиції. Це можуть бути, наприклад, епохи кельтів, римлян та релігійних епох.

Удосконалення системи громадського транспорту – інфраструктура громадського транспорту часто є одним із недоліків сільського туризму. Тому туристичні напрямки сільського господарства можуть спробувати реалізувати різні стратегії та розробки, намагаючись покращити це.

Схеми управління трафіком – деякі напрямки впровадять схеми управління рухом, щоб зробити свій туристичний сектор більш стійким.

Проекти збереження – існують різні об'єкти, які захищені від знесення та подальшої забудови, але мають бути збережені та відремонтовані, якщо це необхідно.

Отже, світовий досвід показує, що сільський туризм є одним з найбільш привабливих видів відпочинку. Його розвиток сприяє покращенню агроосель, вулиць та села в цілому, основних та додаткових послуг, інфраструктури, підвищення культурно-освітнього рівня місцевого населення. Також вагомим показником є можливість реалізації власних сільськогосподарських товарів прямо на місці й не сировини, а вже готових харчових продуктів після того, як вони пройдуть належну обробку та приготування.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз стану розвитку сільського туризму в Україні

Туризм – це тимчасова подорож особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування [7].

Сільський туризм, що є один із видів туризму, поєднує в собі оздоровчо-лікувальні, рекреаційні та пізнавальні цілі.

В Україні є всі передумови для розвитку сільської рекреації, яку можна розглядати як специфічну форму вторинної економічної діяльності в сільській місцевості з використанням природно-культурного потенціалу регіону, або як форму малого підприємництва, що дає можливість вирішення проблеми повного використання природного та історико-культурного потенціалу ландшафту.

Цей вид відпочинку дає поштовх до відродження та розвитку традиційної культури: народна архітектура, мистецтво, ремесла – все це є місцевим колоритом і, разом із природними та рекреаційними факторами, не менш привабливо для відпочиваючих. По-друге, сільський відпочинок дає можливість жителям міст з масовою культурою пізнати справжні українські традиції. По-третє, етнічна культура села репрезентує Україну у світі, а також приваблює іноземних туристів.

Всесвітня туристична організації ООН (UNWTO) враховує до числа туристів осіб, які перетинали кордони країни з службовими, діловими, особистими, релігійними цілями, туризмом і освітою, культурним і спортивним обміном, транзитом тощо. Тому мандрівники, які визначають мету своєї поїздки «в приватних цілях», також включаються до загальної кількості туристів.

Для вивчення ринку послуг сільського туризму ми проведемо загальний аналіз туристичної діяльності в Україні.

Спочатку проаналізуємо кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму, протягом 2016-2020 років (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами,
за видами туризму, 2016-2020 рр. [31]**

Рік	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	У тому числі		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2016	2549606	35071	2060974	453561
2017	2806426	39605	2289854	476967
Співвідношення 2017 до 2016, %	10,07	12,93	11,11	5,16
2018	4557447	75945	4024703	456799
Співвідношення 2018 до 2019, %	62,39	91,76	75,76	(4,23)
2019	6132097	86840	5524866	520391
Співвідношення 2019 до 2018, %	34,55	14,35	37,27	13,92
2020	2360278	11964	2125702	222612
Співвідношення 2020 до 2019	(61,51)	(86,22)	(61,52)	(57,22)

Як свідчать дані таб.2.1, протягом 2016-2019 років відбувалося збільшення кількості туристів обслуговуваних туроператорами та турагентами, у 2019 році даний показник сягнув позначки 6132097 осіб, тоді як в 2020 році відбулося зниження на 61,51% і кількість туристів обслуговуваних туроператорами та турагентами склала 2360278 осіб.

У 2020 році через карантинні обмеження кількість в'їзних (іноземних) туристів зменшилась на 86,22% у порівнянні з 2019 роком, коли даний показник сягав позначки 86840 осіб проти 11964 осіб у 2020 році. Також у 2020 році відбулося зменшення числа виїзних туристів на 61,52% та внутрішніх – на

57,22% у порівнянні з 2019 роком. Таким чином, найбільше зменшився у 2020 році показник в'їзних (іноземних) туристів, а найменше – внутрішніх туристів, проте необхідно зазначити, що сума в'їзних та внутрішніх туристів є значно меншою від обсягу виїзних туристів.

Наступним доцільно проаналізувати розподіл туристів, обслугованих турагентами, за метою поїздки (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Розподіл туристів, обслугованих турагентами, за метою поїздки, 2018-2020 роки [31]

Мета	Рік						2019 до 2018 р., %	2020 до 2019 р., %
	2018	част-ка, %	2019	част-ка, %	2020	част-ка, %		
Службова, ділова, навчання	5090	0,85	3658	0,45	1571	0,39	(28,1)	(57,1)
Дозвілля, відпочинок	574762	95,82	797671	98,22	397504	98,67	38,8	(50,2)
Лікування	19003	3,17	9931	1,22	3318	0,82	(47,7)	(66,6)
Спортивний туризм	387	0,06	293	0,04	373	0,09	(24,3)	27,3
Спеціалізований туризм	155	0,03	197	0,02	27	0,01	27,1	(86,3)
Інші	427	0,07	395	0,05	75	0,02	(7,5)	(81,0)
Усього	599824	100	812145	100	402868	100	35,4	(50,4)

Як свідчать дані табл. 2.2, найбільша частка припадає на туризм з метою дозвілля та відпочинку – 95,62 % у 2018 році, 98,22% у 2019 році та 98,67% у 2020 році. На той час, як найменша частка припадає на спеціалізований туризм. У 2019 році відбулося зростання частки туристів, які подорожували саме з метою дозвілля та відпочинку, на 38,8% у порівнянні з 2019 роком, проте суттєво знизилася частка туристів, які подорожували з метою лікування за допомогою організації відпочинку туристичними агенціями. Різке зниження туристичних подорожей у 2020 році спричинено карантинними обмеженнями.

У 2020 році з метою туризму в Україну в'їхало 11773 особи. Однак ця цифра не відображає реального стану, оскільки розраховується лише на основі даних, наданих громадянами на пунктах пропуску. Крім того, як зазначалося

раніше, термін «турист» охоплює ширше коло людей, ніж ті, хто визначає мету своєї туристичної поїздки, тому інформація фактично не відображає реальну кількість мандрівників, які відвідують Україну. Найбільше іноземних громадян, які надали перевагу відпочинку на території України за 2020 рік зображено в (табл. 2.3).

Це туристи з Молдови, Білорусі, Росії, Польщі, Угорщини, Румунії, Словаччини, Ізраїлю, Туреччини, Німеччини.

Таблиця 2.3

**ТОР 10 країн, громадяни яких в'їхали до України з метою туризму
за 2019-2020 роки [31]**

Назва країни	Рік				2020 до 2019 року, %
	2019		2020		
	Осіб	Частка, %	Осіб	Частка, %	
Білорусь	274	0,02	613	5,21	123,7
Великобританія	690	0,04	776	6,59	12,5
Індія	1948	0,11	817	6,94	(58,1)
Китай	3879	0,22	729	6,19	(81,2)
Німеччина	1722	0,10	516	4,38	(70,0)
ОАЕ	43485	2,47	125	1,06	(99,7)
Польща	4627	0,26	556	4,72	(88,0)
Республіка Молдова	76	0,004	734	6,23	865,8
США	1243	0,07	750	6,37	(39,7)
Туреччина	69805	3,97	1701	14,45	(97,6)

Як свідчать дані табл. 2.3, протягом 2020 найбільша кількість іноземних туристів приїхала до України з Туреччини, та склали 14,45% від загальної кількості в'їзних туристів, проте даний показник зменшився у 2020 році на 97,6% у порівнянні з 2019 роком. За більшістю країнами значно знизився показник туристів, які прибули до України в 2020 році, проте даний показник збільшився зі сторони Білорусії – 123,7 %, Великобританії – 12,5%, Республіки Молдови – 865,8 %. Якщо в 2019 році Республіка Молдова займала частку 0,004% від загальної кількості в'їзних (іноземних) туристів, то в 2020 році ця частка збільшилась до позначки 6,23%. На цих туристів потрібно орієнтувати свою пропозицію.

Відомо, що обслуговуванням туристів займаються туроператори та турагенти. Тому детальніше розглянемо яким видам туризму надають перевагу іноземці (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Розподіл туристів, обслугованих туроператорами та турагентами з метою поїздки та видами туризму за 2020 рік [31]

Показники	За метою подорожі						
	Усього	Службова, ділова, навчання	Дозвілля, відпочинок	Лікування	Спортивний туризм	Спеціалізований туризм	Інше
Юридичні особи Усього обслуговано туристів у тому числі	1957410	59627	1871767	14603	1165	4557	5691
Туроператорами	1412851	30212	1371694	6144	755	3306	740
Турагентами з них	544559	29415	500073	8459	410	1251	4951
В'їзних (іноземних) туристів у тому числі обслуговано	11773	481	8444	232	256	2304	56
туроператорами	8369	176	6658	171	256	1108	–
Турагентами	3404	305	1786	61	–	1196	56
Виїзних туристів	1758107	14089	1741695	642	336	28	1317
у тому числі обслуговано Туроператорами	1275653	5550	1269419	156	24	10	494
Турагентами	482454	8539	472276	486	312	18	823
Внутрішніх туристів	187530	45057	121628	13729	573	2225	4318
у тому числі Туроператорами	128829	24486	95617	5817	475	2188	246
Турагентами	58701	20571	26011	7912	98	37	4072
Фізичні особи підприємці Усього обслуговано туристів турагентами	402868	1571	397504	3318	373	27	75
з них В'їзних	191	–	152	39	–	–	–
Виїзних	367595	998	366212	94	189	27	75
Внутрішніх	35082	573	31140	3185	184	–	–

Як свідчать дані табл. 2.4, що найбільше в'їзних туристів, приймають з метою дозвілля, відпочинку та лікування. А внутрішні туристи надають перевагу службовим поїздкам та дозвіллю. Проведені результати дають

підставу розвивати сільський туризм так, як він поєднує в собі лікування, відпочинок і проведення дозвілля.

На сьогоднішній день необхідним є аналіз тих видів туризму, які є найпопулярнішими в регіонах України, доцільно проводити аналіз, опираючись на класифікаційну ознаку – мета подорожі. Такий аналіз дасть можливість отримати сформоване уявлення щодо розповсюдження певного виду туризму для формування відповідних груп (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Матриця видів туризму за регіонами України [32]

Регіон	Діловий	Зелений	Екологічний	Культурно-пізнавальний	Освітній	Подієвий	Рекреаційний	Релігійний	Спортивний
Вінницький		+		+			+		+
Волинський		+		+					
Дніпровський		+		+			+		
Донецький	+								+
Житомирський		+							
Закарпатський		+		+			+		+
Запорізький		+	+	+		+	+		
Івано-Франківський		+	+				+		+
Київський	+			+	+			+	
Кропивницький				+			+		
Луганський		+		+					
Львівський		+		+	+		+		+
Миколаївський				+			+		
Одеський	+			+			+		+
Полтавський		+		+		+	+		
Рівненський		+	+				+		+
Сумський							+		
Тернопільський		+	+	+			+		
Харківський		+		+	+				
Херсонський		+	+				+		+
Хмельницький		+		+			+		
Черкаський				+		+	+	+	
Чернігівський		+		+		+		+	
Чернівецький		+					+		
Сума	3	17	5	17	3	4	17	3	9

За підсумками аналізу можна назвати 3 групи регіонів з різноманітності видів туризму. До першої групи регіонів входять: Вінницький, Волинських,

Житомирський, Закарпатський, Івано-Франківський, Львівський, Рівненський, Тернопільський, Херсонський, Хмельницький, Чернігівський, Чернівецький.

Як випливає з табл. 2.5, західні регіони України характеризуються однорідністю доступних туристичних ресурсів та переважно освоєваними видами туризму. Це насамперед зелений та рекреаційний туризм. Ці види туризму забезпечують повноцінний відпочинок туриста, покращують фізичний та моральний стан.

До другої групи регіонів входять: Дніпропетровський, Запорізький, Київський, Миколаївський, Одеський, Полтавський, Харківський та Черкаський. Слід зазначити, що це регіони представлені великою кількістю туристичних напрямів. Для цієї групи характерні різні види туризму: від ділового до зеленого або ж релігійного. Проте неможливо знайти ту чи іншу форму туризму, яка б домінувала і об'єднувала ці регіони.

Остання – третя група регіонів, представлена територіями, де туризм не відрізняється великою різноманітністю. До таких напрямів належать: Донецький, Луганський, Кіровоградський та Сумський.

Частка видів туризму по регіонах України представлена на рис. 2.1.

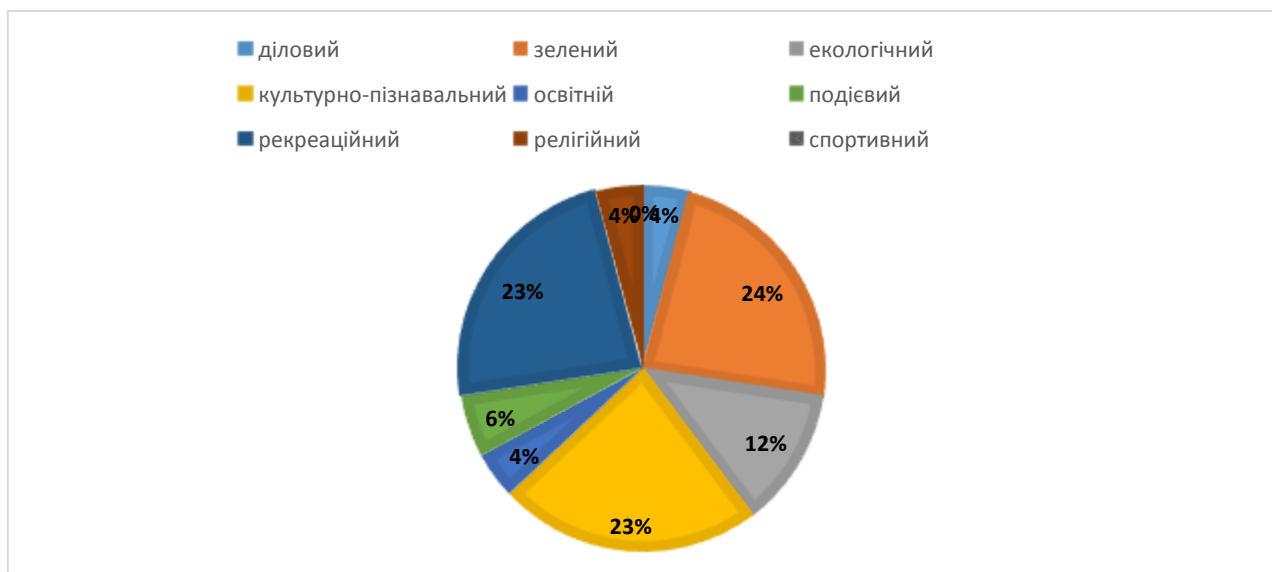

Рис. 2.1 Розподіл видів туризму в регіонах України

З рисунку можна заключити що найбільш поширеними видами туризму є зелений, рекреаційний, культурно-пізнавальний.

Сільський туризм є популярним серед туристів з усього світу вже тривалий час. В Україні цей вид відпочинку сьогодні є не дуже затребуваним, проте щороку він стає дедалі популярнішим.

Події, що відбуваються в Україні протягом трьох останніх років, значно змінили туристичну картину країни. Економічні проблеми і падіння доходів українців сприяли розвитку внутрішнього туризму, а також підвищили попит відпочивальників на мандрівки до регіонів, що раніше не були популярними. Всього за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України на території нашої країни є 1590 сільських садиб, готових приймати гостей і надавати різні послуги в галузі сільського туризму (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Сільський туризм у 2020 році за регіонами [31]

Регіон (область)	К-сть садиб, одиниць
Україна	1590
Вінницька	34
Волинська	240
Дніпровська	50
Закарпатська	300
Івано-Франківська	250
Кропивницький	43
Львівська	130
Миколаївська	25
Полтавська	74
Тернопільська	40
Хмельницька	56
Черкаська	42
Чернівецька	76
Чернігівська	28
Донецька	3
Житомирська	26
Запорізька	10
Київська	20
Луганська	2
Одеська	30
Рівненська	80
Сумська	18
Харківська	25
Херсонська	15

Західний регіон є найбільш розвиненим у плані сільського туризму. До його складу входять Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська,

Рівненська та Чернівецька області. Ще більше тут сільських садиб, власники яких готові запропонувати туристам свої послуги – 1077 фермерських господарств, більшість із яких розташовані у Закарпатській, Волинській та Івано-Франківській областях.

Відпочити в цьому регіоні можна в будь-який час, не залежно від сезону. Взимку туристи обирають активний відпочинок – катання на лижах, а також їх приваблює можливість долучитися до українських традицій, наприклад зустріти Різдво та Новий рік у напрочуд колоритній атмосфері. В теплі місяці, головною перевагою цих місць є дуже красива та різноманітна природа і свіже гірське повітря. Крім того, у селах західного регіону можна дізнатися більше про українську культуру, колорит, місцеві звичаї та смачну традиційну кухню, яка є унікальною в кожному регіоні.

Другим за популярністю є центральний регіон. Тут досить активно розвивається сільський туризм. У Київській, Житомирській, Полтавській, Кіровоградській, Черкаській, Дніпропетровській, Чернігівській та Сумській областях налічується 273 об'єкти, які можуть приймати туристів. Тут туристи мають змогу ознайомитися з петриківським розписом, трипільською культурою, відвідати заповідники та відпочити у багатолітніх лісах.

Наступним є Поділля: Тернопільська, Вінницька та Хмельницька області, які можуть запропонувати туристам 130 садиб. Більшість із сільських садиб розташовані у Хмельницькій області. Господарі сільських садиб пропонують збирання грибів та ягід, рибалку, прогулянки на конях, прогулянки лісом та сувеніри, які виготовлені із натуральних матеріалів, а також печуть домашній хліб у печі за місцевим рецептом. Крім того, увагу багатьох туристів привертають цікаві пам'ятки оборонної архітектури та безліч печер.

На території Одеської, Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей зосереджено багато цікавих туристичних місць, а також унікальний оздоровчий клімат, що позитивно впливає на здоров'я відпочиваючих. На території представлено 80 різних сільських садиб. Серед розваг у цьому регіоні

популярні екстремальний рафтинг по гірських річках, прогулянки в ландшафтних природних парках, і, звичайно ж, відпочинок біля моря.

Туризм у східному регіоні, особливо в Донецькій, Луганській та Харківській областях, не в дуже гарному стані. Зараз 30 сільських садиб, 25 з яких знаходяться в Харківській області. Залишати цей регіон без уваги не можна, але й розглядати його як вдалу можливість для розвитку зеленого туризму нині не варто.

Розподіл сільських садиб за регіонами представлено на рис. 2.2.

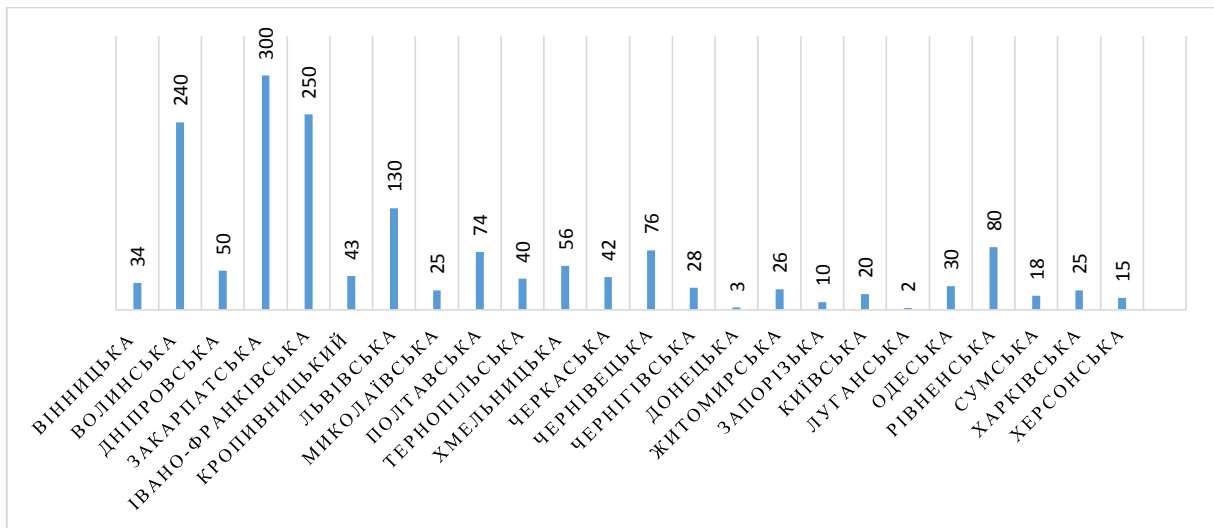

Рис. 2.2. Частка садиб за регіонами

З діаграми видно, що найбільша кількість агроосель зосереджена у Закарпатському регіоні 19% садиб від загальної кількості, а найменше у Східному регіоні, зокрема в Луганській області 0,1.

Розвиток певного виду туризму залежить від туристично-рекреаційних ресурсів. Вони дають змогу визначити потенціал певного регіону та створюють передумови для широкого використання ресурсної бази у відпочинкових цілях.

Для визначення сприятливості регіону рекреаційними ресурсами, ми використаємо інтегральне оцінювання антропогенних і природних ресурсів України професора Бейдика О.О. та Олійника Я. Б. Представлений методичний підхід до надання оцінки туристичних ресурсів ми вважаємо найбільш доцільним на сьогоднішній день через його зрозумілість, логічність

та можливість практично застосовувати для цілей туристичного розвитку. Для комплексної оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів України науковцями застосовано метод бальної оцінки (табл.2.7). Інтегруючий бал визначався як сума складових балів оцінки спелеологічних, орографічних, кліматичних, гідрографічних, рослинних і тваринних ресурсів. Оцінки визначались в амплітуді 1-5 балів.

Таблиця 2.7

**Інтегральна оцінка природних рекреаційно-туристичних ресурсів
України**

Адміністративна одиниця	Оцінка ресурсів, бали						Сума балів	Інтегральна оцінка природного блоку, бали
	Спелеологічні x	Орографічних	Кліматичних	Гідрографічні x	Рослинних	Тваринних		
Вінницька	4	4	4	2	2	4	20	4
Волинська	1	2	2	5	4	3	17	3
Дніпро	2	2	5	2	1	2	14	2
Донецька	3	3	4	1	1	1	13	1
Житомирська	1	1	2	1	4	4	13	1
Закарпатська	4	5	3	4	4	5	25	5
Запорізька	1	3	5	2	1	1	13	1
Івано- Франківська	4	5	2	2	4	5	22	4
Київська	1	1	3	2	3	2	12	1
Кропивницький	1	2	4	2	1	2	12	1
Луганська	3	3	4	1	2	2	15	2
Львівська	3	5	1	3	4	4	20	4
Миколаївська	3	2	5	3	1	2	16	2
Одеська	4	2	4	2	1	2	15	2
Полтавська	1	2	4	3	3	3	16	3
Рівненська	1	2	2	3	5	1	14	2
Сумська	1	1	3	3	2	4	14	2
Тернопільська	5	4	2	3	1	3	18	3
Харківська	1	2	3	1	2	5	14	2
Херсонська	4	1	5	2	1	2	15	2
Хмельницька	4	4	3	3	2	3	19	3
Черкаська	1	3	4	4	2	5	19	3
Чернівецька	5	5	1	2	3	5	21	4
Чернігівська	1	1	3	2	3	2	12	1

Як свідчать дані табл. 2.7, аналіз інтегральної оцінки природного блоку свідчить про те, що найвищу оцінку, в 5 балів, отримали Чернівецька область, із загальною сумою балів – 21, та Закарпатська область із загальною сумою балів – 25. Найнижчий показники мають Кропивницький, Київська та Чернігівська з однаковою сумою балів – по12.

Аналогічним чином встановлювалась бальна оцінка і по антропогенних туристичних ресурсів. Загальна оцінка і ресурсно-рекреаційний рейтинг адміністративно-територіальних суб'єктів України надається в розрізі семи блоків: суспільно-географічного, природного, природно-антропогенного (національні парки, заповідники, ботанічні сади тощо), архітектурно-історичного, інфраструктурного, біосоціального і подієвого (табл. 2.8.).

Таблиця 2.8

Ресурсно-рекреаційний рейтинг регіонів України [11]

Адміністративні одиниці	Оцінка ресурсів, бали							Сума, балів	Загальний бал
	Суспільно-географічні	Природні	Природно-антропогенні	Архітектурно-історичні	Інфраструктурні	Біосоціальні	Події		
Вінницька	5	4	1	4	1	5	3	23	4
Волинська	1	3	2	4	1	3	4	18	2
Дніпро	4	2	1	2	3	2	1	15	2
Донецька	3	1	1	1	5	1	2	14	1
Житомирська	4	1	1	2	1	5	2	16	2
Закарпатська	1	5	4	3	1	2	1	17	2
Запорізька	3	1	3	1	2	1	1	12	1
Івано-Франківська	2	4	2	3	1	4	5	21	3
Київська	4	1	2	5	3	5	5	25	4
Кропивницький	5	1	1	1	1	2	1	12	1
Луганська	2	2	1	1	2	1	2	11	1
Львівська	1	4	1	5	2	5	5	23	4
Миколаївська	5	2	1	1	2	2	3	16	2
Одеська	5	2	1	3	4	5	5	25	4
Полтавська	4	2	2	2	1	5	2	18	2
Рівненська	2	2	3	3	1	1	4	16	2
Сумська	3	2	2	2	1	4	1	15	2
Тернопільська	2	3	1	4	1	2	2	15	2
Харківська	4	2	1	3	1	3	4	18	2
Херсонська	4	2	4	1	2	1	1	15	2
Хмельницька	3	3	1	5	1	2	3	18	2
Черкаська	4	3	2	2	1	4	2	18	2
Чернівецька	3	4	1	3	1	2	2	16	2
Чернігівська	3	1	3	4	1	5	2	19	3

Розгляд таблиці 2.8. свідчить, що найбільший загальний бал ресурсно-рекреаційного рейтингу отримали Київська, Одеська, Вінницька і Львівська області – по 4 бали. Ці області можна вважати ресурсно-рекреаційними територіями-донорами. Мінімальний 1 бал отримали Донецька, Запорізька, Кропивницька, Луганська області. Дві останні є депресивними у ресурсно-рекреаційному відношенні регіонами.

Отже, розвиток туризму в Україні є перспективним і актуальним на даний час. Країна має багаті туристично-рекреаційні ресурси для проведення різних видів відпочинку. Аналізуючи таблиці 2.7 і 2.8, можна зробити висновок, що Полтавський регіон має сприятливу ресурсну базу, для розвитку сільського туризму. Тому детальніше про це розглянемо в наступному підрозділі.

2.2. Аналіз туристично-рекреаційних ресурсів Полтавського регіону, що використовуються при обслуговуванні туристів в рамках сільського туризму

Полтавська область є привабливою туристично-рекреаційною зоною, має вдале географічне розташування, значні історико-культурні, природні ресурси та розгалужену транспортну мережу, що сприяє розвитку туризму. Майже всі райони цього регіону є перспективними для розвитку різноманітних видів туризму: кваліфікованого, оздоровчого (санаторії, табори, поліклініки), культурно-етнографічного, активного (вода, коні, лижі, їзда на велосипеді), паломницького та релігійного.

Полтавська область — адміністративно-територіальна одиниця України з центром у місті Полтава. Область розташовується у центральній частині Лівобережної України. Площа Полтавської області складає – 28 748 км² (4,76% території України), що відповідає 6-му місці в рейтингу інших регіонів країни за цим показником. Межує на півночі з Чернігівською та Сумською областями, на сході з Харківською, на півдні з Дніпром і Кропивницьким, на заході з Київською та Черкаською областями України. Адміністративний поділ Полтавської області: 25 районів; 6 міст обласного підпорядкування; 9 міст

районного підпорядкування; 21 селище міського типу; 1805 сільських поселень [57]. Станом на 1 січня 2017 року в Україні налічується 28 377 сільських населених пунктів, до складу яких входять як села, так і селища незалежно від їх адміністративного підпорядкування. Полтавський регіон займає 6,4 % від усіх сільських населених пунктів по Україні, таким чином займає 2 показник після Закарпаття (рис. 2.3).

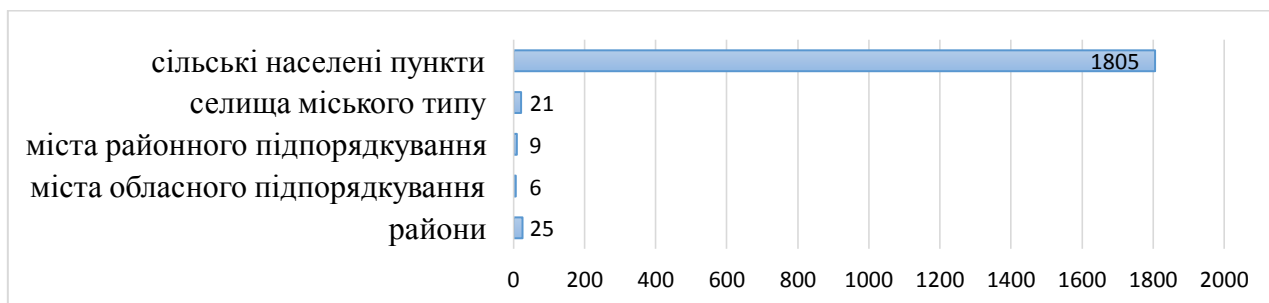

Рис. 2.3 Адміністративний розподіл області [25]

Полтавська область являє собою більше аграрний регіон, сільськогосподарські землі займають 2,2 млн. гектарів. Тому є ресурсна база для розвитку сільського туризму.

Ресурсна база є невід'ємною складовою для розвитку туризму. Туристично-рекреаційні ресурси – це компоненти природного, антропогенного та соціально-технічного походження, що використовуються при організації різноманітних подорожей. Вони поділяються на: історико-культурні, природні, інфраструктурні (рис. 2.4) [7].

Рис. 2.4 Туристично-рекреаційні ресурси (складено автором)

На Полтавщині триває активна робота з розвитку сільського туризму. Серед інших областей центральної України регіон має значний туристично-рекреаційний потенціал.

1. Природні ресурси. Полтавська область розташована в помірному кліматичному поясі з помірно холодною зимою і теплим літом. Середня температура липня $+25^{\circ}\text{C}$, січня $-6,5^{\circ}\text{C}$. Кількість опадів 580-480 мм / рік, випадає переважно влітку у вигляді дощу.

Регіон багатий на водні ресурси. Територією протікає багато річок загальною довжиною 5101 км. На південному заході омивається Кам'янським і Кременчуцьким водосховищами. Тут протікає 62 річки, кожна довжиною понад 10 км, всі вони належать до басейну Дніпра. Найбільші з них Ворскла, Сула, Псел.

Ґрунти області дуже родючі і складаються переважно з чорноземів, які займають 9/10 площі орної землі.

Полтавська область розташована в лісостеповій зоні. Ліси займають 8,5% території. На території регіону ростуть лісовий дуб і хвойна сосна.

Флора налічує близько 2000 видів різних таксономічних груп рослин. Тваринний світ представлений понад 400 видами тварин. Сюди входить близько 40-50 видів риб, 10 видів земноводних, 11 видів плазунів, понад 300 видів птахів (у тому числі 150 видів, що гніздуються в регіоні, а також перелітні та зимуючі види), 66 видів ссавців.

Потенціал земельних ресурсів найбільший для всієї Полтавської області. Найвищий рівень земель мають Кременчуцький район (з переважанням мінеральних ресурсів), Гадяцький район (з високим потенціалом ґрунтових і лісових ресурсів), Миргородський район (з високим потенціалом мінеральних вод, водно-рекреаційних ресурсів) та Глобинський район (найвищий рівень водних ресурсів).

У області розвідано близько 10 видів корисних копалин: нафта, газ, вугілля, торф, залізняк, будівельні матеріали, мінеральна вода і ін. Полтавська область займає в Україні перше місце по запасах і здобичі газу [47].

Для розвитку сільського туризму в регіоні найбільш сприятливі умови об'єктивно формуються на територіях ландшафтних та національних парків, де є можливим поєднання знань про історичний, природний, етнографічний, а також культурний потенціал краю. Еколого-рекреаційний туризм забезпечують 337 територій та об'єктів заповідного фонду: 117 пам'яток природи (з них 2 – державного значення), 151 заказник (з них 18 – державного значення), 18 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (з них 4 – загальнодержавного значення), 49 заповідних територій та 4 регіональні ландшафтні парки (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Перелік територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного та місцевого значення, розташованих у Полтавській області, станом на 01.01.2018 [29]

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ					
	загальнодержавного значення		місцевого значення		разом	
	кількість	площа, га	кількість	площа, га	Кількість	площа, га
1	2	3	4	5	6	7
Національні природні парки	2	22792,62	-	-	2	22792,62
Регіональні ландшафтні парки	2	-	5	53056,45	5	53056,45
Заказники, всього	20	41193,2	156	38154,88	176	79348,08
у тому числі:						
ландшафтні	9	32669,7	50	19244,2	59	51880,2
Лісові			3	2373,7	3	2373,7
ботанічні	1	640	38	5148,14	39	5788,14
загальнозоологічні	1	785	7	1614,2	8	2399,2
орнітологічні	2	589,2	2	101,5	4	690,7
ентомологічні			4	167,3	4	167,3
гідрологічні	7	6543	52	9505,84	59	16048,84
Пам'ятки природи, всього	1	145	134	1733,215	135	1878,215
у тому числі:						
комплексні	-	-	12	114,52	12	114,52
Ботанічні	1	145	108	1563,025	109	1708,025
зоологічні	-	-	2	7,42	2	7,42
гідрологічні	-	-	3	2,4	3	2,4
геологічні	-	-	9	45,85	9	45,85
Заповідні урочища	-	-	48	7116,2	48	7116,2
Ботанічні сади 3	1	18			1	18
Дендрологічні парки	2	20,9	1	7,6365	3	28,5365
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	4	442,5	13	179,64	17	622,14
Разом	30	64645,92	357	100248,0215	387	164893,9415
Фактична площа ПЗФ	30	50958,62	357	91487,9015	387	142446,5215

2. Історико-культурні ресурси. Основними туристично-екскурсійними напрямками області є Полтавський Хрестовоздвиженський монастир, Лубенський (Мгарський) монастир, Спасо-Преображенський монастир та Козельщинський Різдва Богородиці монастир. Монастирі відносяться до XVIII-XIX ст.. Також до історико-культурних ресурсів Полтавської області відносяться: Миколаївська та Троїцька церкви, скіфське городище VII - IV ст. до н.е. у с. Більську Котелевського району, тріумфальна арка та дзвіниця в селі Диканька, пам'ятки архітектури та музеї (38 державних і 100 громадських). Найвідоміші з них: художній, краєзнавчий, літературний меморіал В.Г. Короленка, Панаса Мирного та І. П. Котляревського в Полтаві, М. В. Гоголя в с. Великі Сорочинці та М.В. Гоголя в с. Гоголево (Василівна) Шишацького району, історико-культурний заповідник «Поле Полтавської битви», музей-заповідник української кераміки в с.Опішному, музей Г. Сковороди в м. Чорнухах, музей авіації та космонавтики з виставкою літаків. в обласному центрі та ін. Музейні установи області постійно вдосконалюють форми роботи та розширюють послуги. Впровадження нічних екскурсій, інтерактивних, постановочних та інших [47].

Перспективним також є культурно-просвітницький туризм, так як вже активно використовуються етнографічні маршрути (Миргород, Опішня, Пирятин – кераміка, Карлівка – писанкарство, Решетилівка – ткацтво та вишивка,) з промислами та народними промислами, їх збереженням та реставрацією, організацією майстерень. Разом з тим, ще розвивається фестивальний турпродукт. Культурне значення фестивалів спонукає готелі та помешкання підвищувати тарифи через зростаючий попит. Туризм був ключовою силою у сприянні зростанню та розширенню фестивалю. Міста та села дедалі більше прагнуть поділитися своєю культурою, навколишнім середовищем та можливостями для проведення заходів із відвідувачами за допомогою реклами фестивалів.

Традиційно в кожному районі Полтавської області є свої свята, культурно-мистецькі події (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Фестивалі, які проводяться на Полтавщині [46]

Назва	Розташування
«Воскресни, писанко!»	Карлівський район
«Решетилівська весна»	смт Решетилівка
«Барви Лемківщини»	с. Лютенські Будища, Зінківський район
«Пісні Бузкового гаю»	смт Диканька
Національний фестиваль гончарства «Здвиг»	смт. Опішня Зінківського району
Обласне свято кобзарського мистецтва «Взяв би я бандуру»	смт. Велика Багачка
«Козацької слави цілюще джерело»	Шар-гора, Козельщинський район
«Зелене свято Гончарового дитинства»	с. Суха, Кобеляцький район
«Прийди, прийди до мене, Неділенько Зелена!» до Дня Святої Трійці	смт Нові Санжари
«Пісенне джерело» з нагоди дня народження О.І. Білаша	с. Градизьк, Глобинський район
«Маріїна долина»	с. Черняківка, Чутівський район
«Дивоцвіт Лесинога гаю»	м. Гадяч
Національний Сорочинський ярмарок	с. Великі Сорочинці, Миргородський район

3. Інфраструктурні. До даних ресурсів Полтавського регіону відносяться: 75 готелів, 12 санаторіїв, 230 туристичних підприємств, 74 агроосель-садиб, 23 центри активного туризму, 15 центрів туристичної інформації, більше 300 суб'єктів господарювання. Вони розвивають сільський зелений туризм на основі природного, матеріального та культурного потенціалу місцевості.

На сьогоднішній день в Полтавській області визначено мережу туристичних підприємств (туроператорів і туристичних агенцій), яких налічується близько 230. Згідно з національними статистичними звітами, протягом останніх років спостерігається стабільне зростання деяких показників туризму в регіоні, у тому числі іноземних туристів (не враховуючи 2020 рік та карантинні обмеження); збільшився обсяг екскурсійних послуг та розрахунків з домогосподарств, що свідчить про зростання інтересу до Полтавського регіону. Інтерес іноземних туристів пов'язаний переважно з відвідуванням пам'яток Полтавської битви, велика увага приділяється Сорочинському ярмарку, який традиційно проходить в серпні.

В області туристам пропонується понад 100 розроблених туристично-екскурсійних маршрутів, розвиваються різні види туризму. Розроблено понад 10 маршрутів зеленого туризму, які ведуть через районні складові кластеру. Зокрема (рис. 2.5).

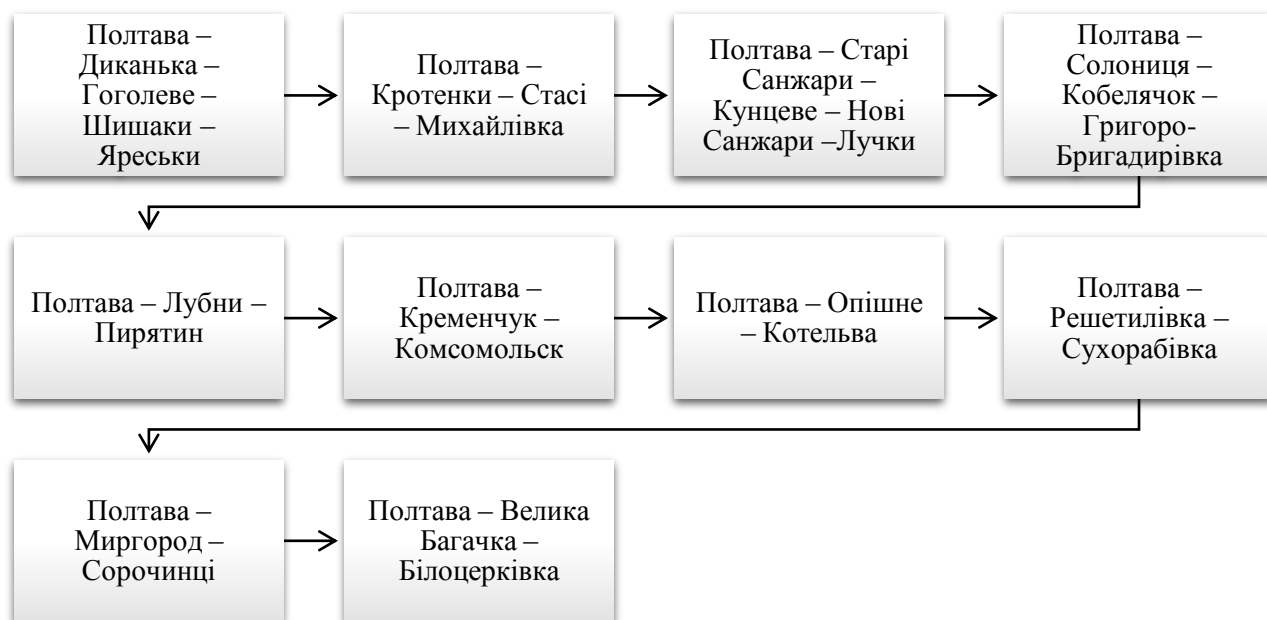

Рис. 2.5. Маршрути зеленого туризму в Полтавській області

У Полтавській області є значні перспективи розвитку у сфері спорту, екстремального туризму та активного пересування. Є можливості для ефективної роботи спортивних споруд та таборів, зокрема гірськолижного стадіону «Корчак» (с. Стасі), парашутного туризму (Полтава), яхт-клубів (Кременчук та Комсомольськ), конюшень (Горішні Плавні, Лубни, Кобеляки, Дібрівка Миргородського району, Котельва, с.Яреський Шишацького району, с.Сухорабівка Решетилівського району, с.Березова Рудка Пирятинського району) та кінно-спортивні школи. Розроблено маршрути пересування по річках на плотах, човнах, кінних експедиціях та маршрутах (з активною формою руху: на туристичних байдарках по р. Ворскла, кіньми по р. Псел у Великобагачанському районі та кавалерійський козацький ескадрон в с. Сухоробівка на Решетилівщині).

В області є умови для короткотермінового відпочинку (уікенд-турів) для туристів із сусідніх регіонів; активного відпочинку (кінний, водний, пішохідний, велотуризм, спортивно-оздоровчий); відокремлені від заповідних мисливські та рибальські угіддя (39 господарств Полтавської обласної організації УТМР) [47].

Надзвичайно важливою для розвитку туристичної галузі Полтавщини є структура регіональної індустрії гостинності, яка має можливість пропонувати послуги розміщення та використовувати їх для оздоровлення різних груп населення. До її складу входять: розміщення туристів ПрАТ «Полтаватурист», об'єднання «Полтавасільгосподорівниця», санаторії ПАТ «Миргородкурорт», санаторії, курорти, будинки відпочинку, кемпінги, дитячі табори, зелені садиби, готелі та мотелі. (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Санаторно-курортні заклади Полтавщини [46]

ПрАТ «Полтаватурист»	«Полтавасільгосподорівниця»	ПрАТ «Миргородкурорт»
До них входять		
Пансіонат «Кротенківський»	Санаторій «Сосновий бір», Зінків	Санаторій «Березовий гай»
Турбаза «Нові Санжари»	Санаторій «Лісові поляни», Полтава	Санаторій «Миргород»
Турбаза «Сонячна», Глобино	Санаторій «Псьол», Велика Багачка	Санаторій «Хорол»
Туркомплекс «Турист», Полтава	3 літні оздоровчі табори	Санаторій «Полтава», Миргород
Турготель «Кремінь», Кременчук		

Санаторно-курортний відпочинок здійснюється з використанням власних джерел мінеральних вод (Полтавський, Новосанжарський, Миргородський, Зіньківський, Великобагачанський райони). ПрАТ лікувально-оздоровчих закладів «Миргородкурорт» нині є однією із найбільш потужних санаторно-курортних систем в Україні. У 2011 році прийнято Закон України «Про оголошення природних територій міста Миргорода Полтавської області курортом державного значення». Сьогодні більшість із санаторно-курортних

закладів області є досить затребуваними, їх наповненість перевищує 100 відсотків.

Полтавська область відіграє значну роль у структурі транспортного комплексу України. Залізничних колій 851,6 км (3,9% від всеукраїнського показника), автодоріг 18034 км в т. ч. ґрунтові 2268 км, кількість мостів – 662. Максимальна віддаленість населених пунктів від залізниці не перевищує 50 км. Найбільшими та структуроутворюючими залізничними вузлами є: Полтава, Кременчук, Гребінка, Рамадан, а також залізничні станції: Миргород та Лубни.

Функціонує ПОКП «Аеропорт-Полтава», злітно-посадкова смуга довжиною 2550 м та шириною 42 м забезпечує прийом – випуск літаків загальною злітною масою до 61 т включно.

Згідно даних відділу з питань туризму і курортів Полтавської ОДА, в області в 4 районах області нараховується 74 садиби сільського зеленого туризму (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Садиби сільського туризму Полтавщини [57]

№ п/п	Назва садиби	Послуги
Великобагачанський район		
1	«У Оксани»	Проживання, харчування у будинку з усіма зручностями, є сауна.
2	«У Ірини»	Проживання у садибі зі зручностями, харчування по запити
3	Приватна оселя	
4	Агрооселя зеленого туризму	
5	Кафе «Фортеця», відпочинковий комплекс «Козацький стан»	Проживання в будиночках, харчування, відпочинок на березі річки, можливі прогулянки на конях.
Гадяцький район		
6	Оселя зеленого туризму	Проживання, харчування, ставок, є баня, кінні прогулянки, рибалка.
7	Оселя зеленого туризму «Гостинна садиба»	Харчування та проживання.
Глобинський район		
8	Оселя зеленого туризму	Проживання та харчування, ставок для ловлі риби, є сауна.
Диканський район		
9	Садиба «У Миколи над яром»	Будівля зі зручностями, харчування по замовленню.
10	Гостинна садиба «Біла хата»	

Продовження табл. 2.12

11	11 Садиб зеленого туризму	Будівля зі зручностями, харчування по замовленню.
12	Садиба «Рушничок»	
13	Туристичний етнокультурний центр «Весела садиба»	Ознайомлення із стародавніми українськими традиціями та елементами декоративно-ужиткового мистецтва, побачити старовинні предмети побуту українського народу.
14	Заїжджий двір «Хутір поблизу Диканьки»	Послуги харчування, відпочинок, організація фольклорних свят.
15	2 Садиби зеленого туризму	Будівля зі зручностями, харчування по замовленню.
Зіньківський район		
16	Садиба «Лялина Світлиця»	Проживання, харчування, майстер-класи із виготовлення мотанок.
17	Гостьовий дім «Старий хутір»	Проживання, харчування, майстер-класи по гончарству.
Козельщинський район		
18	Садиба «Улинівські вечорниці»	Проживання в будинку із зручностями (до 4 чол.), організація риболовлі на ставку, автомобільні екскурсії.
19	3 Садиби зеленого туризму	Проживання в старовинній селянській оселі на березі озера.
Котелевський район		
20	3 Садиби зеленого туризму	Відпочинок біля р. Ворскла та в Ковпаківському лісопарку.
Кременчуцький район		
21	3 Садиби зеленого туризму	Проживання, харчування, риболовля, мисливство.
Лохвицький район		
22	Торгово-побутовий комплекс «Нектар»	Будівля з усіма зручностями.
23	Садиба зеленого туризму «Під старими липами»	Проживання, харчування.
Лубенський район		
24	5 Садиб зеленого туризму	Будівля з усіма зручностями.
Миргородський район		
25	Готель-хутір «Гоголь»	Проживання, харчування, баня.
26	10 Садиб зеленого туризму	Проживання, будинок з усіма зручностями біля р. Псел.
27	Садиба зеленого туризму «Зозулені вечорниці»	Проживання, харчування за попереднім замовленням, унікальні вечорниці
28	Садиба зеленого туризму «У Ганни Василівни»	
29	Музей української садиби «Світлана»	Проживання, передбачено харчування, є сауна
30	ГО з підтримки ініціатив жінок села «Гордіївна»	Харчування, розміщення, екскурсії від місцевих жителів, фольклорні свята.

Продовження таблиці 2.12

Новосанжарський район		
31	Садиба «Іван та Наталка»	Харчування, мангал, доставка продуктів, оренда рибальського спорядження.
32	Зелена садиба «Над Ворсклою»	Житло на 3-4 чол., кухня, газ, вода, холодильник, телевізор.
33	"Гостинний двір"	Проживання, харчування, сауна, більярд, косметологічний кабінет, дитячий майданчик.
34	Зелена садиба «Тетянин Гай»	Проживання, лікувальна вода, послуги водія, пляж, риболовля.
35	Садиба зеленого туризму "Шляхами хана Кубрата"	Будинок на 6-7 чол., поруч є ліс та річка, можлива риболовля, збір грибів.
Пирятинський район		
36	Садиба зеленого туризму	Проживання, харчування.
37	Садиба «До Марини в гості»	Проживання, харчування, вечорниці
Полтавський район		
38	Агрооселя, міні-готель «У Віри»	Проживання, харчування, сауна, басейн, зимовий сад.
39	Садиба «Русский пар»	Проживання, харчування, баня.
40	4 Садиби зеленого туризму	Проживання, харчування.
Шишацький район		
41	Садиба зеленого туризму	Проживання, харчування.

Важливу роль у розвитку становленні сільського зеленого туризму в Полтавській області відіграє ГО «Полтавська обласна спілка сільського зеленого туризму в Україні», яка разом з відділом збирає дані з різних регіонів області і України та організовує тематичні виставки круглі столи. Відпочинок в селі Полтавської області, сприяє самостійності, розвитку інфраструктури села, вихованню шанобливого ставлення до природної та історико-культурної спадщини територій, гостинних жителів країни.

З метою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Полтавській області основними планами є:

організація та проведення навчальних курсів для всіх верств населення, які займаються сільським зеленим туризмом;

збір та систематичне упорядкування інформації про туристичний продукт регіону, створення необхідних баз даних;

добудова існуючих та розробка нових туристичних маршрутів;

інформаційна підтримка сільського зеленого туризму та доступ до джерел інформації для зацікавлених підприємців;

організація та реалізація спільних дій та програм громадських організацій, місцевих органів влади, та підприємців, які займаються сільським зеленим туризмом;

організація та проведення інформаційно-просвітницьких кампаній через місцеві та регіональні ЗМІ.

Отже, провівши аналіз туристично-рекреаційного потенціалу Полтавщини, можна зробити висновок, що досліджений регіон має значні природні, історико-культурні та інфраструктурні ресурси для розвитку сільського туризму. Однак, щоб визначити його доцільність, потрібно розглянути перспективи, переваги та недоліки даного виду туризму.

2.3. Обґрунтування доцільності розвитку сільського туризму на Полтавщині

Розвиток туризму в Полтавській області складається з багатьох елементів, включаючи, але не обмежуючись ними: розвиток та управління приватно-державним партнерством, оцінку конкурентів для отримання конкурентної переваги, забезпечення відповідального та сталого розвитку, розгляд туризму як взаємопов'язаної системи та сектора, що керується попитом, оцінку приватного інвестиції в сектор та міжнародне співробітництво, туристичний кластер і залучення уряду.

Для того, щоб визначити перспективи подальшого розвитку сільського туризму в регіоні, необхідно врахувати потенційний вплив зовнішніх факторів на туристську діяльність. PEST-аналіз, наведений в табл. 2.13 дозволяє проаналізувати їх вплив на реалізацію регіонального туристського потенціалу.

Сюди входять чинники, що призначені для виявлення політичних, економічних, соціальних і технологічних аспектів зовнішнього середовища, які впливають на даний об'єкт [34].

Таблиця 2.13

**PEST-аналіз доцільності розвитку сільського зеленого туризму
на Полтавщині**

Політичні фактори	Вага	Бал	Добуток	Економічні фактори	Вага	Бал	Добуток
1. Напружена політична ситуація в державі	0,2	2	0,4	1. Нестабільний курс валюти	0,15	2	0,3
2. Ускладнення взаємозв'язків іншими державами на тлі політико-військового конфлікту	0,15	1	0,15	2. Погіршення рівня соціально-економічного розвитку в державі	0,3	3	0,9
3. Відсутність належного правового забезпечення розвитку сільського туризму	0,4	3	1,2	3. Наявність жорсткої конкуренції на ринку туристичного бізнесу	0,25	3	0,75
4. Необов'язковість реєстрації та відсутність статистичної звітності	0,25	2	0,5	4. Інфляція	0,2	3	0,6
				5. Низька купівельна спроможність споживачів	0,1	2	0,2
Сума	1			Сума	1		
Середня оцінка впливу політичних факторів		2		Середня оцінка впливу економічних факторів		2,6	
Сила впливу політичних факторів			2,25	Сила впливу економічних факторів			2,75
Технологічні і технічні фактори	Вага	Бал	Добуток	Соціальні фактори	Вага	Бал	Добуток
1. Відсутність програмної системи бронювання	0,2	2	0,4	1. Зміна у смаках та потребах споживачів	0,2	3	0,6
2. Низький рівень кваліфікації обслуговуючого персоналу	0,15	2	0,3	2. Зменшення рівня доходів споживачів	0,15	3	0,45
3. Нерозвинена транспортна система	0,35	3	1,05	3. Високий рівень урбанізації	0,2	3	0,6
4. Недосконале інформаційне забезпечення	0,3	3	0,9	4. Збільшення тривалості відпустки	0,15	2	0,3
				5. Зниження відсотку робочого часу	0,15	2	0,3
				6. Погіршення екологічного стану	0,3	3	0,9
Сума	1			Сума	1		
Середня оцінка впливу техніко-технологічних факторів		2,5		Середня оцінка впливу соціальних факторів		2,6	
Сила впливу техніко-технологічних факторів			2,65	Сила впливу соціальних факторів			3.15

Результати аналізу показали, що соціально-економічні фактори будуть відігравати значну роль у розвитку сільського туризму. При цьому головне місце в них займає соціально-економічний рівень країни та області в цілому. Технічні фактори також вагомі для розвитку туризму в регіоні. Тут має значення недосконалість на застарілість матеріально-технічної бази. І найменший вплив мають політичні чинники, які включають нестабільну міжнародну обстановку та недосконалу правову базу для розвитку сільського туризму. Таким чином розглянувши фактори зовнішнього середовища, що впливають на розвиток туристичного потенціалу Полтавського краю, можна визначити подальші перспективи і забезпечити ефективність розвитку сільського туризму. Наразі головним завданням виступає створення якісної туристичної інфраструктури, яка включає в себе місця проживання, транспортну мережу та сервіс, що відповідає міжнародним стандартам. Крім того розвиток туризму передбачає пошук нових туристично-рекреаційних напрямлень, вибір альтернативних засобів розміщення і переміщення за відповідною ціною.

На базовому рівні основні етапи планування розвитку сільського туризму в Полтавській області включають: аналіз попереднього розвитку туризму; оцінку становища туризму в районі, включаючи конкуренцію; формування відповідної туристичної політики; визначення стратегії розвитку та формування програми дій. Планування туризму дійсно може значно покращити стан туристичної діяльності в області. Виконання запланованих заходів може забезпечити довговічність туристичної індустрії в цьому районі, дбати про навколишнє середовище, мати позитивні економічні результати та позитивну користь для громади.

Полтавський регіон має великий потенціал для розвитку сільського туризму, наявність агросадиб та туристично привабливі об'єкти. Однак наявна матеріальна база в значній мірі стримує розвиток конкурентоспроможного ринку туристичних послуг, підвищення рівня і якості послуг, що надаються.

Аналіз розвитку сільського зеленого туризму на Полтавщині доводить SWOT-аналіз (табл. 2.14), який дає змогу об'єктивно оцінити переваги такого виду туризму та розробити ефективні заходи щодо упередження можливих проблем. Розгляд сильних аспектів дає змогу визначити потенційні можливості регіону та розробити ефективну стратегію розвитку.

Таблиця 2.14

SWOT-аналіз доцільності розвитку сільського зеленого туризму на Полтавщині

Чинники, що діють на бізнес середовище сільського зеленого туризму	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Збереження етнокультурної самобутності краю, гостинність населення; 2. Зручне економіко-географічне положення; 3. Невелика ціна на проживання та харчування; 4. Достатня кількість індивідуальних операторів, що приймають гостей; 5. Наявність значного природно-рекреаційного потенціалу; 6. Наявний потенціал для розвитку альтернативного відпочинку (спортивна рекреація, пізнавальний туризм, полювання, агротуризм, риболовля, тощо). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Недостатньо досвіду ведення підприємницької діяльності у власників господарств; 2. Незавершена категоризація приватних садиб; 3. Відсутність достатньої туристичної інформації про регіон; 4. Незнання власниками садиб іноземних мов; 5. Не надто привабливий імідж України для іноземних туристів; 5. Відсутність єдиної системи резервування місць в садибах; 6. Незадовільний рівень стартового капіталу для початку самостійної підприємницької діяльності; 8. Незадовільний стан соціальної виробничої інфраструктури.
Загрози, що перешкоджають розвитку	Можливості, які сприятимуть розвитку
<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність організаційних, правових та економічних аспектів функціонування сільського туризму; 2. Виникнення нічліжної бази без категоризацій, яка буде зменшувати якість надаваних послуг; 3. Збільшення рівня безробіття; 4. Конкуренція та відсутність координування між організаціями, які займаються промоцією сільського туризму; 5. Нестабільна економічна та політична ситуація для інвесторів. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток сільського туризму залучить капітал до села та його населення; 2. Підвищення рівня доходів сільського населення та підвищення їх життєвого рівня; 3. Туристичні потоки стимулюватимуть охорону та реставрацію культурно-історичних пам'яток регіону; 4. Діяльність сільських громад стимулюватиме розвиток сфери обслуговування, соціальної інфраструктури, тощо; 5. Збільшення зайнятості сільського населення; 6. Сповільнення процесу міграції молоді до міст та за кордон у пошуках роботи.

SWOT-аналіз – метод стратегічного планування, що полягає у виявленні факторів внутрішнього і зовнішнього середовища організації і розподілі їх на чотири категорії: сильні сторони, слабкі сторони, можливості і загрози. Сильні і

слабкі сторони є факторами внутрішньої середовища об'єкта аналізу; можливості та загрози є факторами зовнішнього середовища.

На основі проведеного SWOT-аналізу доцільності розвитку сільського туризму, складемо відповідну матрицю (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Матриця SWOT-аналізу

	Можливості	Загрози
Сильні сторони	12	11
Слабкі сторони	14	13

Виходячи з даних таблиці 2.15 бачимо, що найбільшу суму балів отримали слабкі сторони і можливості. Результати табл. 2.14 і 2.15, дають можливість сформулювати наступні висновки.

Виявлені сильні сторони Полтавщини як території, сприятливої для розвитку сільського туризму: чисте та безпечне довкілля, гарні краєвиди, багаті флора та фауна, наявність річок, озер, лісів, багатство історико-культурних пам'яток, невелика ціна на проживання та харчування, збережені сільські традиції та гостинність населення.

Узагальнено також слабкі сторони Полтавського регіону, в області сільського туризму, які можуть перешкоджати розвитку туризму, такі як відсутність систем бронювання, низький рівень іміджу для іноземців, неправильне маркування туристичних об'єктів і маршрутів, слабо розвинена інфраструктура обслуговування.

Ми також визначили загрози, які можуть перешкодити розвитку сільського туризму, яким необхідно запобігти: поява некатегоризованого розміщення, що впливає на якість послуг, конкуренція та відсутність координації між різними організаціями, що сприяють розвитку сільського туризму, відсутність спільних стратегічних цілей сільського туризму, негативний політичний імідж, відсутність політичної стабільності та закону «Про сільський туризм».

Потенційні можливості та переваги розвитку сільського зеленого туризму для Полтавщини полягають у наступному: розвиток сільського зеленого туризму суттєво підвищить доходи фермерів, власників садиб та селян, покращить економічний розвиток сільських населених пунктів, збільшить зайнятість, особливо жінок, та залучить туристів. Пам'ятки області створюють нові робочі місця у сфері обслуговування, медицини та транспортної мережі, де можуть знайти роботу випускники вишів.

За результатами SWOT-аналізу сільського туризму в Полтавській області, організаціям, які займаються розвитком сільського зеленого туризму області та районах, можемо рекомендувати такі стратегічні напрямки:

- категоризувати приватну нерухомість, що дозволяє клієнту зробити пропозицію прозорою;

- розробити заходи (у тому числі анімаційні) для продовження перебування відпочивальників у сільськогосподарських поселеннях;

- контроль якості туристичного продукту;

- збільшення різноманітності туристичних послуг та цінового діапазону;

- створення нових джерел фінансування та інвестиційного контролю шляхом запровадження пільгових мікропозик та грантів;

- створення інформаційно-маркетингової служби, функціонування якої базується на реалізації широкого спектру послуг для туристів і підприємців (проведення нових досліджень для вивчення та прогнозування попиту на туристичні послуги тощо);

- забезпечення створення виготовлення якісного інформаційно-довідкового матеріалу та змістовної реклами,;

- створення централізованої (комп'ютерної) системи бронювання;

- забезпечення відповідності вимог сертифікації «Зелена садиба»;

- налагодження обміну досвідом з іншими країнами, які мають значний практичний та економічний досвід розвитку зеленого туризму;

- проведення регулярних навчальних курсів для власників дач та фермерських господарств, що займаються агротуристським обслуговуванням;

створення (вдосконалення) інженерної інфраструктури (освітлення, телефонізація, опалення, ремонт (будівництво) доріг, водопостачання лижних трас, підйомників тощо);

вдосконалення виробничої інфраструктури, орієнтованої на народні ремесла та виробництво.

створити інформаційні центри які б займалися збором і оперативним поновленням інформації про власників агроосель, атракційні місця, стан заповненості наявних агроосель, кон'юнктуру цін та іншої інформації, необхідної для туристів;

розробка заходів з поліпшення іміджу Полтавського регіону як осередку відпочинку, оздоровлення й духовного екозбагачення особистості.

забезпечення розвитку соціальної інфраструктури, що активізуватиме контакти між сільськими мешканцями та туристами (ремонт (будівництво) будинків культури, кінотеатрів, проведення карнавалів, свят, змагань тощо);

створення економних та насичених турів для всіх верств населення.

В Полтавському регіоні майже відсутні суб'єкти туристичної діяльності, що надають послуги сільського туризму.

Об'єктом нашого дослідження виступає туристична агенція , яка діє на підставі виписки від імені ФОП (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Детальна інформація про ФОП

Місцезнаходження	Україна, 36003, Полтавська обл., місто Полтава, вулиця Жовтнева
Види діяльності	49.39 Інший пасажирський наземний транспорт, н. в. і. у. (основний); 79.90 Надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність; 79.11 Діяльність туристичних агентств;
Дата державної реєстрації, дата та номер запису в ЄДР	Дата державної реєстрації: 22.09.2000 Дата запису: 11.02.2008 Номер запису:
Інформація для здійснення зв'язку	Телефон 1: 80686100300, Телефон 2: 509084

Туристична агенція знаходиться в Полтаві за адресою: вулиця Шевченка, 45. Туристична агенція має вигідне географічне розташування в центрі міста.

Організаційна структура туристичної агенції має наступний вигляд (рис. 2.6):

Рис. 2.6. Організаційна структура ТА

У штаті туристичної агенції 5 працівників:

директор – відповідає за управління агенцією, контролює роботу працівників агенції та здійснює особисті продажі;

керівник офісу, який відповідає за роботу менеджерів, розподіляє робоче навантаження, визначає графік чергувань в офісі, взаємодіє з бухгалтером, підбирає та реалізує тури, відповідальний за маркетинг;

бухгалтер – відповідає за здійснення розрахунків за заявками та несе відповідальність за фінансову та звітну документацію;

менеджери, які здійснюють підбір та реалізацію туристичних продуктів.

ТА має чіткі критерії до бронювання туру та надання туристичного обслуговування. Послідовність реалізації турів туристичною агенцією (рис. 2.7):

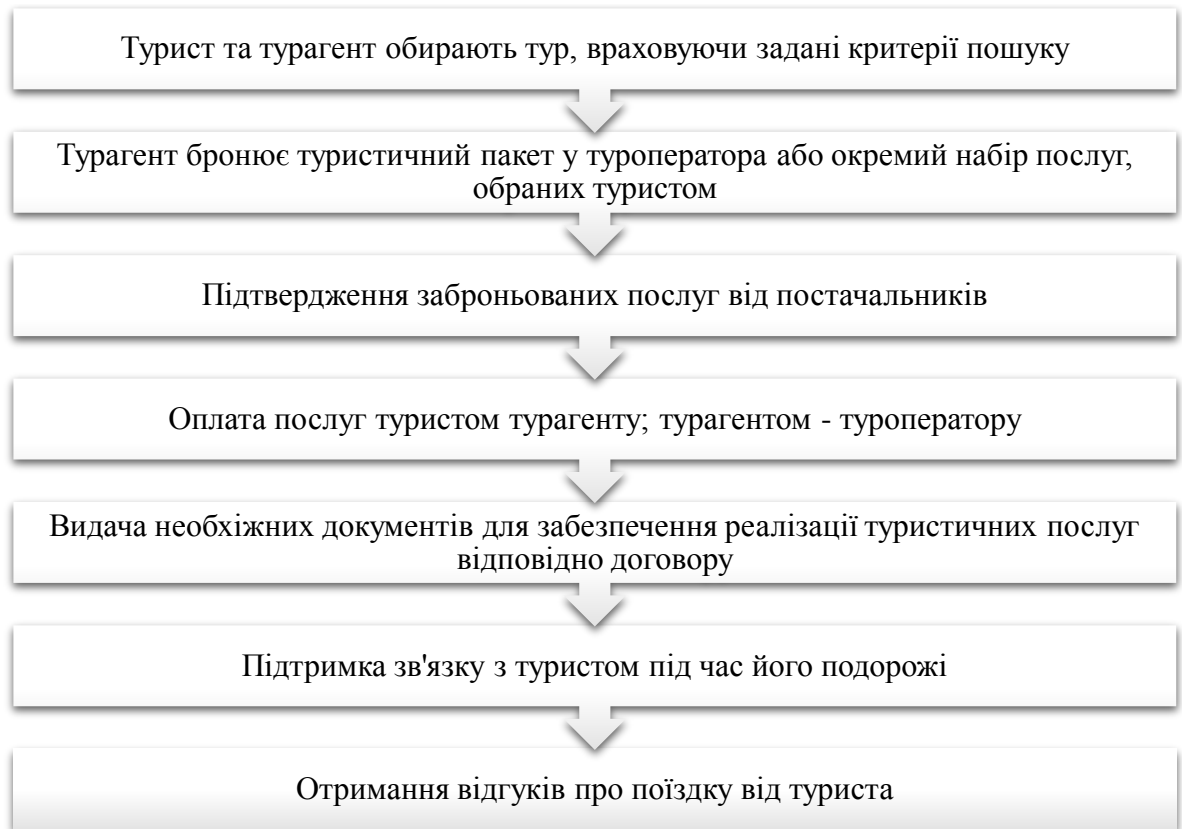

Рис. 2.7. Послідовність реалізації турів ТА

Турагент бронює у різних постачальників (авіа, готель, трансфер, тури, круїзи тощо), які використовуються в маршруті подорожей, через спеціальний портал туристичних агентів або бронює пакетний тур у туроператора через особистий кабінет. Залежно від типу бронювання, агент також може стягувати з пасажирів за окрему консультацію або плату за послуги.

Постачальник розпізнає туристичну агенцію через їх номер договору. Туроператор таким чином отримує інформацію про агентство, включаючи рівень комісійної винагороди та адресу, куди слід відправити акт виконаних робіт.

Туристичні агенції не беруть плату за запити. Клієнти можуть запитати у менеджерів ТА про готелі, авіарейси, можливі напрямки, компанії круїзних

суден, прокат автомобілів та інше безкоштовно. Ця послуга надається безкоштовно, сподіваючись, що клієнти оберуть агентство для бронювання поїздки, коли настане час. Це демонструє замовнику, що турагент добре обізнаний і є професіоналом у сфері подорожей.

Основними Конкурентами ТА в 2020 році були ТА «Корал Тревел» і ТА «ТУІ» через те, що вони знаходяться досить близько з ТА і туристи часто обирають саме між ними (табл. 2.17).

Таблиця 2.17

Аналіз конкурентів ТА за 2020 рік

№	Показник	Коеф. вагом.	ТА		ТА «Корал Тревел»		ТА «ТУІ»	
			Оцінка	Зважувальна оцінка	Оцінка	Зважувальна оцінка	Оцінка	Зважувальна оцінка
	Послуги							
1.	Якість обслуговування	10	9	90	7	70	8	80
2.	Якість продукту	7	7	49	7	49	7	49
3.	Різноманітність пропозиції	2	9	18	8	16	7	14
4.	Онлайн зв'язок	3	6	18	6	18	4	12
5.	Місце розташування	5	5	25	4	20	4	20
6.	Цінова політика	6	6	36	4	24	5	30
7.	Супутна продукція	5	7	35	7	35	5	25
8.	Надання інформації про деталі туру	4	8	32	8	32	7	28
			Σ 303		Σ 264		Σ 258	

Згідно з аналізом конкурентів ТА за 2020 рік можна зробити висновок, що зважувальна оцінка найвища в ТА . Найвагомий вплив спричиняють такі показники, як якість обслуговування та цінова політика. Якість обслуговування на ТА високого рівня, де головним завданням є – максимально задовольнити потреби клієнта, забезпечивши йому якомога комфортні умови під час вибору туру.

Цінова політика в туристичних агенціях коливається через декілька факторів, хоча в усіх доступ до одної бази туроператорів:

розмір знижок від ТА за рахунок власної комісії;

реалізація туру туроператора, з яким заключений звичайний агентський договір, за нижчою ціною, а не принципіальна реалізація туру туроператора, згідно з договором якого треба виконати план продажу;

реалізація «відказних» турів через систему IT-тур.

Таким чином, туристів ТА найчастіше приваблює нижча ціна. Більшість дізнається про гарячі тури із сторінок соціальних мереж туристичної агенції (рис. 2.8).

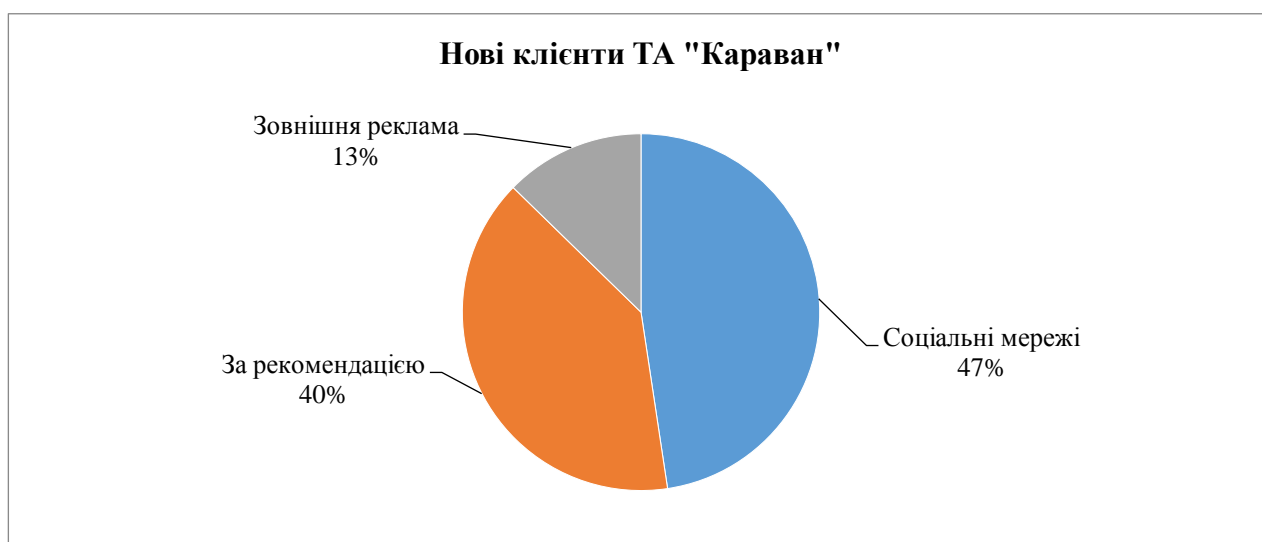

Рис. 2.8. Нові клієнти ТА

Нові клієнти ТА складають з основних трьох груп: клієнти, які спочатку побачили рекламу в соціальних мережах, а потім прийшло до агенції; за рекомендацією знайомих, які вже є клієнтами туристичної агенції або ж бачили зовнішню рекламу агенції в даному районі міста; туристи, які прийшли за зовнішньою рекламою або ж живуть поряд і їм зручно бути клієнтами цієї агенції за географічним показником – так зване «сарафанне радіо».

Надійні партнери туристичної компанія – запорука якісного відпочинку туристів. Компанії-партнери, тури яких бронює ТА наведені нижче (рис. 2.8):

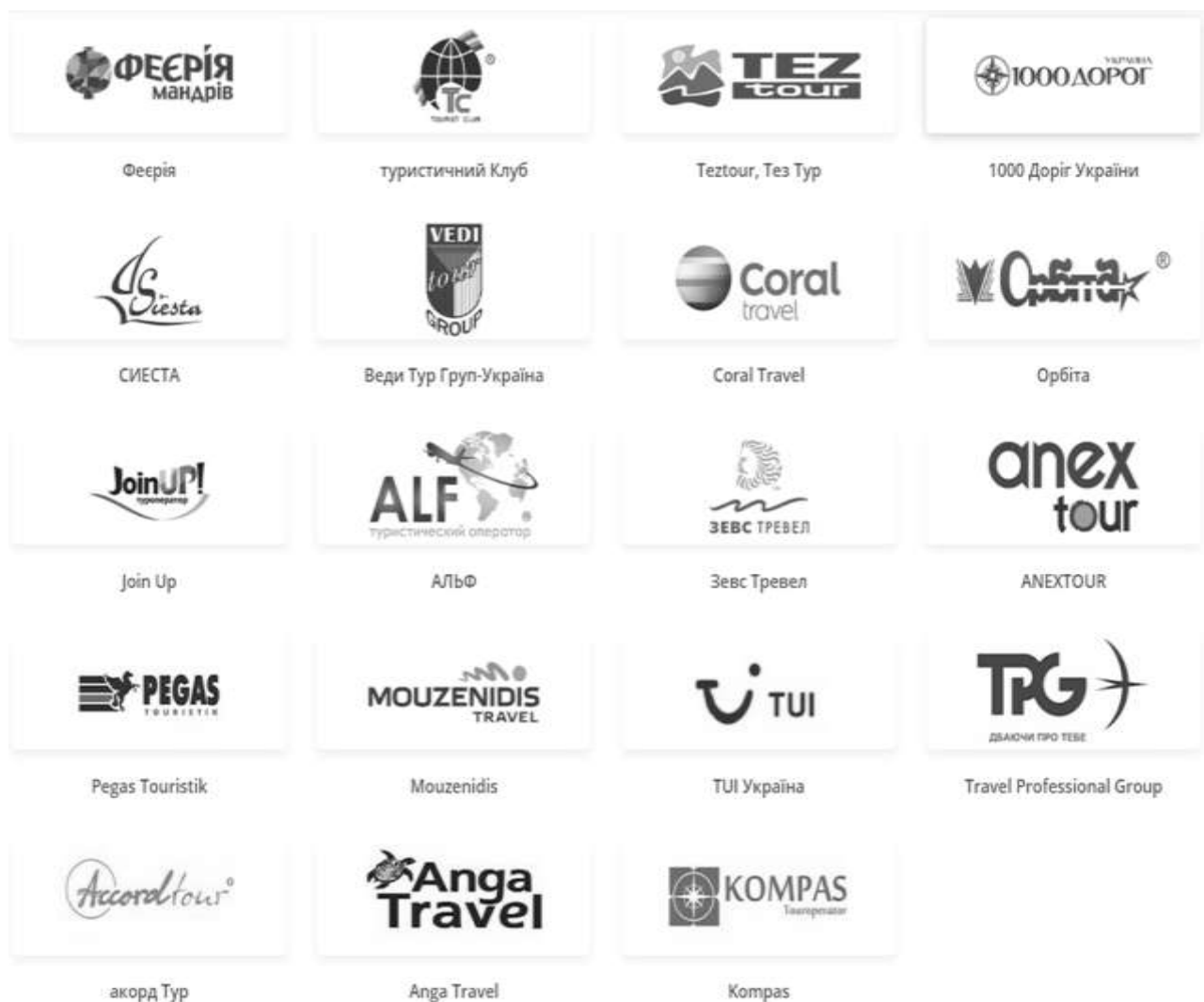

Рис. 2.9. Туроператори-партнери ТА

ТА бронює тури туроператорів, наведених на рис. 2.8, через систему бронювання ТО. Для того, щоб тримати свої конкурентні позиції агенція займається не лише реалізацією пакетних турів туроператорів, а й реалізує авіаквитки, бронює проживання в готелях, замовляє екскурсійне обслуговування.

Для повного розуміння перспектив діяльності ТА необхідно провести SWOT-аналіз (табл. 2.18).

Таблиця 2.18

SWOT-аналіз діяльності ТА

Внутрішнє середовище	
Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
1. Франчайзинг ТО ;	1. Висока конкуренція;

2. Вигідне розташування; 3. Постійне підвищення кваліфікації працівників; 4. Реалізація додаткових послуг; 5. Підтримка клієнтів 24/7.	2. Слабкий маркетинг; 3. Орієнтованість лише на виїзний туризм; 4. Залежність продажів від сезонності.
Зовнішнє середовище	
Можливості (О)	Загрози (Т)
1. Власна розробка нового туристичного продукту; 2. Активна участь в соціальних програмах; 3. Реалізація турів по Україні; 4. Підвищення платоспроможності населення; 5. Підвищення показників туристичних потоків.	1. Погіршення соціально-економічної ситуації в світі; 2. Негативні валютні коливання; 3. Закриття кордонів через пандемію на тривалий час; 4. Форс-мажорні обставини.

ТА має найголовнішу перевагу – це франчайзинг, що надає їй більше можливостей та стабільності.

Для більш ефективної оцінки діяльності ТА побудуємо матрицю SWOT-аналізу (табл. 2.19).

Таблиця 2.19

Матриця SWOT-аналізу діяльності ТА

Можливості + сильні сторони	Загрози + сильні сторони
5+5 =10	4+5=9
Можливості + слабкі сторони	Загрози + слабкі сторони
5+4=9	4+4=8

Виходячи із матриці SWOT-аналізу діяльності ТА можна зробити висновок, що діяльність туристичної агенції знаходиться в полі «можливості+сильні сторони», що свідчить про те, що вона функціонує успішно та має всі шанси самостійно створити та скомбінувати конкурентоспроможний туристичний продукт.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТУРИСТІВ В РАМКАХ ПРОГРАМ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ

3.1. Обґрунтування розробки нового туристичного маршруту «Зеленими стежками»

З початку XXI ст. сільський зелений туризм, за визнанням експертів Всесвітньої туристичної організації (ВТО), є одним з секторів туристичної індустрії, що динамічно зростають. Ідеї охорони навколишнього середовища, що стали надзвичайно популярними серед західної цивілізації, охопили й індустрію туризму. Внаслідок цього серед туристів виник попит на види відпочинку, альтернативні масовому – так звані «зелені» подорожі. Згідно з офіційними статистичними даними ВТО, вони займають від 7 до 20% у загальному обсязі турпоїздок.

Темпи росту сільського зеленого туризму оцінюються ВТО від 10% до 30% у рік, а його частка в доходах від міжнародного туризму сягає 10-15%.

За даними, що репрезентує Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні основною цільовою групою споживачів серед любителів відпочинку у сільській місцевості є міський житель, який прагне відпочити у середовищі цілком відмінному від умов життя і праці в місті, шукає можливість контакту із збереженим природним середовищем, а також з традиційною культурою села, ознайомлення з побутом, домогосподарством та працею, здоровою селянською їжею.

Сільські туристи – це активні люди 20-49 років, за рівнем життя – середній клас. Більшість із них приїжджають, щоб провести час з друзями і сім'єю.

Що ж стосується послуг, які надаються, найбільш затребуваною є харчування, а потім вже розміщення. Також надають перевагу послугам, що

пов'язані з активним відпочинком (походи, екскурсії, катання на конях, збір ягід та грибів, катання на човнах і т. д.) [55].

У 2016 році, загальна кількість обслугованих туристів за видом сільського зеленого туризму досягла – 79891 тис. осіб, що складає 17,6 % від загального туристичного потоку по внутрішньому туризмі (453561 осіб), з них в Полтавському регіоні 2700 осіб або 3,4% від загального обсягу за цим видом туризму (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Основні показники розвитку сільського туризму в Україні та
Полтавському регіоні за 2016 рік**

Регіон	Кількість розміщених осіб
Україна	79891
Полтавська область	2700

Складено автором за даними [25]

Враховуючи все вищесказане, пропонуємо екскурсійно-рекреаційний тур «Зеленими стежками», що проходить через Полтавську область, за маршрутом м. Полтава – с. Опішня – м. Полтава.

Основна мета туру спрямована на рекреаційне відновлення (фізичних та духовних) сил, повноцінний відпочинок на свіжому повітрі та культурне пізнання.

Його привабливість полягає в екологічній орієнтованості та передбачає організацію відпочинку на природі екологічно чистих територій, відвідування місць, які становлять історичний, культурно-пізнавальний, етнографічний інтерес, що має на меті пропагування збереження навколишнього середовища.

Маршрут туру грає велику роль у наданні йому необхідної привабливості, задоволення побажань та інтересів туристів.

Туристичний маршрут – це завчасно спланована траса послідовного пересування туристів між географічними пунктами, які будуть відвідані протягом певного періоду з метою отримання послуг, як передбачених

програмою обслуговування, так і додаткових: розміщення, харчування, екскурсійне обслуговування, спортивних, видовищних, соціальних заходів тощо. Вихідною і кінцевою точками маршруту є пункти початку і закінчення подорожі [7].

За формою побудови траси наш маршрут є радіальний. Радіальний маршрут – шлях руху туристів, коли його початок і завершення відбуваються в одному географічному пункті перебування, розміщуючись в якому туристи подорожують в інші пункти перебування з поверненням до пункту початку подорожі.

Запропонований маршрут є перевагою даного туру, оскільки він популяризує українську культуру, дає можливість ознайомити туристів з етнічними особливостями, сільським побутом, народними ремеслами, традиціями та культурою українського народу.

Маршрут «Зеленими стежками» проходить через головні історико-етнічні центри Полтавщини: смт. Опішня, с. Великі Будища, смт. Диканька, с. Великі Сорочинці, с. Гоголеве, с. Вовча Долина, с. Дібрівка, с. Більськ.

Під час подорожі туристам будуть надаватися: історико-культурні, розважальні, етнографічні, спортивні, археологічні, пізнавальні, рекреаційні та ландшафтно-екологічні послуги.

1. Першим пунктом є смт. Опішня (історико-культурні послуги). Це стародавнє козацьке село, що знаходиться в Зінківському районі. На території селища розташовані історико-архітектурні пам'ятки, які залишили по собі різні епохи: скіфське та слов'янське городища, святилища, прадавні кургани, залишки фортифікаційних споруд та козацького поселення, стародавні підземні ходи.

На початку 1700-х років в Опішні існував невеличкий гончарний центр. І вже до середини XIX століття містечко стає осередком сучасного українського гончарства.

В рамках програми туристи матимуть змогу відвідати Національний музей-заповідник українського гончарства та ознайомитись з представленими експонатами (Додаток Г).

До його складу входять:

музей українського гончарства, в експозиції якого просто неба представлені ексклюзивні авторські роботи опішнянських гончарів, а також майстрів з інших регіонів, які беруть участь у щорічних фестивалях монументальної керамічної скульптури. У виставковому залі представлені особливо цінні експонати, велика колекція книг про гончарство.

меморіальний музей-садиба гончарівни Олександри Селюченко, в фондах якого зберігаються 1095 глиняних творів.

меморіальний музей-садиба гончарської родини Пошивайлів де зібрано величезну колекцію опішнянських теракотових кахель 19 – почату 20 століття і таврованої цегли кінця 19 – початку 20 століття. Загалом фондові колекції налічують 1571 твір кераміки, із них 1347 виробів належать даній родині.

музей мистецької родини Кричевських де можна познайомитись з унікальною пам'яткою у стилі українського модерну, зведеною в 1916 році, - «Будинком Кричевського-Лебідцака», діяльністю митця та його династії.

Також туристи матимуть змогу зробити фото, придбати сувеніри та взяти участь у майстер-класі по виробленню глиняного посуду.

Наприкінці червня в смт. Опішні проходить тиждень національного гончарного здвиження «Здвиг» під час якого відбуваються такі дійства як «Елітня Академія Гончарства», фотоконкурс «Гончарні візії країни», ковальський фестиваль «ВакулаФЕСТ», фестиваль гончарства, мистецький ярмарок «ГОНЧАРний всесвіт», фестиваль-конкурс гончарського бодіпейнтингу «BodyCeramicFestUkraine», національний конгрес «Феномен Гончарів, Гончаренків, Гончаруків в українському культурогенезі», аукціон сучасної художньої кераміки «керамОлімп».

2. Наступним пунктом є с. Великі Будища, яке розташоване в смт. Диканька (етнографічні послуги). Територія займає одне із провідних місць по

кількості природних та історико-культурних об'єктів, які входять до складу масштабних туристичних маршрутів по району.

У 2008 р. в будинку культури було відкрито сільський музей українського весілля (Додаток Д). До сьогоднішнього дня жителі села зберегли в своїй пам'яті місцеві народні звичаї і обряди, стародавні весільні пісні, які супроводжували урочистості весілля. Туристи матимуть змогу розглянути експозицію музею: весільне вбрання того часу (більше 50 років тому назад), меблі та предмети побуту, безліч вишитих рушників, сорочок та скриня нареченої.

В музеї також проходять традиційні весільні обряди на замовлення. Ця послуга користується великим попитом серед молодих пар.

В рамках програми туристи будуть залучені до традиційного обряду одруження зі старовинним українським колоритом. Наприкінці їх пригостять весільним короваєм, шишками та медяниками.

Також буде час на придбання сувенірів і фотосесію.

3. Далі за маршрутом є смт. Диканька (ландшафтно-екологічні послуги). Населене місце, що є частиною української історії, як військово-побутової, так і літературної. Прославлена Миколою Гоголем у книзі «Вечори на хуторі біля Диканьки» та «дикими» лісами.

Восени 2016-го року смт. Диканька стала одним з переможців акції «7 чудес України: історичні міста та містечка».

Проїжджаючи, туристи зможуть побачити такі пам'ятки архітектури та археології XVIII-XIX століть: Триумфальну арку, Миколаївську церкву з дзвіницею, церкву св. Трійці та городище IX-XIII ст. в урочищі Брусія з курганним могильником скіфського часу.

На даній території знаходиться регіональний ландшафтний парк «Диканський» – об'єкт природно-заповідного фонду (Додаток З).

До його складу входять 7 природоохоронних об'єктів:

Фесенкові Горби – загальнозоологічний заказник;

Ялиновий гай – ботанічна пам'ятка природи;

Бузковий гай – ботанічна пам'ятка природи;
 Кочубеївські дуби – пам'ятка природи вікових дерев;
 Писарівщанський парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва;
 Відслонення пісковиків – геологічна пам'ятка природи;
 Парасоцький ліс – ботанічна пам'ятка природи загальнодержавного значення.

Об'єкт, що входить до нашої програми – парк Кочубеївський, на території якого розташовані Бузковий та Ялиновий гаї, Пивоварські ставки, Кочубеївські дуби, Березовий гай, посаджений до десятиріччя створення Регіонального ландшафтного парку «Диканський».

Туристи матимуть змогу розглянути пам'ятки садово-паркового мистецтва та зробити фото.

4. Наступний пункт – Національний музей-заповідник Миколи Васильовича Гоголя, знаходиться в с. Гоголеве, що входить до Всеукраїнських туристичних маршрутів (історико-літературні послуги) (Додаток Ж).

У 2016 році проект «Сільський ревізор» обрав с. Гоголеве найкращим туристичним селом України.

Він відкрився у 1984 році на честь 175-ї річниці від дня народження письменника на місці родової садиби. Відтворений білостінний батьківський будинок, флігель, альтанка «Мрія», грот, ставки, парк-сад, могила батьків.

Заповідник є пам'яткою архітектури національного значення і занесений до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

Туристам надається організована екскурсія по залах батьківського будинку та флігелі. Розміщена експозиція, дає уявлення про епоху, в якій жили Гоголі, розповідає про життя і творчість письменника.

Доріжками можна спуститися до ставка, побачити протилежний берег, де колись жив син сестри М. В. Гоголя М.В. Биков зі своєю сім'єю. Пройтись по алеї, що тягнеться уздовж ставка, де любив гуляти письменник. На невисокому пагорбі розташована дерев'яна альтанка «Мрія», трохи далі – грот. У сім'ї

Гоголів його називали «храмом самотності». Біля входу лежить великий камінь, на якому любив сидіти і обдумувати свої твори Микола Васильович.

Також відведений час на фотографування.

5. Далі за програмою туру є с. Великі Сорочинці, Миргородського р-ну (культурно-розважальні послуги). Туристи матимуть змогу побачити сільську Україну в усьому її національному колориті, такою, як уявляли її собі по творах Миколи Гоголя.

Проїжджаючи можна розглянути такі туристичні об'єкти Великих Сорочинців: Спасо-Преображенську церкву, літературно-меморіальний музей Миколи Васильовича Гоголя та його пам'ятник, городище доби Київської русі, історико-краєзнавчий музей та пам'ятник-погруддя гетьману Данилу Апостолу.

Об'єкт нашого показу – Жабокрицька площа (головне місце ярмарку) (Додаток К). Щороку останньої суботи та неділі серпня у селі відбувається Сорочинський ярмарок. Туристи тут можуть прикупити різноманітних товарів, взяти участь в численних майстер-класах, продегустувати національні напої та страви, зробити фото на згадку.

6. Наступним місцем показу є страусина ферма в селі Вовча долина (пізнавальні послуги) (Додаток Л). Це приватна територія, де фермер розводить чорних африканських страусів. Для гостей власник ферми сам проводить екскурсію, розповідає про особливості розведення таких птахів, показує загони і маленьких страусенят. Також туристи зможуть скуштувати страви зі страусиних яєць і м'яса. Для тих, хто бажає придбати щось на пам'ять, в асортименті є величезні писанки, пір'я, креми, зроблені на основі страусинового жиру, та інші сувеніри.

7. Далі за програмою туру передбачено Дібрівський кінний завод, що знаходиться в с. Дібрівка і є найстаріший в Україні та відомий далеко за межами країни (пізнавально-розважальні послуги). Він був заснований ще в 1888 році і з тих пір домінує серед розплідників племінних порід. Тут розводять рисистих коней, виробляють кумис, а також влаштовують тренінги та навчають їздити верхи. Для відвідувачів буде проведена пізнавальна екскурсія по

території та в музеї заводу. Також буде проведено урок верхової їзди та за бажанням, можна взяти участь у кінну прогулянці з інструктором. За додаткову плату дозволяється фотографувати (Додаток М).

Кожного року в травні тут відбувається кінне свято. Є унікальна можливість для кожного, проїхати на справжній підводі родиною, спробувати кумис та побачити на власні очі шоу, з каскадерськими трюками та високу майстерність вершників з усіх куточків країни.

Маршрут екскурсії зображено на рис. 3.1.

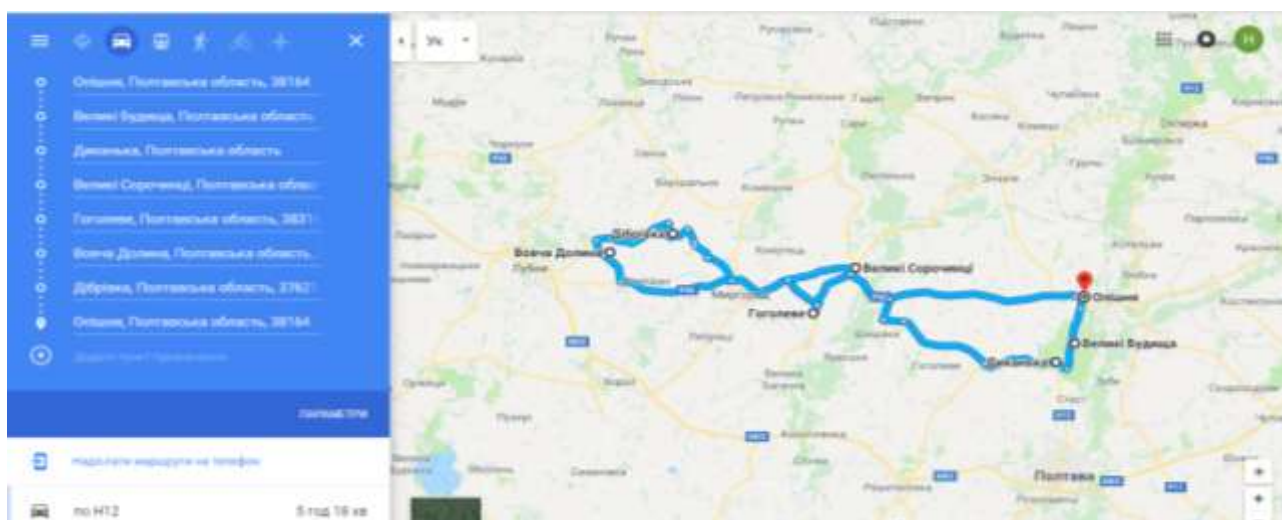

Рис. 3.1. Схема маршруту по пунктах програми (складено автором з використанням програми Google maps)

8. Наступним пунктом маршруту є Більське городище скіфської доби VII-III ст. до н. е., що знаходиться в селі Більськ, Котелевського р-ну (історико-археологічні послуги). Це один із найвизначніших археологічних об'єктів культурної спадщини України – рештки протоміста Гелон часу існування Ніневії та міст Еллади (Додаток Н).

Історико-культурний заповідник «Більськ» створений 19 травня 2005 року. До складу археологічної території увійшли більша частина Більського городища скіфського часу, а також пам'ятки його округи, розташовані у межах Полтавської області. Північна частина заповідника і Куземинське укріплення розташовані у межах Сумської області.

Більське городище здавна визнається вченими, як одне із найбільших укріплених поселень в Європі, ще в епоху раннього залізного віку. Площа величезної фортеці становить майже 5000 га. Більське городище оточене глибокими траншеями та високими валами довжиною понад 36 кілометрів.

До пам'яток Більського городища належать найбільші площі України – Розрита Могила та Скоробір, а також численні знахідки унікальних речей, багато з них із виробами стародавніх майстрів (золотий перстень, дзеркала, посуд тощо).

Усередині та в межах комплексу добре збереглися не лише укріплення, великі групи пагорбів скіфського періоду, а й стародавні поселення, майдани та залишки промислового виробництва. Є також природні об'єкти з рідкісною флорою та історичними ландшафтами. Серед них – Барвінкова гора, Ковпаківський дендропарк, так званий Дуб Г. Сковороди, гідрологічні пам'ятки представлени Більським озером та Більським джерелом.

В рамках програми туристам буде проведена організована екскурсія на території городища. Вони матимуть можливість оглянути заповідник, його укріплення – вали, яких більше двох із половиною тисячоліть. Побувати на археологічних розкопках, попити воду із цілющого Більського джерела, подивитися на колишні землі Речі Посполитої, Гетьманщини та Московського царства, зробити фото.

З 2017 року на Котелевщині започаткували етно-фестиваль «Гелон-фест», що проходить в червні у селищі Більськ, на Сторожовій Альтанці. Гості фестивалю матимуть можливість ознайомитися зі скіфськими традиціями, культурою та побутом. Культурно-розважальна програма передбачає: виступи відомих українських музикантів, майстер-класи скіфських реконструкторів та професійних гончарів, свято ковалів, презентація робіт майстрів народної творчості, виставка кулінарних виробів за скіфською тематикою та фаєр-шоу.

Також, група матиме змогу скористатися спортивно-оздоровчими послугами і взяти участь у сплаві по р. Ворскла, що буде проходити з с. Більськ до с. Міські Млини із зупинкою в с. Деревки (рис. 3.2).

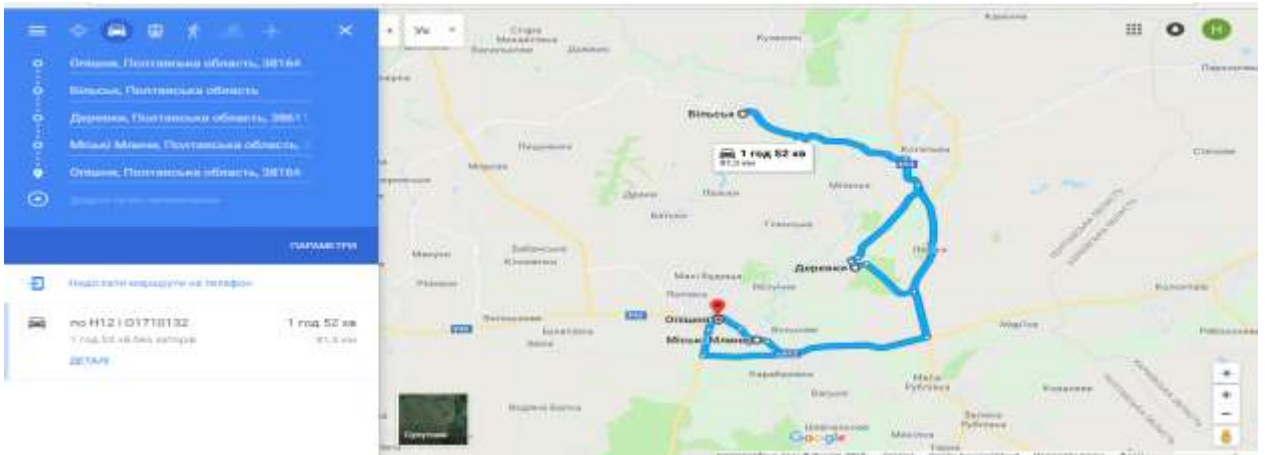

Рис. 3.2. Схема маршруту сплаву на байдарках по р. Ворскла (складено автором з використанням програми Google maps)

Під час туру, відпочиваючим буде запропоновано додатково рекреаційні послуги:

апітерапія (сон на бджолах). В хатинці можна оздоровитися, поспостерігати як працюють бджоли, через прозору стіну, спробувати свіжий мед.

баня офуро (купання в тирсі). Це дерев'яна бочка заповнена тирсою або розігрітим березовим листям і сіном. Вона не має протипоказань для відвідування. Тіло дихає ефірними маслами і ароматами дерева – насичує красою і здоров'ям.

масаж травами. Виконується спеціальними мішечками, наповненими лікарським трав'яним збором, попередньо прогрітим до певної температури. Ця процедура має як лікувальний характер, так і розслаблюючий.

медовий масаж. В результаті медового масажу підвищується еластичність і тургор шкіри, руйнуються підшкірні жирові відкладення.

омолодженні процедури пташине гуано (залишки пташиного посліду). Після належної обробки це лікування шрамів, фарфоровий відтінок шкіри та незвичайний омолоджуючий ефект, якого неможливо добитися ніякими іншими косметичними засобами.

Культурно-розважальні:

прогулянка на бронітранспортері. Тюнінгована, броньована, розвідувальна машина, здатна рухатись як суходолом, так і водоймами. Оздоблений натуральним дубом, обладнана сучасним музичним центром, салон з комфортом вмістить вісім пасажирів. Для здійснення екскурсії мальовничими місцями.

риболовля. Туристи матимуть змогу половити рибу (карась, короп, щука, окунь, амур), покататися на лодці. За бажання залишитись на ніч, можна поставити намет.

вечорниці. Українські традиційні гуляння з піснями та танцями, під розповіді різних бувальщин та небилиць.

Етнографічні послуги:

участь у мольфарстві. Проведення театралізованих гадань, варіння «зілля» (створення народних ліків) та збирання для них трав та ягід.

майстер-клас з плетіння ляльки-мотанки ниткою (родинний оберіг) та гастрономічний – приготування борщу та вареників з екологічних продуктів.

створення сувенірів. Власноруч виготовлення косметичних засобів з домашніх інгредієнтів, оберегів, речі побуту, статуєток з дерева і глини, лікувальних засобів із сушених рослин, збір меду, варіння сиру, давлення винограду на вино та інше.

Отже, як зазначалося вище, тур запланований для людей, які хочуть провести свій час з користю для здоров'я та розширити кругозір, особливо цікавий буде для тих, хто ніколи не бував у сільській місцевості.

Нами було обрано ті місця, які б могли показати якнайкраще весь колорит Полтавського краю, відповідали меті екскурсійно-рекреаційного туру «Зеленими стежками» та побажанням потенційних туристів.

Більш детальне обґрунтування туру до сільської місцевості «Зеленими стежками» розглянемо в наступному підрозділі.

3.2. Технологія формування туру в рамках програм сільського туризму «Зеленими стежками» та розрахунок його економічної ефективності

Підготовка туру передбачає надання туристам комплексу послуг відповідно до їх вимог, що пред'являються до рівня обслуговування, програми туру і технології надання послуг.

Основний комплекс послуг, що міститься в турі, також називають туристичним пакетом. Він включає чотири обов'язкові елементи: туристичний центр, транспорт, послуги розміщення, трансферт (послуги з перевезення туриста від місця його прибуття до місця розміщення і назад) [7].

До додаткових послуг відносяться: послуги з організації екскурсій, гідів, прокату, страхування туристів, перевезення в місця тимчасового перебування та інше.

Тому комплекс (пакет) послуг, пропонований в розробленому турі, включає в себе основні елементи: розміщення в агросадибі «Лялина світлиця» з дворазовим харчуванням, перевезення мікроавтобусом Renault Trafic та проведення дозвілля.

Для проживання було обрано садибу «Лялина світлиця», що знаходиться в с. Опішня, Зінківський р-н, вул. Партизанська 19. Господиня – Щербань Олена Василівна. Окремий будинок, котедж, двомісні ліжка, можна ставити намет, душ, вільна кухня для приготування їжі, дозволяється привозити своїх домашніх тварин, сімейний відпочинок, прийом протягом року, туалет в будинку, баня (сауна), свій холодильний, господиня випікає власний хліб, володіє англійською мовою, автобусна (залізнична) станція через 40 км, медична допомога (2 км), музей, історичні пам'ятки (1 км), ресторан, кафе, бар (1 км), магазин базар (800 м), заправка (2 км), можливість їздити на конях (5 км), полювати (4 км), ловити рибу (3 км), катання на лижах (2 км), оренда велосипедів, катання на човнах (3 км).

ЕтноЕкоАгроСадиба-Музей – це унікальний центр весільних обрядів, народної кухні, української старовини, а також єдиний приватний музей в

Україні та світі традиційної ляльки мотанки. Садиба пропонує оригінальний відпочинок для всієї родини.

На території садиби є два старих котедржі: Лялина Світлиця (93 роки) та Хатинка Веселинка (104 роки).

Музей-садиба розвивається у таких напрямках:

Проведення майстер-класів:

Художні – для виготовлення лялькових мотанок, дідів морозів, мотузкових коней, гончарних виробів на гончарному крузі, глиняних свищів, павуків.

Повсякденна гастрономія – приготування традиційного борщу в глиняних горщиках в печі (100 видів), приготування забутих традиційних полтавських страв в печі: баб-шарпанина, шпундри з буряком, каплун з соком, з куркою софорою, свиняча голова з хроном, котяче сало, вареники, коржі, лопатки, крученики, а також мандрики і всілякі пундики; а також запіканки, варення, терки тощо.

Гастрономічні свята: медяники, весільні короваї, житня сарана, паски, шишки, а також гастрономічний бренд, створений етнологом Оленою Щербань – качана каша;

Організація етнічної діяльності в народі «Старе полтавське весілля»;

Організація календарних обрядів: Меланка, йшла Василька возила, Колядка, Колодія, Колодія, Веснянка, Зелена неділя, День літнього сонцестояння, Ой на Івана, ой, Купала та ін.

Авторський щорічний міжнародний гастрономічний фестиваль-квест «Борщик у глиняному горщику».

Садиба «Лялина Світлиця» особливо цікава для тих, хто цінує спокій, любить еко та етно-відпочинок, хто хоче цікаво провести активне дозвілля заради загального інтелектуального розвитку. Це житлова садиба-музей, експозиція якої налічує понад 1000 експонатів, зібраних у різних куточках України, є кілька інсталяцій у вільному доступі та для гарних фото та відео.

Путівка також передбачає дворазове харчування туристів від господині садиби, з домашніх продуктів. Під час проведення екскурсії 2-го дня включено обід в кафе «Хутір Гоголя», що знаходиться в с. Великі Сорочинці. Меню складається із 3 страв на вибір: борщ чи грибна юшка, вареники чи деруни, сирники чи оладки. Напитки – компот, сік, узвар. Хліб – пампушки з часником, білий, чорний.

Екскурсія 3-го дня передбачає сплав на байдарках з включеним обідом під час зупинки на природі. В меню входить: рибна юшка, пшоняна каша з тушонкою, компот та хліб.

Привабливість туристського маршруту залежить від способу перевезення туристів між включеними в нього пунктами (містами). Слід дуже ретельно підходити до вибору тих чи інших засобів перевезення туристів.

Для розглянутого туру «Зеленими стежками» був обраний такий вид транспортного обслуговування, як автобусний.

Мікроавтобус марки Renault Trafic має 8 посадкових місць, всередині обладнаний клімат-контролем, аудіо системою, має ремені безпеки, GPS-навігацію та багажне відділення.

Для проведення дозвілля туристів було обрано сплав по р. Ворскла. Орендовано 3 тримісних байдарок з веслами. У вартість входить: прокат туристичного спорядження, робота інструктора, обід на маршруті, страховка.

Група забезпечена супроводом гіда. Він зустрічає і супроводжує групу протягом усього часу, від початку і до кінця туру. Надає відпочиваючим необхідну інформацію, роз'яснює питання, що виникли, разом зі співробітником садиби, займається розселенням відпочиваючих, якщо необхідно, то супроводжує туристів на екскурсії і заплановані заходи, тобто бере на себе всі організаційні питання.

А також, додатковими послугами екскурсовода в музеї гончарства (сmt. Опішня), музеї весілля (с. Великі Будища), Національний музей-заповідник М. В. Гоголя (с. Гоголеве), страусина ферма (с. Вовча Долина),

кінний завод (с. Дібрівка), Більське городище (с. Більськ) на час запланованої екскурсії. Він зустрічає групу на позначеному місці і проводить екскурсію.

Розробка туру включає такі етапи: вибір пунктів маршруту їх ієрархізацію та загальну характеристику, програму обслуговування та об'єкти показу і атракцій, що до неї входять, розрахунок вартості туру.

Прикладом створення туру є тур у сільську місцевість «Зеленими стежками». Він буде проходити через Полтавську область і триватиме 5 днів. Чисельність групи туристів становитиме 7 осіб, вік не обмежений, сімейний стан різний, розрахований на людей із середнім рівнем доходу (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2

Загальна характеристика туру

Назва туру	«Зеленими стежками»
Обрані області України	Полтавська область
Обрані райони області	Зінківський р-н, Диканський р-н, Миргородський р-н, Лубенський р-н, Котелевський р-н
Тип маршруту	Комбінований
Обрані основні пункти маршруту	м. Полтава, смт. Опішня, с. Великі Будища, смт. Диканька, с. Великі Сорочинці, с. Гоголеве, с. Вовча Долина, с. Дібрівка, с. Більськ
Сумарна відстань за маршрутом	447 км
Вид транспорту	Автобусний
Загальний час на переміщення між об'єктами	19 год
Обрані об'єкти атракції	музей гончарства, музей весілля, кочубеївський парк, національний музей-заповідник М. В. Гоголя, кінний завод, страусина ферма, Більське городище

Як свідчать дані табл. 3.2, тип маршрут є комбінованим, туристи будуть переміщатися між об'єктами туру автобусом. Сумарна відстань по маршруту туру «Зеленими стежками» складає 447 км, загальний час переміщення між об'єктами становить 19 годин. Туристи відвідають унікальні об'єкти, які характеризують Полтавщину через призму сільського туризму, під час туру туристи ознайомляться із різними звичаями, які передавалися з покоління в покоління і більшість із них вже є певними старожитностями, які сучасні

жителі Полтавщини вже не знають, тому тур буде цікавий не тільки туристам з інших областей, а й місцевому населенню Полтавської області.

Наступним кроком характеризуємо основні пункти маршруту. Метою даного етапу є виділення диференціація пунктів маршруту відповідно до мети подорожі з виділенням пунктів дислокації з тривалим програмним забезпеченням та екскурсійних пунктів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Характеристика переміщення за основними пунктами маршруту

№	Назва населеного пункту	Відстань між об'єктами	Вид транспорту	Час на переміщення	Заклад розміщення	Заклад ресторанного господарства
1	м. Полтава	-	автобусний	-	-	-
2	сmt. Опішня	45 км	автобусний	50 хв	Садиба «Лялина світлиця»	-
3	с. Великі Будища	12 км	автобусний	14 хв	-	-
4	сmt. Диканька	10 км	автобусний	13 хв	-	-
5	с. Великі Сорочинці	60 км	автобусний	55 хв	-	Кафе Хутір Гоголя
6	с. Гоголеве	16,3 км	автобусний	18 хв	-	-
7	с. Вовча Долина	56 км	автобусний	1 год 5 хв	-	-
8	с. Дібрівка	27,7 км	автобусний	50 хв	-	-
9	сmt. Опішня	100 км	автобусний	1 год 25 хв	Садиба «Лялина світлиця»	-
10	с. Більськ	39,7 км	автобусний	49 хв	-	-
11	с. Млинки	12,5 км	автобусний	20 хв	-	-
12	с. Деревки	10 км	Байдарка	2 год	-	-
13	с. Міські Млини	10 км	Байдарка	2 год	-	-
14	с. Опішня	2,5 км	Пішохідний	30 хв	Садиба «Лялина світлиця»	-
15	м. Полтава	45 км	Автобусний	50 хв	-	-

Як свідчать дані табл. 3.3, найдовші переїзди триватимуть 2 години, за цей час туристи зможуть відпочити в комфортному автобусі та підготуються до сприйняття нової інформації, такі проміжки в часі допомагають туристам більше запам'ятати та не перенасичуватися інформацією, яка згодом втрачає свій зміст.

Далі складаємо програму туру. Програма туру – це набір послуг, що надаються туристам відповідно до їх потреб і тематики туру, заздалегідь оплачена і розподілена за часом проведення туру.

Вона є щоденним розпорядком, призначеним для реалізації мети подорожі (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Програма обслуговування

1-й день	
9:00	Збір групи м. Полтава, знайомство, інструктаж
9:30	Відправлення
10:30	Прибуття в с. Опішня, поселення в садибу «Лялина світлиця»
11:00	Вільний час
13:00	Обід в садибі
14:00	Лікувальні процедури з природних та домашніх компонентів (купання в тирсі, масаж трав'яними мішочками, антицилюлітний медом, омолоджена маска пташиними природними відходами, сон в апіхаті
18:00	Догляд за домашніми тваринами
19:00	Вечеря
20:00	Прогулянка на бронетранспортері
22:00	Ніч у садибі.
2-й день	
6:00	Сніданок в садибі
7:00	музей гончарства (майстер-клас з глини) – Опішня
8:00	Виїзд автобусом на екскурсію
8:14	музей весілля (участь в етнодійстві) – с. Великі Будища
9:27	кочубеївський парк – с. Диканька
10:30	Санітарна зупинка на 10 хв
11:00	поле Сорочинського ярмарку – с. Великі Сорочинці
12:00	Обід в кафе «Хутір Гоголя»
13:18	національний музей-заповідник М. В. Гоголя – с. Гоголеве
14:00	Технічна зупинка 10 хв
14:50	страусина ферма – с. Вовча долина
16:10	кінний завод (катання на конях) – с. Дібрівка
18:10	Санітарна зупинка 10 хв
19:00	Повернення в с. Опішня
20:00	Вечеря в садибі
22:00	Ніч в садибі
3-й день	
8:00	Сніданок в садибі
9:00	Виїзд автобусом в с. Більськ
10:00	Більське городище
11:10	Інструктаж на сплав по р. Ворскла, підготовка спорядження
11:30	Сплав на байдарках
13:30	Зупинка в с. Деревки, обід

Продовження таблиці 3.4

14:30	Сплав на байдарках
16:30	Закінчення сплаву в с. Міські Млини
17:00	Повернення до садиби
17:30	Вечеря в садибі
18:30	Риболовля
21:30	Повернення до садиби, нічліг
4-й день	
9:00	Сніданок в садибі
10:00	Проведення майстер-класу (плетіння ляльки-мотанки)
11:00	Гастрономічний майстер-клас (приготування традиційних страв: борщ, вареники)
13:00	Обід
14:00	Вільний час
16:00	Участь у мольфарстві, збирання трав, грибів та ягід
18:00	Створення сувенірів власноруч з господинею
19:00	Вечеря
20:00	Вечорниці
23:00	Ніч у садибі
5-й день	
9:00	Повернення в м. Полтава

До програми вносяться найбільш значимі заходи та найвідоміші об'єкти. При їх складанні потрібно врахувати час відведений на дані елементи та коротку загальну інформацію (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Характеристика об'єктів показу та атракцій з програмою туру

№	Назва об'єктів показу	Місце розташування	Коротка характеристика атракцій та обґрунтування вибору	Орієнтований час перебування
1	Музей гончарства	с. Опішня	Ознайомлення з гончарними виробами майстрів України та участь у майстер класі	1 год
2	Музей весілля	с. Великі Будища	Екскурсія по музею, показ святкового вбрання та весільних атрибутів, участь у традиційному українському весіллі та частування	1 год
3	Кочубеївський парк	смт. Диканька	Відчути всю красу і містичність смт. Диканька та прогулятися по парку, що входить до 7 чудес Полтавщини	30 хв
4	Національний музей-заповідник М. В. Гоголя	с. Гоголеве	Знайомство з побутом та творчістю М.В. Гоголя, можливість відчути епоху Просвітництва	30 хв
5	Сорочинська ярмарка	с. Великі Сорочинці	Побувати на батьківщині М.В. Гоголя, відвідати поле де проводиться ярмарок, дізнатися про колоритні традиції, фотосесія	30 хв

Продовження таблиці 3.5

6	Страусина ферма	с. Вовча Долина	Екскурсія по фермі, відчуті себе в ролі фермера, дегустація страусних страв, придбання сувенірів та фотосесія	40 хв
7	Кінний завод	с. Дібрівка	Можливість покататися на конях, поглянути на роботу зсередини, відвідати музей	1 год
8	Більське городище	с. Більськ	Зануритися в скіфську епоху, розглянути речі побуту, взяти участь в археологічних розкопках, помилуватися красою природи	50 хв

Як свідчать дані табл. 3.5, туристи будуть перебувати на пунктах маршруту від 30 хвилин до 1 години.

Потім формуємо розрахунок вартості туру «Зеленими стежками». У розрахунку вказується кошти які повинен заплатити турист за повний тур. В ньому враховують: дорогу, поселення, харчування та різного роду екскурсії (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Розрахунок вартості туру «Зеленими стежками»

№	Назва статті	Вартість за одиницю (грн)	Кількість одиниць	Загальна вартість (грн)
1	Вартість проживання			
	Садина «Лялина світлиця»	300	4	1200
2	Вартість харчування			
	Дворазове харчування в садині	140	7+1	1120
	Кафе Хутір Гоголя	80	7+1	640
3	Вартість проїзду	13	7+1	5811
	Загальний кілометраж – 447 км			
4	Екскурсійна програма			
	Музей гончарства	40	7+1	320
	Музей весілля	15	7+1	120
	Національний музей-заповідник М. В. Гоголя	35	7+1	280
	Страусина ферма	20	7+1	160
	Кінний завод	30	7+1	240
	Більське городище	15	7+1	120
	Сплав на байдарках	400	3	1200
5	Послуги гіда	800	1	800
6	Страховання	30	7+1	240

Продовження таблиці 3.6

Загальна собівартість туру				12242
Прибуток (15%)				1836,3
Загальна вартість туру (на групу)				14078,3
Загальна вартість туру (на особу)				2012

Собівартість туру включає зафіксовану в угодах ціну основних послуг за обумовленими параметрами туру та поточні витрати на їх реалізацію та організацію споживання (проживання, харчування, транспортування, екскурсійне обслуговування, медичне страхування). До складу групи входять також особи, що організують споживання послуг (супроводжувач, гід-перекладач), отримуючи за це заробітну плату.

В загальну вартість туру обов'язково закладається прибуток туроператора, який встановлюється в процентах до собівартості і залежить від рентабельності туру, що планується. Вартість туристичної путівки на одну особу обраховується як відношення загальної ціни туру до чисельності туристів. У вартість путівки не входять послуги, що організовані господинею садиби «Лялина світлиця».

Отже, створений туристський продукт являє собою екскурсійно-рекреаційний тур «Зеленими стежками», за маршрутом Полтава – Опішня - Полтава. Це груповий тур, розрахований на 7 осіб і тривалістю 5 днів. Вартість туру складає 2012 грн в розрахунку на одного чоловіка, що досить недорого у відповідності з насиченістю програми. Тур включає в себе: розміщення в садибі «Лялина світлиця» з проживанням у 2-х номерах з усіма зручностями, дворазове харчуванням в садибі, перевезення мікроавтобусом Renault Trafic, також багату екскурсійну програму по самих знаменитих місцях Полтавщини, медичне страхування, послуги гіда. Тур буде конкурентоспроможним на внутрішньому ринку тому, що є унікальним для ініціативних туроператорів.

3.3. Шляхи вдосконалення послуг в сільському туризмі

Майже повне припинення міжнародних поїздок стало одним з основних елементів карантину, запровадженого під час пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19). Пандемія поставила сільські райони під тиск із-за зміни землекористування, втрати біорізноманіття та незаконного браконьєрства. Рибальство, видобуток корисних копалин, вирубка лісів та інші незаконні види діяльності, пов'язані з природою, ростуть. З послабленням карантину та реформуванням розкладу рейсів туризм демонструє ознаки повернення.

Коли туризм відновиться, у центрі уваги будуть внутрішні подорожі, піддаючи напрямки небезпеці масового туризму, в якому кількість туристів, що приїжджають, перевищує здатність місця призначення їх утримувати. Відновлення туристичного сектору та надання туристам корисних вражень має здійснюватися шляхом вивчення альтернатив масовому туризму, таких як стійкий сільський туризм, природний туризм та тематичний мандрівний туризм.

Туристи очікують високий рівень обслуговування навіть на сільських територіях, так як хочуть отримати максимум за оплачений тур, тому підприємства, які беруть участь у сільському (зеленому) туризмі мають зосередитися на підвищенні якості надаваних послуг та їх різноманіттю.

Необхідно покращити інфраструктуру для поводження з відходами, а всі громадські місця повинні мати умови для безпечного видалення біомедичних відходів. Розширення доступу до чистої води та санітарно-гігієнічних послуг, а також пропаганда належної гігієнічної практики, як-от миття рук, також допоможе зупинити поширення інфекційних захворювань та підвищити якість комфорту. Необхідно також заохочувати постачальників послуг Інтернету для покращення зв'язку в туристичних місцях.

Для покращення туристичних послуг в сільській місцевості необхідно розпочати з громади, тобто розвиток регіону з ціле направленим вектором на сільський туризм, допоможе стимулювати сільське населення до створення або

ж удосконалення вже наявних садиб сільського (зеленого) туризму, створення нових екскурсійних маршрутів та унікальних туристичних продуктів. Основні концепції розвитку сільського туризму в громадах наведено на рис.3.3.

Рис. 3.3. Концепції розвитку сільського туризму в громадах

Встановлення ідентичності громади передбачає знаходження та акцентування тої унікальності, яка притаманна саме даному регіону, необхідно підкреслити відмінність регіону від інших. Можливо навіть використовувати мозкові штурми спільноти та проводити опитування, щоб вивчити ідентичність своєї спільноти. Необхідно брати якомога більше відповідей, перш ніж аналізувати інформацію. Потім за допомогою спільноти необхідно вибрати найкращі унікальні та справжні пам'ятки, або обговорити їх створення (відтворення). Наступним кроком є побудова туристичного плану на основі цих ідей із включенням місії, бачення, цілей та термінів реалізації.

Встановлення зв'язків передбачає спілкування з бізнесовими та некомерційними організаціями. Громадам необхідно вести діалог з місцевими підприємцями, такими як власники садиб, кемпінгів, лідерів бізнесу та промисловості, фермерами, шкільним персоналом та іншими, хто може підтримати розвиток туристичної діяльності в селі або отримати користь від неї. На цьому етапі розробляється коротка пішохідна або автомобільна екскурсія з цікавими зупинками, такий маршрут необхідно опублікувати в

Інтернеті. Необхідно також вести спілкування і з іншими громадами, які вже запровадили сільський туризм в межах своїх територій, це потрібно для того, щоб перейняти досвід та виявити траєкторію успіху.

Створення цілісної присутності в інтернеті є необхідною умовою для ведення туристичного бізнесу в 21-му столітті. Необхідно провести аудит сторінок в соціальних мережах або ж сайту, якщо такий є, та виявити чи є там актуальна інформація та чи викликає вона бажання відвідати саме дану сільську місцевість. Одним із критеріїв гарно оформленої сторінки в соціальних мережах є те чи легко знайти місця (садиби, заклади харчування, пам'ятки). Веб-сайт (сторінка в соціальній мережі) має бути ефективним, легким для розуміння та надавати швидку інформацію про те, де зупинитися, де поїсти та що робити.

Встановлення туристичних знаків допомагає туристам краще орієнтуватися під час пошуку того, чи іншого місця, проте такі знаки можуть виступати в ролі реклами. Однією з найпростіших і найдешевших інвестицій в туризм, яку може зробити громада, є покращення дорожніх знаків. Легкі для читання, розуміння та привабливі знаки запрошують відвідувача зупинитися і подивитися. Знаки також не обмежуються лише дорогою.

Допомога місцевим підприємствам досягти успіху може також допомогти місцевій громаді процвітати. Громада має переконатися, що всі підприємства знають про туристичні зусилля, які здійснюються в громаді. Якщо можливо, необхідно заохочувати підприємства брати участь у покращенні тих же знаків. Допомога підприємствам має включити їх у розробку концепцій, що базуються на дії, для реклами сільського туризму (онлайн чи друк).

Для залучення спільноти необхідно пропонувати освітні програми для місцевих жителів про туризм, економіку місцевих покупок, відкриття туристичного бізнесу тощо. Необхідно залучати всіх бажаючих та причетних до планування туризму та інформування громади.

Організуйте щорічний захід «Будь туристом у своїй громаді» , де мешканці зможуть дізнатися більше про маловідомі пам'ятки, які знаходяться прямо на їхньому подвір'ї.

Для підприємців в сфері сільського туризму також є певні рекомендації (рис. 3.4).

Рис. 3.4 Рекомендації для підприємців в сфері сільського туризму

Гостинність є важливою вимогою до підприємств туристичної індустрії, так як гостинність формує перше враження та впливає на досвід туристів під час перебування в сільській місцевості. Туристи очікують отримати теплу зустріч та привітність під час всього свого відпочинку. Часто господарі сільських (зелених) садиб тематично зустрічають своїх гостей з використанням певних місцевих особливостей.

Позиціонування в соціальних мережах важливе при просуванні туристичного продукту, туристам перед вибором туру або сільської садиби важливо переглянути фото та візуалізувати майбутній відпочинок. На сторінках в соціальних мережах об'єкти сільського туризму можуть ділитися актуальною інформацією та пропозиціями.

Якість послуг є безумовною вимогою до будь-який об'єктів туристичної індустрії, так як якість наданих послуг впливає не лише на враження туристів, а й на популярність туристичної дестинації загалом. Якість послуг має охоплювати проживання, харчування та додаткові послуги. Власники сільських

(зелених) садиб повинні бути зацікавленні у позитивних враженнях своїх клієнтів. Туристи готові платити більше, якщо отримають якісний досвід. Якість, як правило, для них важливіша за ціну. У цьому контексті якість включає такі речі, як справжні враження, хороша організація, гостинний персонал, досвідчені гідни та безпека.

Додаткові послуги в межах сільського туризму представлені наступним (3.5):

Рис. 3.5 Додаткові послуги в сільському (зеленому) туризмі

Сільські мандрівники цікавляться справжніми, сільськими враженнями. Їм подобаються розважальні та навчальні місця та заходи. Вони повинні відображати унікальний характер місцевості, її сільські якості та спадщину.

Туристичні підприємства в сільській місцевості повинні використовувати місцевий досвід та продукцію у своїй пропозиції. Наприклад, пропонувати екскурсії на конях сільськими стежками, відвідання ферми або сільські виробничі/переробні підприємства, місцеві ремісничі майстерні або відвідання сільських ринків чи заходів.

В межах сільського туризму необхідно подавати традиційну місцеву їжу та запропонувати мандрівникам можливість відвідати ферму, взяти участь у зборі врожаю та/або допомогти приготувати їжу.

Включення фермерських організацій, організацій сільських виробників або кооперативів може допомогти розробити туристичний продукт унікальним, насиченим та таким, який максимально відображає унікальність даної сільської місцевості.

Туристи в сільській місцевості шукають різноманітні типи житла в широкому ціновому діапазоні, від кемпінгу до сільських готелів. Їм подобається автентичне невелике житло, яким керують місцеві жителі, яке переважно відображає справжню сільську спадщину цього району. Свобода і гнучкість також важливі, особливо для сімей.

У сільській місцевості доступність може бути проблемою. Часто не вистачає хороших доріг та громадського транспорту. Нечіткі та неадекватні знаки є частою скаргою сільських мандрівників. Вам потрібні чіткі покажчики на початку шляху або маршруту, а також звичайні дорожні знаки, включаючи план перевірки та технічного обслуговування.

Головна причина сільського відпочинку – насолодитися якістю природних, незайманих ландшафтів. Це часто важливіше для сільських мандрівників, ніж рівень зручностей. Тому необхідно підтримувати якість свого місцевого середовища. Це важливо для привабливості місця призначення, а також для стійкості.

Потрібно надавати туристам інформацію про те, як відповідально ставитися до місцевого середовища та культури, наприклад, витрачаючи менше води, енергії чи паперових рушників. Підприємства туристичної індустрії в сільській місцевості мають підтримувати стійкі та екологічно чисті методи, наприклад, встановлювати водозберігаючі крани та душові кабінки, працюючи з місцевими продуктами або використовуючи сонячну енергію та/або сонячні панелі.

Отже, якість туристичних послуг в сільській місцевості залежить від багатьох факторів: гостинність, організація відпочинку з використанням додаткових послуг. Важливим є стан сільської (зеленої) садиби, так як туристи очікують отримати те, що було зображено в рекламі або ж на фото в соціальних мережах, тому об'єкти туристичної індустрії в сільській місцевості мають якісно вести свої соціальні мережі щоб не тільки заохотити потенційних туристів, а й виправдати їх очікування.

ВИСНОВКИ

Здійснивши дослідження на тему «Обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму», доцільно зробити наступні висновки:

На основі проведених теоретичних досліджень виявили визначення та складові сільського туризму (зелений, сільський, агротуризм, відпочинковий, сільський екотуризм та агрорекреаційний) та навели порівняльну характеристику цих складових. Зробили висновок, що під «сільським туризмом» варто розуміти вид відпочинку, що передбачає розміщення туристів у сільській садибі для відпочинку та отримання ними відповідних послуг (традиційних основних: проживання (екологічне, культурне, історичне розташування) харчування (екологічно чисті продукти, дегустація місцевих (домашніх) страв), розваг (участь у фестивалях, ярмарках, організації традиційних свят); під «територія сільського туризму» варто розуміти жилу місцевість поза великими містами з її природними умовами й ресурсами, сільським населенням і упередженими плодами попередньої праці людей (різноманітними елементами матеріальної культури й основних виробничих фондів на даній території), а також наданням на цій території відповідних послуг сільського туризму.

Розглянули умови формування і розвитку сільського туризму в Україні та визначили: послуги (традиційні основні, специфічні та традиційні додаткові); об'єкти та суб'єкти (основні, додаткові) й державне регулювання та його вплив); стандарти якісного обслуговування; проблеми розвитку сільського туризму та напрями його покращення, що дозволять більш повно враховувати потреби споживачів за основними послугами.

Ознайомилися зі світовим досвідом ведення сільського туризму. Порівняли спільність вітчизняної практики надання послуг з європейською. Зробили висновок, що в Україні потрібно розвивати сільський туризм відповідно до державних і світових вимог.

На основі аналізу розвитку сільського туризму в Україні з'ясували, що з метою «туризму» в Україну в'їхало 37,4 тис. осіб. Туристичні потоки за останні роки зменшились, однак порівнюючи з сусідніми роками у 2016 році подорожуючих з інших країн збільшилось на 904 810 осіб. Найбільше в'їзних туристів, приймають з метою дозвілля, відпочинку та лікування. А внутрішні туристи надають перевагу службовим поїздкам та дозвіллю. За метою подорожі найбільш поширеними видами туризму є зелений, рекреаційний, культурно-пізнавальний. Найрозвиненішим щодо зеленого туризму є Західний регіон, а друге місце посідає Центральний регіон, до якої входить Полтавська область. Вона має сприятливі рекреаційні ресурси для розвитку сільського туризму. За інтегральною оцінкою природних рекреаційно-туристичних ресурсів – 3 та 2 за ресурсно-рекреаційним рейтингом, це середні показники.

Дослідивши туристично-рекреаційний потенціал Полтавщини вияснили, що серед інших областей центральної України Полтавський регіон має значну ресурсну базу. В області туристам пропонується понад 100 туристично-екскурсійних маршрутів, розвинені різні види туризму. Розроблено понад 10 маршрутів зеленого туризму. Населення обирає для себе такі види послуг сільського туризму: катання на конях, фестивалі, екологічно чисті продукти, робота скотному дворі; догляд за домашніми тваринами; дегустація місцевих (домашніх) страв.

Дізналися, що найбільш важливим фактором розвитку сільського туризму виступає його соціально-економічний чинник зі своїми складовими. Другими за рейтингом стали фактори техніко-технологічні. Лише третє місце у рейтингу посідає політичний фактор. Полтавський регіон має позитивні можливості для розвитку сільського туризму, за умовою подолання перешкод.

Щоб удосконалити обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму проаналізували споживчу групу туристів, що надають перевагу відпочинку в сільській місцевості, вияснили, що це міські жителі, які прагнуть відпочити у середовищі цілком відмінному від умов життя і праці в місті. Переважно це туристи 20-49 років, із середнім рівнем доходу. Тому для

просування внутрішнього туризму пропонуємо екскурсійно-рекреаційний тур «Зеленими стежками», що проходить через Полтавську область, за маршрутом м. Полтава – с. Опішня – м. Полтава. Його привабливість полягає в екологічній орієнтованості та передбачає організацію відпочинку на природі екологічно чистих територій, відвідування місць, які становлять історичний, культурно-пізнавальний, етнографічний інтерес, що має на меті пропагування збереження навколишнього середовища. Маршрут проходить через головні історико-етнічні центри Полтавщини: смт. Опішня, с. Великі Будища, смт. Диканька, с. Великі Сорочинці, с. Гоголеве, с. Вовча Долина, с. Дібрівка, с. Більськ.

Для його реалізації сформували туристичний пакет послуг та провели розрахунок туру. Основний комплекс послуг включає в себе: розміщення в агросадибі «Лялина світлиця» з дворазовим харчуванням, перевезення мікроавтобусом Renault Trafic та проведення дозвілля. До додаткових послуг відносяться: послуги з організації екскурсій, гідів, прокату, страхування туристів. Тур «Зеленими стежками» буде проходити через Полтавську область і триватиме 5 днів. Чисельність групи туристів становитиме 7 осіб. Вартість туристичної путівки на одну особу складатиме 1550 грн. У вартість не входять послуги, що організовані господинею садиби «Лялина світлиця».

Управління якістю є важливим інструментом для розуміння та задоволення потреб та вимог мандрівників в сільській місцевості. Туристичні підприємства сільського туризму мають розробити систему управління якістю, щоб перевірити очікування та рівень задоволеності своїх клієнтів. Для покращення якості туристичної пропозиції можна використовувати опитування відвідувачів і відгуки співробітників, туроператорів і журналістів, а також книгу пропозицій або гостьову книгу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України « По ліцензування певних видів діяльності» від 1.06. 200 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – 299 с.
2. Закон України «Про захист прав споживачів // Законодавство України про туризмі готельну справу [текст]: збірник офіційних текстів законів станом на 3 вересня 2012 року. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – С. 47-83.
3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні від 21 травня 1997 // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – 299 с.
4. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р. № 742-IV. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
5. Закон України «Про сільський зелений туризм» (проект) // Новини турбізнесу. – 2006. – № 19. – С. 17-22.
6. Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні// Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 56.
7. Закон України «Про туризм». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>. – Заголовок з екрану.
8. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 24 від 18 січня 2013 р. Про затвердження плану заходів Мінагрополітики України щодо розвитку сільського зеленого туризму на період до 2015 року.
9. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України» Про туризм «щодо обов'язковості встановлення категорій об'єктам туристичної інфраструктури» № 7293 від 25.10.2010 р.
10. Проект Концепції «Загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>. – Заголовок з екрану.
11. Стратегія сталого розвитку туризму і курортів в Україні (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vincult.org.ua>. – Заголовок з екрану.

12. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року постанова кабінету міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158// Офіційний вісник України. – 2007. – 7 с.

13. Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 р.// економіка АПК. – 2010. – №. 7. – С. 3-15.

14. Державна цільова соціальна програма розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури від 29 червня № 702 // Законодавство України про туризмі готельну справу [текст]: збірник офіційних текстів законів станом на 3 вересня 2012 року. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – С. 92-105.

15. Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) від 3.09.2007// Державна цільова соціальна програма розвитку в Україні спортивної та туристичної інфраструктури від 29 червня № 702 // Законодавство України про туризмі готельну справу[текст]: збірник офіційних текстів законів станом на 3 вересня 2012 року. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – С. 160-163.

16. Правила обов'язкової сертифікації послуг з тимчасового розміщення (проживання)// Законодавство України про туризм і готельну справу [текст]: збірник офіційних текстів законів станом на 3 вересня 2012 року. – К.: «Центр учбової літератури», 2012. – С. 175-198.

17. Національний стандарт України ДСТУ 4268: 2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги» згідно наказу Держспоживстандарту України від 23 грудня 2003 р. №225

18. Бандур С.І. Сільський туризм. / І.С. Бандур, Т.А. Заєць, В.І. Куценко. – К: ППА, 2015. – 207 с.

19. Бакало Н.В., Глебова А.О., Маховка В.М. Популяризація національних традиційних закладів харчування сільського та зеленого туризму в Україні. Економіка та суспільство. 2021. № 30. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/>

20. Биркович В.І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України. Стратегічні пріоритети / В.І. Биркович // Науково-аналітичний щоквартальний збірник. – 2008. –№1 (6). – С. 138-143.
21. Васильєв В. Сільський зелений туризм або відпочинок у селі /В. Васильєв, П. Горішевський, Н. Васильєва // Туризм сільський зелений: науково–популярний журнал. – 2006. – 63 с.
22. Виноградова О.В. Мотивація розвитку сільського (зеленого) туризму в Україні / О.В. Виноградова, В.Г. Дарчук // Наука: теорія і практика. – Росія (г. Белгород): ООО «Руснауцкнига», 2013. – С. 101-108.
23. Всемирная туристская организация. [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://www.wttc.org>. – Заголовок з екрану.
24. Гловацька В.В Сільський зелений туризм: сутність, функції основи організації // Економіка АПК. – 2006. – 10. - С. 148-155
25. Глядіна М.В. Зарубіжний та вітчизняний досвід розвитку екологічного туризму // II міжнародний конгрес «Інформатизація рекреаційної і туристичної діяльності: перспективи культурного та економічного розвитку». – Трускавець, 23-28.05.2000 р. – С. 190-193.
26. Головне управління статистики у Полтавській області. Населені пункти. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pl.ukrstat.gov.ua/>. – Заголовок з екрану.
27. Головний сайт поїхали з нами. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.roehalisnami.ua/>. –Заголовок з екрану.
28. Горішевський П., Васильєв Ю., Зінько Ю. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. Т. 1-4, 9-13.
29. Дем'янишина О. А. Науково-методичні і організаційні засади розвитку сільських територій// Економіка АПК. – 2006. – 6. – С. 122-128.
30. Департамент екології та природних ресурсів у Полтавській області. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.eco-poltava.gov.ua/>. – Заголовок з екрану.

31. Державна служба статистики України. Статистична інформація. Туристичні потоки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Заголовок з екрану.
32. Державна служба статистики України. Статистичний збірник. Колективні засоби розміщення в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Заголовок з екрану.
33. Державна служба статистики України. Статистичний збірник. Туристична діяльність в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. – Заголовок з екрану.
34. Кин С. Исследования по сельскому туризму. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://books.google.co.uk/>. – Заголовок з екрану.
35. Кириченко А.О. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник. / А.О. Кириченко. – К.: Знання-Прес, 2002. – 384 с.
36. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Книга ЧЧІ. 2003. – 300 с.
37. Кравченко Н. Роль сільського туризму в розвитку регіонів Полісся / Н. Кравченко // Ніжин, 2007. – 250 с.
38. Липчук Н.В. Чинники розвитку агротуризму / Н.В. Липчук // Вісник ДІТБ. – 2009 – № 9 – С. 206-208.
39. Лужанська Т.Ю. Сільський туризм: історія, сьогодення та перспективи: Навчальний посібник / Т.Ю. Лужанська, С.С. Махлинець, Л.І. Тебляшкіна / За редакцією д.г.н., проф. Волошина І. М. – К.: Кондор, 2008. – 385 с.
40. Маєвський Я. Агротуризм : poradnik для сільського господаря / Я. Маєвський. – Львів, 2005. – 80 с.
41. Маховка В.М., Гук Н.Б. Засади менеджменту підприємницької діяльності у сфері сільського (зеленого) туризму: фахова стаття / В.М. Маховка, Н.Б. Гук. // «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2017. – №20: В – С. 49-54.

42. Медлик С. Словник з подорожей, гостинності та туризму / С. Медлик. – К: Вид. Дім «Слово», 2006.
43. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Туризм: аналітика та статистика. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://me.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
44. Мунін Г. Зіновієв Г. Сільський туризм – альтернативний вид туризму// туризм сільський зелений – 2003. – С. 4-45.
45. Осадча, Тетяна Станіславівна. Сільський зелений туризм в Україні: окремі аспекти організації, обліку і контролю [Текст]: монографія / Т. С. Осадча. – Херсон: [Олді-плюс], 2009. – 290 с.
46. Офіційний сайт державної служби туризму і курортів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
47. Полтавська обласна державна адміністрація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adm-pl.gov.ua>. – Заголовок з екрану.
48. Полтавщина туристична. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.poltava.ua>. – Заголовок з екрану.
49. Регіональний вимір рекреаційно–туристичної діяльності / за ред. В.Ф. Семенова. – Одеса: Оптимум, 2008 – 201 с.
50. Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Сільський туризм: Навч. посіб. / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К.: Знання, 2006. – 271 с.
51. Світовий досвід організації сільського туризму: методичний посібник // Громадська організація «Одеська обласна сільськогосподарська дорадча служба», «Центр розвитку та правової підтримки села». – Одеса. – 2009. – 56 с.
52. Сільський зелений туризм: що це таке? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agrosector.com.ua/ecotourism/about>. – Заголовок з титул. екрана.
53. Скрипник Н.Я. Рекреаційна географія [текст]: навч. посібник/ Н.Я скрипник, А.М. Сердюк. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 296 с.

54. Смаль В.В. Світовий досвід розвитку екологічного туризму / В.В. Смаль, І.В. Смаль// Український географічний журнал. – 2005 – №4. – С. 58–31
55. Смолій В.А. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. – К.: Видавничий дім «Слово», 2006. – 366 с.
56. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.greentour.com.ua/>. — Заголовок з екрану.
57. Статистика «Полтави туристичної». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.tourism.poltava.ua>. — Заголовок з екрану.
58. Стельмах Е.А. Основные дефиниции развития сельского (зеленого) туризма / Е.А. Стельмах, В.Г. Дарчук // Устойчивое развитие – лето – 2013: зб.наук.пр. - Варна (Болгария), 2013. – Вип. 3. С. 103 – 110.
59. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Ткаченко Т.І. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2006. – 537 с.
60. Черниш І.В., Маховка В.М, Максимейко Н.Я. Гастрономія як фактор формування конкурентних переваг послуг пізнавального туризму. Економіка і регіон. 2021.№ 2. С. 33-40 (Index Copernicus, категорія «Б»).
61. Фарйон О.О. Сільський зелений туризм: поняття, функції й тенденції розвитку в Україні та світі [Електронний ресурс] / О.О. Фарйон // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2013. – Вип. 9(2). – С. 151-156. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>. — Заголовок з екрану.
62. Lane. Что такое сельский туризм? Журнал по устойчивому туризму. – 1994. № 2. – С. 7-21.
63. Lobo R. Helpful agricultural Tourism (Agri-tourism) Definitions. – 2001. № 5. – P. 25 – 26.
64. Nilsson P. Staying on farms; an ideological background. Annals of Tourism Research. – 2002. № 29. P. 7-24.
65. <https://www.primetraining.global/blog-tourism-p1/>
66. Bilousova A., Borodavka V., Nurkevych K. The theoretical basis of the

system of staff motivation at the enterprises of social and cultural service and tourism. ЕКОНОМІКА І РЕГІОН. Полтава, 2021. № 2(82). С. 64-72.

67. Bakalo, N., Gryshko, V. і Sushchenko, O. (2020) Особливості управління та моделювання бізнес-процесів туристичних підприємств, ЕКОНОМІКА І РЕГІОН. Полтава: ПНТУ, (4(79), с. 54-61. doi: [https://doi.org/10.26906/EiR.2020.4\(79\).2165](https://doi.org/10.26906/EiR.2020.4(79).2165).

68. Chernysh I., Makhovka V. Animation as a factor in the formation of competitive advantages of organized tourism services. Економіка і регіон. 2020.№ 3. С. 22-27.

69. Chernysh I., Bakalo N., Makhovka V. Characteristics and features of specialized types of tourism in Poltava region. Економіка і регіон. 2021.№ 3.

70. Lukjanova, J., Sushchenko, O., & Zyma, O. (2019). Educated and competent staff as important factor of innovation development of machine-building and metalworking industry in Latvia. MATEC Web of Conferences, 297, 06006. <https://doi.org/10.1051/mateconf/201929706006>

71. O. Sushchenko, I. Trunina, D. Basyuk and M. Pokolodna, «Coaching as Education Technology on Electrical Engineering Education», 2019 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems, pp. 426-429, 2019.

72. O. Sushchenko, O. Akhmedova and O. Stryzhak, «The use of interactive training technologies in teaching academic disciplines for students of tourism specialities», ACCESS Journal: Access to Science Business Innovation in Digital Economy, vol. 2, no. 1, pp. 28-39, 2021, [online] Available: [https://doi.org/10.46656/access.2021.2.1\(3\)](https://doi.org/10.46656/access.2021.2.1(3)).

ДОДАТКИ

Анотація

Черниш Ірина Володимирівна

Організація обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму (на прикладі Полтавської області)

У роботі було обґрунтовано важливість організації обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму для популяризації внутрішнього туризму в Полтавському регіоні. Також було проаналізовано та виявлено сучасні тенденції розвитку сільського туризму в Україні та світі. У дослідженні було запропоновано механізм розробки нового екскурсійно-рекреаційного туру «Зеленими стежками», що проходить через Полтавську область, та розраховано економічний ефект від його реалізації.

Робота складається із вступу, трьох розділів, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Текст містить таблиці та рисунки.

Ключові слова: туризм, сільський туризм, регіон, туристичний маршрут, економічний ефект.

Summary

Chernysh Iryna

Organization of tourist services within the framework of rural tourism programs (on the example of Poltava region)

The importance of organizing rural tours to promote domestic tourism in the Poltava region was substantiated. Also, current trends in the development of rural tourism in Ukraine and the world were analyzed and identified. The study proposed a mechanism for developing a new excursion and recreational tourist route "Green paths" passing through Poltava region, and calculated the economic effect of its selling the tour.

The work consists of an introduction, three sections, a general conclusion, a list of sources and appendices. The text contains tables and figures.

Key words: tourism, rural tour, region, tourist route, economic effect.

РЕФЕРАТ

до магістерської дипломної роботи
студента 2-го року навчання 8.06.242.010.Z.20.1 групи
факультету міжнародної економіки і підприємництва
зі спеціальності 242 Туризм
Черниш Ірина Володимирівна

Тема: «Організація обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму (на прикладі Полтавської області)»

Актуальність теми магістерської дипломної роботи полягає в тому, що сільський туризм має важливе значення для розвитку держави. Він сприяє розвитку внутрішнього туризму та збільшує обсяги туристичних потоків; сприяє покращенню місцевої інфраструктури; стимулює розвиток селянських господарств; сприяє охороні туристичних ресурсів та збереженню етнокультурної самобутності українців; створює можливості для змістовного відпочинку незаможних людей; сприяє підвищенню культурного рівня мешканців села та підвищенню екологічної свідомості тощо.

Мета магістерського дипломного дослідження полягає у розробці теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу організації обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму (на прикладі Полтавської області).

Відповідно до поставленої мети було сформовано та вирішено ряд завдань для її досягнення:

вивчено сутність послуг сільського туризму та надано їх характеристику;
охарактеризовано нормативно-правове забезпечення процесу надання послуг у сільському туризмі;

проаналізовано світовий досвід з організації надання послуг в сільському туризмі;

проведено аналіз стану розвитку сільського туризму в Україні;

досліджено туристично-рекреаційні ресурси Полтавщини, що використовуються при обслуговуванні туристів в рамках програм сільського туризму;

обґрунтовано доцільність розвитку сільського туризму на Полтавщині;

розроблено новий туристичний маршрут для ГА;

сформовано туристичний пакет послуг та розраховано вартість запропонованого туру.

Об'єктом дослідження є процес організації обслуговування туристів в рамках програм сільського туризму.

Предметом дослідження дипломної роботи є теоретичні та практичні аспекти організації туристичних послуг у сільському туризмі.

Теоретичною основою проведених у магістерській дипломній роботі досліджень стали методологія і загальнонаукові принципи проведення комплексних досліджень. Нормативні і законодавчі документи, що стосуються регулювання туристичної діяльності, вдосконалення стандартів якості та управління готельними підприємствами, забезпечили правове поле дослідження.

Методичною основою дослідження стали фундаментальні положення сучасної економічної науки, праці вітчизняних та зарубіжних учених з питань розвитку сільського туризму.

При аналізі матеріалів дослідження, розробці методичних рекомендацій використовувалися абстрактно-логічний, монографічний, соціологічний, економіко-статистичні методи дослідження, методи наукової абстракції, індукції та дедукції, групування, порівняння, аналізу і синтезу (при дослідженні теоретичних підходів щодо розвитку сільського туризму), методи спостереження, інтерв'ювання, анкетування, експертних оцінок для оцінки рівня розвитку сільського туризму, графічний метод для ілюстрації результатів досліджень.

ABSTRACT

to a master's thesis

student of the 2nd year of study 8.06.242.010.Z.20.1 group

Faculty of International Economics and Entrepreneurship

in the specialty 242 Tourism

Chernysh Iryna

Topic: "Organization of tourist services within the framework of rural tourism programs (on the example of Poltava region)"

The relevance of the topic of the master's thesis is that rural tourism is important for the development of the state. It promotes the development of domestic tourism and increases the volume of tourist flows; contributes to the improvement of local infrastructure; stimulates the development of peasant farms; contributes to the protection of tourist resources and preservation of ethnocultural identity of Ukrainians; creates opportunities for meaningful recreation of poor people; contributes to raising the cultural level of the villagers and raising environmental awareness, etc.

The purpose of the master's thesis is to develop theoretical principles and practical recommendations for improving the process of organizing tourist services in rural tourism programs (on the example of Poltava region).

To achieve this goal in the master's thesis the following tasks are set and solved:

the essence of rural tourism services is studied and their characteristics are given;

the normative and legal support of the process of providing services in rural tourism is characterized;

the world experience in the organization of services in rural tourism is analyzed;

the analysis of the state of development of rural tourism in Ukraine is carried out;

the tourist and recreational resources of Poltava region used in servicing tourists within the framework of rural tourism programs have been studied;

the expediency of rural tourism development in Poltava region is substantiated; developed a new tourist route for TA ;

the tourist package of services is formed and the cost of the offered tour is calculated.

features, tendencies and history of gastronomic tourism development are determined;

the existing methodological approaches to assess the development of gastronomic tourism in Poltava region are studied;

developed scientific and practical recommendations on the prospects for the development of gastronomic tourism in Poltava region.

The object of research is the process of organizing tourist services within the framework of rural tourism programs.

The subject of research is the theoretical and practical aspects of the organization of tourist services in rural tourism.

The theoretical basis of the research conducted in the master's thesis were the methodology and general scientific principles of complex research. Normative and legislative documents related to the regulation of tourism, improvement of quality standards and management of hotel enterprises, provided the legal field of research.

The methodological basis of the study were the fundamental provisions of modern economics, the work of domestic and foreign scientists on the development of rural tourism.

In the analysis of research materials, development of methodological recommendations used abstract-logical, monographic, sociological, economic-statistical research methods, methods of scientific abstraction, induction and deduction, grouping, comparison, analysis and synthesis (in the study of theoretical approaches to rural tourism), methods observation, interviews, questionnaires, expert assessments to assess the level of development of rural tourism, a graphic method to illustrate research results.

Заява

про дотримання професійної етики під час написання магістерської дипломної роботи та згоди на її оприлюднення

Я, Черниш Ірина Володимирівна, студентка 2-го року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм» освітньо-професійної програми «Туризм» факультету міжнародної економіки та підприємництва ХНЕУ ім. С. Кузнеця заявляю, що в моїй магістерській дипломній роботі на тему: «Організація гастрономічного туризму (на прикладі Полтавської області)», поданій до екзаменаційної комісії для публічного захисту, дотримано правила професійної етики, які не дозволяють наявності плагіату, фальсифікації даних та хибного цитування під час написання магістерської дипломної роботи. Я ознайомена із чинним у Харківському національному економічному університеті ім. С. Кузнеця Положенням про підготовку та захист дипломної роботи на здобуття ступеня магістра. Я надаю згоду на оприлюднення моєї дипломної роботи на офіційному сайті або в репозитарії університету.

«___»_____2021 р.

(підпис)

Черниш І.В.

(ініціали, прізвище)